

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Πολιτιστική Πολιτική και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.
Μελέτη Περίπτωσης του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και
Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος

Όλγα Χελιδώνη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Έφη Κυπριανίδου

Μάιος 2017

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Πολιτιστική Πολιτική και Χρηματοπιστωτικό Σύστημα.
Μελέτη Περίπτωσης του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και
Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος**

Όλγα Χελιδώνη

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Έφη Κυπριανίδου**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στο πρόγραμμα Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2017

Περίληψη

Σκοπός της μεταπτυχιακής διατριβής είναι η ανάδειξη της πολιτιστικής προσφοράς των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, τόσο του εξωτερικού όσο και της Ελλάδας, μέσα από τη διαφορετική αλλά πλούσια παρουσία τους στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας όπου δραστηριοποιούνται. Η έρευνα αναφορικά με τα κίνητρα και τους τομείς ενδιαφέροντος των τραπεζών στον πολιτισμό, επιτρέπει την κατανόηση των ωφελημάτων που το χρηματοπιστωτικό σύστημα προσδοκά σε κάθε κοινωνικό-ιστορική περίοδο.

Για την κατανόηση των πρακτικών που χρησιμοποιούν οι τράπεζες για την οικονομική στήριξη των τεχνών και του πολιτισμού, επιδιώκεται η αποσαφήνιση των όρων και του πλαισίου λειτουργίας της χορηγίας, της δωρεάς και του ευρύτατα διαδεδομένου επιχειρηματικού όρου, της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Η μελέτη της περίπτωσης του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος αναδεικνύει την πολυσχιδή δράση της πέραν των συμβατικών δραστηριοτήτων ως κεντρικής τράπεζας, όπως η παρακολούθηση της νομισματικής κυκλοφορίας, η έκδοση χρήματος, η εποπτεία των εμπορικών τραπεζών, η παρακολούθηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων και χρυσού της χώρας, κ.ά.

Η κριτική αποτίμηση του έργου του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της ΤτΕ προσφέρει τη δυνατότητα κατάθεσης προτάσεων νέων δράσεων, οπτικών και πρακτικών, συνδέοντας τη γνώση του παρελθόντος με τις προκλήσεις του μέλλοντος.

Summary

This postgraduate dissertation aims to highlight the cultural contribution of financial institutions, through their diverse yet multilateral activities, to the sustainable development of the country in which they operate. In order to fully understand the benefits that financial institutions anticipate through their cultural policies, one should closely examine their incentives for defining cultural frameworks as well as the specific cultural areas that the Bank's promote, in each phase of the country's socio-political history.

Within this context, the terms "sponsorship", "donation" as well as the widespread in business area, term of "corporate social responsibility" are defined to enable a comprehensive review of the practices that the Banks employ to promote arts and culture.

The review of the case of the Center for Culture, Research and Documentation of the Bank of Greece offers the opportunity to emphasize on the Bank's multifaceted activities which go beyond its conventional role as a central bank that includes monetary monitoring, money issuance, banking supervision, public's foreign exchange and gold reserve monitoring, etc.

The critical assessment of the work of the Center for Culture, Research and Documentation of the Bank of Greece affords the proposal for the implementation of new actions, activities and practices that link the knowledge of the past with the challenges of the future.

Ευχαριστίες

Η συμμετοχή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα “Πολιτιστική Πολιτική Και Ανάπτυξη” του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Κύπρου μου έδωσε την ευκαιρία να παρακολουθήσω πλήθος διαλέξεων/τηλεσυναντήσεων είτε δια ζώσης είτε από απόσταση. Η εμπειρία θεωρώ ότι ήταν μοναδική τόσο σε επίπεδο διδασκόντων καθηγητών όσο και σε επίπεδο γνωριμίας και συνδέσμου με τους συναδέλφους συμφοιτητές. Ευχαριστώ από καρδιάς όλους όσους συνετέλεσαν ώστε να καταστεί ευχάριστη, επικοινωνιακή και πλούσια σε συναισθήματα η πορεία αυτή.

Αξίζει να αναφερθώ και να ευχαριστήσω τους διδάσκοντες καθηγητές του τμήματος ονομαστικά, επιλέγοντας τη χρονολογική σειρά της συνεργασίας μας: τον κ. Γιώργο Αλεξόπουλο, την κα. Αναστασία Σακελλαριάδη, τον κ. Ιωάννη Κυριακάκη, τον κ. Γιώργο Παπαϊωάννου και την κα. Έφη Κυπριανίδου. Κάθε ένας ξεχωριστά άνοιξε νέους ορίζοντες στη σκέψη μου καθορίζοντας και τα σχέδιά μου για το μέλλον.

Θα σταθώ ιδιαίτερα στην επιβλέπουσα καθηγήτρια της μεταπτυχιακής μου διατριβής κα. Έφη Κυπριανίδου, η οποία με στήριξε καθοδηγώντας δημιουργικά το εγχείρημα της έρευνας και συγγραφής της παρούσας διατριβής. Εύχομαι στην ακαδημαϊκή της πορεία να χαρίζει απλόχερα γνώσεις, συμβουλές και έμπνευση στους φοιτητές της.

Οφείλω επίσης θερμές ευχαριστίες στους συναδέλφους της Τράπεζας της Ελλάδος και ιδιαίτερα στον Διευθυντή του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης, κ. Παναγιώτη Παναγάκη για την αμέριστη υποστήριξη του στην προσπάθειά μου, την άδεια πρόσβασης σε πληροφορίες και υλικό του Κέντρου και τη δυνατότητα άμεσης επικοινωνίας με τους επικεφαλής των επιμέρους τμημάτων.

Τέλος, δεν υπάρχουν λόγια για να εκφράσω την ουσιαστική στήριξη που δέχθηκα από τα παιδιά μου Αλέξανδρο και Άγγελο, ιδιαίτερα στη χρήση της νέας τεχνολογίας των υπολογιστών, τον σύζυγό μου Γιώργο για την “ανοχή” και “αντοχή” του στις πολύωρες απουσίες μου κατανοώντας πάντοτε την προσπάθειά μου και το ευρύτερο οικογενειακό και φιλικό μου περιβάλλον.

Περιεχόμενα

Πίνακας Εικόνων	8
Πίνακας Πινάκων.....	11
Εισαγωγή	12
Κεφάλαιο 1	16
Η Κουλτούρα της Στήριξης των Τεχνών στα Δυτικά Κράτη	16
1.1 Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική.....	16
1.2 Διεθνής Πολιτιστική Πολιτική Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο	17
1.3 Πολιτιστική Πολιτική στην Μεταπολεμική Ελλάδα	19
1.3.1 Κύριοι Παράγοντες Διαμόρφωσης	20
1.3.2 Στρατηγικοί Προσανατολισμοί Πολιτιστικής Πολιτικής.....	21
1.4 Πολιτιστικοί Οργανισμοί.....	23
1.4.1 Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί	23
Κεφάλαιο 2	24
Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα ως Πάτρωνας των Τεχνών.....	24
2.1 Ιστορική Εξέλιξη	24
2.2 Η Κεϋνσιανή Παράδοση στη Μεγάλη Βρετανία.....	26
2.3 Οι Τράπεζες ως Πάτρωνες των Τεχνών Σήμερα	30
Κεφάλαιο 3	32
Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη	32

3.1	Δημόσιες και Ιδιωτικές παρεμβάσεις στον Τομέα του Πολιτισμού	32
3.2	Ο Ρόλος της Ιδιωτικής Πρωτοβουλίας στον Πολιτισμό - Χορηγίες και Δωρεές	33
3.3	Η Επιχειρηματική Χορηγία	36
3.4	ΕΚΕ: Ευρωπαϊκή ιδέα και πρακτική	38
3.4.1	Η ΕΚΕ στον Τραπεζικό Τομέα.....	39
3.4.2	Δράσεις ως προς την Εσωτερική Λειτουργία των Τραπεζών	40
3.4.3	Δράσεις προς το Κοινωνικό Σύνολο	41
3.5	Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Χορηγία.....	43
3.6	Οι Επιχειρήσεις ως Πηγή «Θεσμικών Καινοτομιών»	46
3.7	Κριτική Θεώρηση της ΕΚΕ.....	46
Κεφάλαιο 4		49
	Πολιτιστική Πολιτική Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων Εξωτερικού	49
4.1	Η Συλλογή της Deutsche Bank	49
4.2	Oesterreichische National Bank (Κεντρική Τράπεζα της Αυστρίας)	51
Κεφάλαιο 5		54
	Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος	54
5.1	Η Βιβλιοθήκη του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ	56
5.1.1	Συλλογές της Βιβλιοθήκης	57
5.1.2	Ηλεκτρονικές πηγές.....	58
5.1.3	Η Βιβλιοθήκη ως Αναγνωστήριο	59
5.2	Το Μουσείο της ΤτΕ	61

5.2.1	Η Μόνιμη Έκθεση.....	63
5.2.2	Περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου.....	67
5.2.3	Οργανωμένες Επισκέψεις Μαθητών Και Φοιτητών.....	71
5.2.4	Φιλικό σε ανθρώπους με κινητικές και αισθητηριακές δυσκολίες.....	72
5.3	Νομισματική Συλλογή.....	72
5.3.1	Προβολή-Διάθεση στο Κοινό.....	76
5.4	Συλλογή Έργων Τέχνης.....	77
5.4.1	Ιστορική Εξέλιξη.....	78
5.4.2	Αναθέσεις.....	81
5.4.3	Προβολή της Συλλογής.....	82
5.5	Ιστορικό Αρχείο.....	83
5.5.1	Αρχειακές Συλλογές.....	84
5.5.2	Εγκαταστάσεις-Εξυπηρέτηση Ερευνητών.....	87
5.5.3	Εκδόσεις-Εκθέσεις.....	87
5.6	Εκδηλώσεις του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης.....	88
5.6.1	Η παρουσία του Κέντρου στο διαδίκτυο.....	92
Κεφάλαιο 6.....		96
Κριτική Αποτίμηση – Προτάσεις για ανάπτυξη.....		96
6.1	Κριτική Αποτίμηση.....	96
6.1.1	Ανάλυση SWOT του Κέντρου.....	97
6.2	Προτάσεις ανάπτυξης του Κέντρου.....	101

Κεφάλαιο 7	106
Συμπεράσματα - Επίμετρο.....	106
Βιβλιογραφία.....	109
Παράρτημα Α.....	119
Διαλέξεις στο Κέντρο Πολιτισμού.....	119
Παράρτημα Β.....	121
Υποστηρικτικό Υλικό.....	121

Πίνακας Εικόνων

Εικόνα 1: Βιβλιοθήκη Κέντρου Πολιτισμού ΤτΕ.....	56
Εικόνα 2: Άπαντα Πλάτωνος, Βασιλεία 1954 / Βιβλιοστάσια	57
Εικόνα 3: Το Μουσείο της Τράπεζας της Ελλάδος (Αμερικής 3).....	61
Εικόνα 4: Χίος, Στατήρ από ήλεκτρο, περ. 500 π.Χ.	63
Εικόνα 5: Τράπεζα της Ελλάδος, 1938.....	64
Εικόνα 6: Ελλάδα 1940-41 Σετ 5 Κερματικών 50 Λεπτών, 1, 2, 5 & 10 Δραχμών	65
Εικόνα 7: Ελλάδα 1976, Νόμισμα 1 Δραχμής.....	66
Εικόνα 8: Τραπεζογραμμάτια και Κέρματα Ευρώ	66
Εικόνα 9: Αλέξανδρος Κορογιαννάκης (1906-1966) - Χαρακτική	67
Εικόνα 10: 22 Μιχαήλ Αξελός (1877-1965) – Ανάμεσα σε δύο κόσμους.....	68
Εικόνα 11: Το έμβλημα της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928, μολύβι και κάρβουνο σε χαρτί, 67 x 67 εκ.....	69
Εικόνα 12: Ξενοφών Ζολώτας: Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος.....	69
Εικόνα 13: Παραγωγή2	70
Εικόνα 14: Ακρόπολις και χρήμα	71
Εικόνα 15: Επίσκεψη Μαθητών στο Μουσείο.....	72
Εικόνα 16: Φίλιππος Β', χρυσός στατήρ, περ. 359-336 π.Χ.....	73
Εικόνα 17: Καποδίστριας, Φοίνικας 1828	75
Εικόνα 18: Καποδίστριας, Μετάλιο Φιλομαθείας, 1830.....	76
Εικόνα 19: Ν. Γύζης, Ο Ποιητής στην πηγή, περ. 1875-80	77

Εικόνα 20: Γ. Βελισσαρίδης, Πρωινό, 1938.....	79
Εικόνα 21: Η Διοίκησης και τα Μέλη του Γενικού Συμβουλίου εν συνεδρία κατά την 23ην Νοεμβρίου 1933, ημέραν της καταθέσεως του θεμελίου λίθου του Κεντρικού Καταστήματος της Τραπέζης της Ελλάδος, 1947, λάδι σε καμβά, 180,5 x 371 εκ	81
Εικόνα 22: Ιστορικό Αρχείο ΤτΕ	83
Εικόνα 23: Ιστορικό Αρχείο Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα	86
Εικόνα 24: Καταθέσεις Πολιτισμού στην Τράπεζα της Ελλάδος	89
Εικόνα 25: Αφίσα Εκδήλωσης "Νύχτα Μουσείων - Ημέρα Μουσείων"	89
Εικόνα 26: Αφίσα Εκδήλωσης "Open Day"	92
Εικόνα 27: Ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος	93
Εικόνα 28: Εικονική Πινακοθήκη της ΤτΕ.....	94
Εικόνα 29: Διαδικτυακά Εκπαιδευτικά Παιχνίδια.....	94
Εικόνα 30: Το Μουσείο στο Facebook.....	95
Εικόνα 31: Έκθεση Δραστηριοτήτων της Βιβλιοθήκης της ΤτΕ, έτος 7ο, 2015	121
Εικόνα 32: Πρόσκληση Εκδήλωσης για την Παρουσίαση του Ιστορικού Αρχείου του Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα.....	122
Εικόνα 33: Εισιτήριο Εισόδου Εκδήλωσης "Ένα Συναρπαστικό Ταξίδι στην Νεότερη και Νομισματική Ιστορία της Ελλάδος"	122
Εικόνα 34: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Νομισματική Συλλογή»	123
Εικόνα 35: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Ιστορικό Αρχείο»	123
Εικόνα 36: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Μουσείο»	124

Εικόνα 37: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Συλλογή Έργων Τέχνης»	124
Εικόνα 38: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Βιβλιοθήκη».....	125
Εικόνα 39: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2013-2014, ΤτΕ	125
Εικόνα 40: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2014-2015, ΤτΕ	126
Εικόνα 41: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2016-2017, ΤτΕ	126

Πίνακας Πινάκων

Πίνακας 1: Επισκεψιμότητα Περιοδεύουσας Έκθεσης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2016) ..70

Πίνακας 2: Ανάλυση SWOT του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ..... 100

Εισαγωγή

Η συμβολή των τραπεζών στη διαμόρφωση της νέας ελληνικής και ευρωπαϊκής οικονομίας από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα έως την περίοδο του Μεσοπολέμου, τις ανέδειξε σε ηγετικά στοιχεία της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στην Ευρώπη (Δερτιλής, 2010, σ. 737). Οι κεντρικές τράπεζες, ως τραπεζικά ιδρύματα με ιδιαίτερους μακροοικονομικούς στόχους, όπως η νομισματική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα, εμφανίζονται κυρίως τον 20^ό αιώνα. Οι κοινοί μακροοικονομικοί στόχοι των κεντρικών τραπεζικών ιδρυμάτων εστιάζονταν στη νομισματική και χρηματοπιστωτική σταθερότητα και στη διατήρηση της ισορροπίας στην πραγματική οικονομία. Οι αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων κατά την περίοδο της Μεγάλης Ύφεσης του Μεσοπολέμου, προσδιόρισαν το εύρος των δραστηριοτήτων, καθιστώντας τις κεντρικές τράπεζες οικονομικούς θεσμούς υψηλού κύρους (Ψαλιδόπουλος, 2014, σ. 1).

Η ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος ακολουθεί παρόμοια ιστορική διαδρομή. Οι εργασίες της ξεκινούν το 1928, περίοδο παγκόσμιων οικονομικών ανακατατάξεων στο Μεσοπόλεμο για τη δημιουργία ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος που θα στηριζόταν στον κανόνα συναλλάγματος-χρυσού. Παράλληλα, η σύναψη δανείου της Ελλάδας με την Κοινωνία των Εθνών (ΚτΕ) και η ιδιάζουσα τότε θέση της Εθνικής Τράπεζας στο εγχώριο τραπεζικό σύστημα επέβαλαν τη δημιουργία μίας κεντρικής τράπεζας στη χώρα (14 Μαΐου 1928) ενώ νομοθετήθηκαν (Ν. 5076/1931) και ρυθμίσεις στη λειτουργία των εμπορικών τραπεζών για πρώτη φορά στην ελληνική οικονομία (Ψαλιδόπουλος, 2014, σσ. 80-81).

Τη συγκεκριμένη περίοδο, ιδιαίτερη ακμή παρουσιάζει το φαινόμενο του ευεργετισμού διαμορφώνοντας σταδιακά το πολιτιστικό ενδιαφέρον των τραπεζών. Η παρουσία των τραπεζών στον πολιτισμό αναπτύχθηκε μέσα από πλήθος δραστηριοτήτων όπως η δημιουργία πολιτιστικών ιδρυμάτων, οι συλλογές έργων τέχνης, οι εκδόσεις, οι πολιτιστικές χορηγίες, κ.ά., με σκοπό την ανάδειξη του ελληνικού πνεύματος, της ελληνικής τέχνης και παράδοσης (Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002, σ. 104). Η επιχειρηματική χορηγία στον πολιτισμό εμφανίστηκε στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του '80 αλλά σύμφωνα με τον Ζούνη (Ζούνης, 2003) πολλά χρόνια αργότερα

οι επιχειρήσεις άρχισαν να εκτιμούν το ρόλο της στην επικοινωνιακή και στρατηγική πολιτική τους.

Η σύγχρονη επιχειρηματική χορηγία καταδεικνύει και τη διαφορετική κοινωνική αντίληψη για την τέχνη. Το έργο τέχνης αντιμετωπίζεται ως προϊόν και μέσο επένδυσης ή μέσο υποστήριξης του κύρους της επιχείρησης μέσα από στοχευόμενη διαφήμιση (Σκαλτσά, 1992, σ. 14).

Η μακρόχρονη σχέση της Τράπεζας της Ελλάδος με τον πολιτισμό και τις τέχνες αναδείχθηκε με τη δημιουργία του Κέντρου Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης τον Μάρτιο του 2013. Οι επιμέρους τομείς του όπως το Μουσείο, η Βιβλιοθήκη, η Συλλογή Έργων Τέχνης, το Ιστορικό Αρχείο, οι Εκδόσεις καλύπτουν το ευρύ φάσμα των πολιτιστικών δραστηριοτήτων της τράπεζας.

Στο πρώτο μέρος της διπλωματικής διατριβής εξετάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της έννοιας του πολιτισμού, την ιστορική εξέλιξη του και η δημιουργία πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρώπη, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Διερευνάται η σύνδεση οικονομίας και πολιτισμού μέσω των πολιτιστικών βιομηχανιών και εξετάζεται ο θεσμός της *χορηγίας*, της *δωρεάς* και της *εταιρικής κοινωνικής ευθύνης*.

Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται η παρουσίαση της πολιτιστικής πολιτικής χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων του εξωτερικού και της Ελλάδας. Τέλος, ως μελέτη περίπτωσης εξετάζεται το Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος.

Η διατριβή δομείται σε επτά κεφάλαια:

Το **πρώτο κεφάλαιο** αναφέρεται στην έννοια του πολιτισμού και της πολιτιστικής πολιτικής διεθνώς και στην Ελλάδα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, περίοδο ανακατατάξεων σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό επίπεδο. Εξετάζονται οι κύριοι παράγοντες διαμόρφωσής της πολιτιστικής πολιτικής, οι στρατηγικοί προσανατολισμοί της και οι πολιτιστικοί οργανισμοί ως διαχειριστές του πολιτισμού.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** εξετάζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα ως πάτρωνα των τεχνών μέσα από μια ιστορική αναδρομή, την πολιτιστική παρουσία των τραπεζών στο

σύγχρονο γίνεσθαι και την κεϋνσιανή παράδοση στη Μεγάλη Βρετανία ως κληροδότημα στη διαμόρφωση πολιτιστικής πολιτικής πολλών χωρών.

Το **τρίτο κεφάλαιο** ασχολείται με την στήριξη του πολιτισμού σε οικονομικό επίπεδο από τον ιδιωτικό τομέα μέσω των δωρεών, των χορηγιών και του σύγχρονου επιχειρηματικού όρου, της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Το **τέταρτο κεφάλαιο** διερευνά την πολιτιστική πολιτική δύο μεγάλων και ιστορικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων του εξωτερικού, με διαφορετικό όραμα και αποστολή.

Το **πέμπτο κεφάλαιο** παρουσιάζει τις δραστηριότητες και τους στόχους του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος, στο οποίο εντάσσονται πλέον όλα τα επιμέρους πολιτιστικά τμήματα της κεντρικής τράπεζας όπως η Βιβλιοθήκη, το Μουσείο, η Νομισματική Συλλογή, η Συλλογή Έργων Τέχνης και το Ιστορικό Αρχείο.

Το **έκτο κεφάλαιο** αποτιμά το έργο του Κέντρου ενώ παρουσιάζονται τα δυνατά σημεία, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές μέσω ανάλυσης SWOT, διερευνώντας παράλληλα τις προοπτικές ανάπτυξης σε κάθε επιμέρους τμήμα του.

Τέλος, το **έβδομο κεφάλαιο** περιλαμβάνει τα συμπεράσματα της διατριβής.

Μεθοδολογική Προσέγγιση

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή χρησιμοποιήθηκαν πληροφορίες και υλικό κατόπιν επεξεργασίας πρωτογενών και δευτερογενών πηγών πληροφόρησης. Ο άξονας της θεωρητικής προσέγγισης του θέματος υποστηρίχθηκε μέσω εκτεταμένης επισκόπησης ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

Η μελέτη περίπτωσης του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ πραγματοποιήθηκε, κατά ένα μέρος, με επιτόπια έρευνα στα τμήματα του Κέντρου (προσωπικές και τηλεφωνικές συνεντεύξεις του διευθυντή και στελεχών των τμημάτων, συλλογή υλικού από εγκύκλια έγγραφα της ΤτΕ, εκθέσεις τμημάτων εσωτερικής διανομής, ομιλίες Διοικητή, κ.ά.). Το υλικό αυτό συμπληρώθηκε με παλαιότερες δημοσιεύσεις ή αναφορές στον Τύπο, φωτογραφίες, ετήσιους απολογισμούς, εκθέσεις Διοικητή, κ.ά.

Σημαντική πηγή πληροφόρησης αποτέλεσαν οι ειδικές ενημερωτικές εκδόσεις του Κέντρου αναφορικά με τις δραστηριότητες των επιμέρους τμημάτων και τα προγράμματα εκδηλώσεων του Κέντρου για τους εργαζόμενους, τα οποία διανέμονται εσωτερικά.

Η μεταπτυχιακή διατριβή διακρίνεται για την πρωτοτυπία της καθώς δεν έχει επιχειρηθεί παρόμοια προσπάθεια καταγραφής και μελέτης των πολιτιστικών δράσεων και πολιτιστικής προσφοράς της Τράπεζας της Ελλάδος. Η Κεντρική Τράπεζα της χώρας είναι γνωστή κατά κόρον για τις δημοσιονομικές παρεμβάσεις της, για τον εποπτικό ρόλο της και τη συμμετοχή της στο Ευρωσύστημα και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Σε μια περίοδο μεγάλων οικονομικών ανακατατάξεων για την χώρα και την κοινωνία που ταλανίζεται από βίαιες οικονομικές προσαρμογές και έλλειψη ρευστότητας, επιχειρείται να φωτιστεί η “άγνωστη” για πολλούς πλευρά της τράπεζας με την παρουσία της στο πολιτιστικό γίγνεσθαι της χώρας.

Κεφάλαιο 1

Η Κουλτούρα της Στήριξης των Τεχνών στα Δυτικά Κράτη

1.1 Πολιτισμός και Πολιτιστική Πολιτική

«Οι άνθρωποι είναι ο πραγματικός πλούτος ενός έθνους. Ο βασικός στόχος της ανάπτυξης είναι να δημιουργήσει ένα περιβάλλον που επιτρέπει στους ανθρώπους να απολαύσουν μια μακρόχρονη, υγιή και δημιουργική ζωή» (United Nations Development Programme, 1990, p. 9).

Οι έννοιες του πολιτισμού και της κουλτούρας είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά δρώμενα και αντιλήψεις κάθε εποχής από την πρώτη εμφάνιση των όρων στα μέσα του 18^{ου} αιώνα. Πλήθος επιστημονικών πεδίων όπως η ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η αρχαιολογία, η φιλοσοφία και η εθνολογία διερεύνησαν και μελετούν την ιστορική διαδρομή και σηματοδότηση των όρων. Σημειώνεται ότι το 1952 οι εθνολόγοι Alfred Kroeber και Clyde Kluckhohn απέγραψαν 164 διαφορετικούς ορισμούς της κουλτούρας, ο αριθμός των οποίων εξακολουθεί να αυξάνεται, καταδεικνύοντας το εύρος των διεργασιών που προκύπτουν από τη μελέτη των όρων πολιτισμός και κουλτούρα (Πασχαλίδης & Χαμπύρη-Ιωαννίδου, 2002, σ. 23).

Η εννοιολογική πολυσημία απασχόλησε και την εγχώρια διάνοηση καθώς και οι δύο λέξεις είναι δάνειες (civilization-cultura), στην περίπτωση δε της κουλτούρας (cultura) πρόκειται και για γλωσσικό δάνειο από τη λατινική. Η έλλειψη παράδοσης στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές στη χώρα μας στέρησε τη δυνατότητα επεξεργασίας και ευρείας χρήσης των εννοιών αυτών¹. Η ελληνική γλώσσα

---

¹ Η ευρύτητα της έννοιας κουλτούρα συνοψίζεται στον ορισμό του Williams, ως “ ενός συνολικού τρόπου ζωής”, περιλαμβάνοντας την υψηλή τέχνη αλλά και την δημοφιλή ή μαζική κουλτούρα, τον παραδοσιακό

ενσωμάτωσε από τη γαλλική παράδοση τη λέξη *πολιτισμός*, προσδίδοντας σ' αυτήν τόσο την έννοια του ανώτερου πεδίου της ανθρώπινης ανάπτυξης όσο και την εσωτερική καλλιέργεια και παιδεία του ανθρώπου, υιοθετώντας παράλληλα και ορισμένα χαρακτηριστικά της γερμανικής παράδοσης (Kultur)² (Ζορμπά, 2014, σ. 14).

1.2 Διεθνής Πολιτιστική Πολιτική Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Οι πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες χαρακτηρίζονται από την προσπάθεια των αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών για ανάπτυξη στη βάση της αύξησης των οικονομικών μεγεθών και της τεχνολογικής προόδου, θεωρώντας την ως μονόδρομο στην επίλυση των προβλημάτων που επέφερε ο πόλεμος στις ευρωπαϊκές χώρες αλλά και ως μέσο επίλυσης των προβλημάτων των χωρών του Τρίτου Κόσμου (Κόνσολα, 2006, σ. 21).

Η επιθυμητή οικονομική ανάπτυξη μέσω της εκβιομηχάνισης των χωρών ανέδειξε τις επόμενες δεκαετίες τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν σε τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και καθημερινότητας (περιβαλλοντικά, κοινωνικά, πολιτιστικά). Η άκριτη υιοθέτηση ξένων πολιτιστικών προτύπων στο βωμό της ραγδαίας εκβιομηχάνισης εμφάνισε τον κίνδυνο της εξάλειψης των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών των λαών ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις απειλούσε και τη σταθεροποίηση της πολιτικής ανεξαρτησίας τους. Η συστηματική μελέτη της επιστημονικής κοινότητας, ιδιαίτερα τη δεκαετία του '70, συνέδεσε την οικονομία με την πολιτιστική δραστηριότητα, καθιστώντας την πυλώνα της συνολικής αναπτυξιακής προοπτικής (Κόνσολα, 2006, σσ. 22-23).

τρόπο ζωής αλλά και την ατομική δημιουργία με καινοτόμες εφαρμογές. (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002, p. 49)

² Κατά τη διάρκεια του Γερμανικού Ρομαντισμού, ο πολιτισμός συνδέθηκε με την ρηχότητα της υλικής προόδου που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση ενώ η κουλτούρα εξέφραζε υψηλές αισθητικές και πνευματικές αξίες. (Ζορμπά, 2014, p. 15)

Το πρώτο μισό του 20^{ου} αι. διαμορφώνεται μέσα από τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους, τις φασιστικές θηριωδίες, την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, την ανάγκη έναρξης διεθνούς διαλόγου στη βάση της ισότητας της διαφορετικότητας των λαών. Οι στενές εθνικές νοσταλγικές προσεγγίσεις του παρελθόντος ενσωματώνονται σταδιακά σε σύνολο αξιών και δράσεων μιας ευρύτερης κοινωνίας ή μιας πολυπολιτισμικής κοινότητας (Ζορμπά, 2014, σ. 16). Σημαντικό ρόλο στην επαναδιατύπωση του νοήματος της κουλτούρας και του πολιτισμού διαδραμάτισαν, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, διεθνείς φορείς όπως η UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Στην έκθεση της UNESCO το 1995 διατυπώνεται η αποδοχή της πολιτισμικής διαφορετικότητας σε εθνικό και ατομικό επίπεδο, εντάσσοντας στον όρο *κουλτούρα* τον τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα συστήματα αξιών και τις πεποιθήσεις, παράλληλα με τις Τέχνες και τα Γράμματα. Μόλις δύο χρόνια αργότερα, το 1997, το Συμβούλιο της Ευρώπης συνδέει την *κουλτούρα* ως έκφραση ιδεών του κόσμου με τη βούληση για τη διατήρηση, την αλλαγή ή την κυριαρχία του (Council of Europe, 1998). Το πολιτικό μήνυμα που διαφαίνεται στην έκθεση του Συμβουλίου, ξεπερνά τον στενό ορίζοντα της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς και της τέχνης από τις εθνικές κυβερνήσεις. Οι κυβερνητικές επιλογές και διαδικασίες διαφαίνεται ότι επηρεάζουν ευρύτερα πλέον την κουλτούρα της καθημερινής κοινωνικοοικονομικής ζωής των ανθρώπων (Ζορμπά, 2014, σ. 17).

Η σχέση του πολιτισμού και της κουλτούρας με την πολιτική - και μάλιστα με την κυβερνητική πολιτική - χαρακτηρίζεται τόσο από δυναμικές συγκρούσεις όσο και από συμπορεύσεις με κοινούς στόχους. Ο πολιτισμός και η κουλτούρα στήριξε και στηρίχθηκε από την εξουσία, κοσμική ή θρησκευτική, διαμορφώνοντας και την ποικιλία νοημάτων των όρων. Οι δημόσιες πολιτιστικές δομές συνδέθηκαν από την Αναγέννηση έως τον 20^ο αι. με τους ηγεμόνες, την αριστοκρατία, τους οικονομικούς παράγοντες, την αποικιοκρατία. Κάθε προσπάθεια εδραίωσης κοινωνικού κύρους μετασημάτιζε τις δημόσιες πολιτιστικές πολιτικές και δομές είτε με τη μορφή απονομής εθνικής ή ατομικής δόξας είτε χρησιμοποιώντας εκπολιτιστικές αποστολές για την κατάκτηση νέων εδαφών ή τη χειραγώγηση κοινωνικών ομάδων (Ζορμπά, 2014, σ. 59).

Η παγκόσμια πολιτική κοινότητα αντιμετωπίζοντας τη φασιστική θηριωδία στην Ευρώπη, κατανόησε την απολυταρχική διαχείριση της πολιτισμικής της πολιτικής και

το ρόλο που αυτή διαδραμάτισε. Η δημόσια πολιτιστική πολιτική που γεννήθηκε στις στάχτες ενός κόσμου που προσπαθούσε να γιατρέψει τις πληγές του μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, απέκτησε νέο νόημα στα πλαίσια των κοινωνικών αιτημάτων για εκδημοκρατισμό, κοινωνική πρόνοια, σεβασμό των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η πρώτη απόφαση άσκησης δημόσιας πολιτιστικής πολιτικής ανήκει στον Γάλλο στρατηγό Ντε Γκωλ το 1959 με τη θεσμοθέτηση του Υπουργείου Πολιτισμού της Γαλλίας (Ζορμπά, 2014, σ. 64).

Παρόμοιες δημόσιες πολιτικές εφαρμόστηκαν από τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες μεταπολεμικά, στην οικονομία, την υγεία, τη βιομηχανία, την εκπαίδευση, στα πλαίσια ενός εθνικού σχεδίου όπου η πολιτική διακυβέρνηση συμφιλιώνεται με τους πολίτες προσφέροντάς τους ίσες ευκαιρίες.

Σταθμό στην εξέλιξη των τρόπων άσκησης πολιτιστικής πολιτικής αποτέλεσε η πολιτιστική πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας, της οποίας εμπνευστής θεωρείται ένας από τους πρωτεργάτες του βρετανικού κράτους πρόνοιας, ο κεντρικός τραπεζίτης της και διάσημος οικονομολόγος John Maynard Keynes. Ο ίδιος υπήρξε φιλότεχνος και χορηγός καλλιτεχνικών σχημάτων και πίστευε στο δημόσιο χαρακτήρα της κουλτούρας με στόχο την ελευθερία στην εθνική έκφραση, τη στήριξη της εθνικής ταυτότητας για το κοινό συμφέρον. Διεκδίκησε κρατικά κονδύλια για τη στήριξη των τεχνών και σχεδίασε το Arts Council (1945), ανεξάρτητο φορέα για την προστασία των τεχνών, λειτουργώντας παράλληλα ως εργαλείο άσκησης δημόσιας πολιτιστικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο (Ζορμπά, 2014, σ. 88). Παρόμοιος ανεξάρτητος οργανισμός ιδρύθηκε μετά από δεκαπέντε περίπου χρόνια στις Η.Π.Α. τη δεκαετία του '60, το National Endowment for the Arts (NEA), επί προεδρίας Τζον Κένεντυ.

1.3 Πολιτιστική Πολιτική στην Μεταπολεμική Ελλάδα

Η μεταπολεμική Ελλάδα πριν καταφέρει να γιατρέψει τις πληγές της από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, βίωσε τον πολιτικό αυταρχισμό που εδραιώθηκε και συνεχίστηκε κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου πολέμου (1946-49). Ο ίδιος πολιτικός αυταρχισμός εγκαθιδρύθηκε με την Απριλιανή δικτατορία των συνταγματαρχών (1967-74). Κατά τη

διάρκεια της τριακονταετούς μεταπολεμικής πορείας κυριάρχησε η ηγεμονία της εθνικιστικής ιδεολογίας ως δημόσιας πολιτιστικής πολιτικής με την “παράνομη” αριστερά να καταφεύγει με ιδεολογική εμμονή στον λαϊκισμό, με ορισμένα “λόγια/ποιοτικά” χαρακτηριστικά, ενισχύοντας την πολιτισμική εσωστρέφεια της χώρας (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002, σ. 168). Η δημόσια κουλτούρα κάτω από συνθήκες απόλυτης χειραγώγησης, προσανατολίστηκε στην αρχαία ελληνική κληρονομιά και τις τέχνες. Η ανελευθερία, οι διώξεις πνευματικών ανθρώπων, η χρήση εθνικών συμβόλων, ο φόβος των κυρώσεων, οδήγησαν σε απομονωτισμό της Ελλάδας από τις ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτισμικές ζυμώσεις.

Η περίοδος της Μεταπολίτευσης χαρακτηρίζεται από την κατάκτηση της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας και τον τερματισμό των πολιτικών και ιδεολογικών συνεπειών του Εμφυλίου. Το εθνικιστικό ιδεολόγημα αντικαθίσταται από τον αγώνα για εκδημοκρατισμό και δημόσια προοδευτική κουλτούρα. Τόσο οι εκλεγμένες κυβερνήσεις όσο και η επίσημη αντιπολίτευση συνέκλιναν στη θεσμοθέτηση δημοκρατικών πολιτικών δομών της χώρας μέσα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον που ανήκε. Η Ευρώπη έτεινε να μετασχηματιστεί από χαρτογραφημένα γεωγραφικά όρια τα οποία περιελάμβαναν χώρες και έθνη, σε ενιαία πολιτική οντότητα την Ενωμένη Οικονομική Κοινότητα και μετέπειτα Ενωμένη Ευρώπη (Ζορμπά, 2014, σ. 304).

1.3.1 Κύριοι Παράγοντες Διαμόρφωσης

Η πολιτιστική πολιτική καθορίζεται από ένα σύνολο παραγόντων οι οποίοι προσδιορίζουν την κατεύθυνση και τους σκοπούς που καλείται να υπηρετήσει. Συνοπτικά παραθέτουμε:

- *Ο ιστορικός παράγοντας* αναφέρεται σε πληροφορίες σχετικά με τις διαχρονικές μεταβολές που προέκυψαν στους τομείς άσκησης πολιτιστικής πολιτικής, στα αποτελέσματα από τις προγενέστερες πρακτικές και στην αξιολόγηση των διαθέσιμων στοιχείων (Κόνσολα, 2006, σ. 34).
- *Ο οικονομικός παράγοντας* θεωρείται πρωταρχικής σημασίας για την ανάπτυξη πολιτιστικών πολιτικών καθώς οι κρατικοί πόροι περιορίζονται καθιστώντας απαραίτητες νέες μορφές χρηματοδότησης από τον ιδιωτικό τομέα, όπως

χορηγίες, στρατηγικές συμμαχίες δημοσίου και ιδιωτών, κ.ά. (Κόνσολα, 2006, σ. 34).

- Ο *κοινωνικός παράγοντας* εκφράζει τις προτιμήσεις και τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου αναφορικά με την πολιτισμική πρόσληψη, σε μια προσπάθεια προσφοράς ίσων ευκαιριών σε γεωγραφικό, ηλικιακό, θρησκευτικό, εκπαιδευτικό επίπεδο (Κόνσολα, 2006, σ. 35).
- Ο *πολιτικός παράγοντας* καθορίζει την αναπτυξιακή δυναμική μιας χώρας και επηρεάζει άμεσα την ένταξη πολιτιστικής πολιτικής σε διάφορους τομείς όπως εκπαίδευση, περιβάλλον, χωροταξία, τουρισμό, κ.ά. (Κόνσολα, 2006, σ. 36).
- Οι *διεθνείς πρακτικές και κατευθύνσεις* στον τομέα του πολιτισμού μέσω των Διεθνών Διακυβερνητικών Οργανισμών (UNESCO, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Ένωση, κ.ά.) επιδρούν σημαντικά καθώς το διεθνοποιημένο πολιτιστικό περιβάλλον στηρίζεται στη στενότερη συνεργασία των λαών, στην εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων υπερεθνικής σημασίας, στη δημιουργία διεθνών πολιτιστικών δικτύων (Κόνσολα, 2006, σ. 36).

1.3.2 Στρατηγικοί Προσανατολισμοί Πολιτιστικής Πολιτικής

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την πολιτιστική πολιτική κάθε χώρας διαφέρουν ως προς την οικονομική, πολιτική ή κοινωνική δομή, αποτυπώνοντας τη διαφορετικότητα στην ιστορική εξέλιξη, τις επικρατούσες απόψεις και τις προτεραιότητες των λαών. Ο προσανατολισμός όμως της πολιτιστικής πολιτικής παρά τις επιμέρους διαφορές, συγκλίνει στους άξονες:

- *Προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς*, υλικής και άυλης, περιλαμβάνοντας δράσεις έρευνας, συντήρησης, ανάδειξης αλλά και δυναμικής ένταξης της στη σύγχρονη πολιτιστική και κοινωνική ζωή. (Dubois, 2015, p. 9)
- *Ενίσχυση της σύγχρονης καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας*, εξασφαλίζοντας τον πολιτιστικό πλουραλισμό, την πολυφωνία, την ανάδειξη καινοτόμων ιδεών, τη στήριξη της δημιουργικότητας. (Dubois, 2015, pp. 9-10)

- *Ανοικτή προσβασιμότητα και συμμετοχή των πολιτών στην πολιτιστική ζωή στα πλαίσια της πολιτιστικής δημοκρατίας με σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών, των πολιτιστικών αξιών και ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των πολιτών.*³ (Dubois, 2015, pp. 10-11, 13)

Η δημιουργία εθνικής ταυτότητας αναζητήθηκε από τις αρχές του ελληνικού κράτους για την εδραίωσή του ως πολιτική οντότητα. Η αναζήτηση κοινού παρελθόντος σε πληθυσμιακά τμήματα του κατακερματισμένου ελληνικού χώρου, στράφηκε στις αρχαιοελληνικές ρίζες και αξίες. Η τόνωση του αισθήματος του *ανήκειν* συνένωσε διαφορετικές ιδεοληψίες, καταγωγές, προσωπικές επιδιώξεις σε κοινό ιδεολόγημα, αυτό της δημιουργίας ενιαίου και ελεύθερου ελληνικού κράτους.

Η πολυτάραχη πολιτική διαδρομή της χώρας την οδήγησε για δεκαετίες σε πολιτιστική απομόνωση και εσωστρέφεια, προβάλλοντας την πολιτιστική κληρονομιά ως μέσο χειραγώγησης του λαού.

Επιλέχτηκε η προσαρμογή της πολιτιστικής κληρονομιάς στα πλαίσια της προώθησης του ελληνικού τουρισμού ευκαιριακά, δίχως τον απαραίτητο σχεδιασμό σε επίπεδο περιφερειακής ανάπτυξης, έρευνας και τεχνολογίας. (Λαζαρέτου, 2014, σ. 11)

Η απουσία πολιτισμικών σπουδών στα πλαίσια των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών στην Ελλάδα είναι σημαντικός παράγοντας ελλείμματος πολιτικής και οικονομικής διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς μας. Η εκπαίδευση και το ανθρώπινο δυναμικό που ασχολείται με το πεδίο του πολιτισμού έχει να προσφέρει πολλά στη στελέχωση και λειτουργία οργανισμών και φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα. Η χάραξη μακρόπνοου πολιτιστικού σχεδίου θέτοντας στόχους και δράσεις είναι προαπαιτούμενο για την συνάντηση του πολιτισμού με την οικονομία, την κοινωνία, την πολιτική.

---

³ Νόμος 3520/2006: Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων, σύμφωνα με την 33^η Συνεδρίαση της Γενικής Διάσκεψης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/greece/gre_law3520_06_greorof

1.4 Πολιτιστικοί Οργανισμοί

Οι πολιτιστικοί οργανισμοί εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο διαχείρισης και λειτουργίας των οργανισμών, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ανάλογα με τη *μορφή* του προσφερόμενου πολιτιστικού προϊόντος, όπως: τηλεοπτικοί, ραδιοφωνικοί σταθμοί, υπηρεσίες διαδικτυακές, κινηματογραφικοί οργανισμοί, μουσικοί παραγωγοί (ηλεκτρονική μορφή), διαφημιστικά γραφεία, πολιτιστικά κέντρα, μουσεία, θέατρα, τουρισμός (φυσική μορφή) και εκδόσεις, πωλήσεις βιβλίων (έντυπη μορφή). Διαφορές επίσης εντοπίζονται στα *ποιοτικά χαρακτηριστικά* των προϊόντων που διαχειρίζονται σε σχέση με τα εμπορεύματα εν γένει, στο *ιδιοκτησιακό καθεστώς* μέσα στο οποίο λειτουργούν, στο *μέγεθος* και το *γεωγραφικό εύρος* στο οποίο δραστηριοποιούνται (Τσουρβάκας, 2013, σσ. 18, 22).

1.4.1 Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί

Οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί λειτουργούν, σύμφωνα και με την ονομασία τους, με γνώμονα όχι το οικονομικό κέρδος αλλά θέτουν στόχους πολιτιστικούς, κοινωνικούς, εκπαιδευτικούς, φιλανθρωπικούς, θρησκευτικούς, κ.ά. Τα πολιτιστικά ιδρύματα ως μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί εμφανίζουν πλεονεκτήματα στη λειτουργία τους, όπως η ισχυρή θέληση των μελών τους για την επιτυχία των στόχων τους, ο περιορισμός πολιτικής/κυβερνητικής παρέμβασης και τα μακρόπνοα σχέδια που δύνανται να εκπονούν. Η απουσία του κέρδους ως καθοριστικού παράγοντα επιβίωσης των πολιτιστικών ιδρυμάτων λειτουργεί θετικά στο βαθμό που υπάρχει σταθερότητα ως προς την εξεύρεση εσόδων για τη λειτουργία τους. Η παροχή υπηρεσίας στο σύγχρονο κοινωνικό γίνεσθαι είναι η κύρια δραστηριότητά τους αποσκοπώντας στην καλλιέργεια, την εκπαίδευση, την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών στη σφαίρα του δημόσιου συμφέροντος.

Ο σχεδιασμός του πολιτιστικού πλάνου θεωρείται από τα σημαντικότερα σημεία της διοικητικής οργάνωσης των πολιτιστικών οργανισμών. Στο ασταθές και σύνθετο σύγχρονο περιβάλλον κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός για την αποφυγή αποτυχίας ή λαθών. Το πολιτιστικό πλάνο είναι αυτό που αφογκράζεται τις κοινωνικές ανάγκες και καθοδηγεί τον οργανισμό στην κάλυψή τους (Ebewo & Sirayi, 2009).

Κεφάλαιο 2

Το Χρηματοπιστωτικό Σύστημα ως Πάτρωνας των Τεχνών

2.1 Ιστορική Εξέλιξη

Η ιστορία του «συλλέγειν» μέσα από εκτεταμένες συλλογές εντοπίζεται στα αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά χρόνια. Η οργανωμένη συλλεκτική δραστηριότητα εμφανίζεται την περίοδο της Αναγέννησης εκφράζοντας τα ουμανιστικά ιδεώδη της εποχής, την κατανόηση του ανθρώπου μέσα από τα δημιουργήματά του, τη φύση μέσω επιστημονικών μελετών, σε ένα έντονα διαμορφούμενο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον.

Στην Ιταλία της Αναγέννησης οικογένειες ευγενών και πλούσιων αστών δημιουργούν μεγάλες συλλογές με προεξάρχουσα τη συλλογή του Βατικανού στη Ρώμη, έργο συστηματικής συλλεκτικής δραστηριότητας των παπών. Ο συλλεκτικός προσανατολισμός στα τέλη του 14^{ου} αιώνα και τον 15^ο κατευθύνθηκε σε αντικείμενα του αρχαίου κόσμου, νομίσματα και μετάλλια.

«Τη δόξα του θεού, την τιμή της πολιτείας, τη φήμη, την αθανασία» αλλά και «την ευχαρίστηση που χαρίζουν στον ίδιο» επικαλείται ο Giovanni Rucellai, έμπορος στη Φλωρεντία του 15^{ου} αιώνα, αναφορικά με τον άφθονο χρυσό που ξόδεψε για τις τέχνες (Σκαλτσά, 1992, σ. 13).

Οι συλλέκτες στην Ιταλία διακρίθηκαν για την έντονη πολιτιστική τους δράση, προερχόμενοι από τον εμπορικό και τραπεζικό κλάδο όπως οι Μέδικοι, ο Κόζιμο, ο Πιέρο, ο Λορέντζο ο Μεγαλοπρεπής και οι απόγονοί τους. Οι συλλογές τους περιλάμβαναν αρχαία αγάλματα, βυζαντινές εικόνες, πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά,

νομίσματα, βιβλία, όπλα, πολύτιμους λίθους⁴, επιστημονικά όργανα κ.ά. Η φήμη των συλλογών υπήρξε τεράστια αν και πρόσβαση είχαν μόνο κλειστές προνομιούχες ομάδες. Οι συλλογές προσέθεταν το προσδοκώμενο κύρος στην οικονομική εξουσία των κατόχων τους, καταδεικνύοντας την επιθυμία τους για κυριαρχία στην ανθρώπινη γνώση (Μπόλης, 2005) και τη μονομανία τους ως μεγαλοάρχοντες (Hauser, 1984, σ. 60).

Η συλλεκτική δραστηριότητα κατά τον 17^ο αιώνα επεκτείνεται σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης (Κάρολος της Αγγλίας, Γάλλοι βασιλιάδες, Αψβούργοι) και φθάνει στο απόγειό της με τις συλλογές του Καρόλου της Αγγλίας που καταγράφεται ως ο μεγαλύτερος συλλέκτης του αιώνα. Η συλλογή του με έργα τέχνης του 15^{ου}, 16^{ου} και του πρώτου μισού του 17^{ου} αιώνα περιελάμβανε τα σημαντικότερα δείγματα ζωγραφικής και γλυπτικής από την Ιταλία, τη Γερμανία, τις Κάτω Χώρες. Οι συλλογές εντυπωσιάζουν με τον πλούτο τους καταδεικνύοντας την εξουσία των ηγεμόνων, ενισχύοντας παράλληλα και τη δόξα τους (Μπόλης, 2005).

Τους επόμενους αιώνες η συλλεκτική δραστηριότητα διευρύνεται και καθιερώνεται ως κοινή πρακτική σε οικονομικά ισχυρές κοινωνικές ομάδες ή μεμονωμένους συλλέκτες. Η έννοια της συλλογής εξελίσσεται πέρα από τα όρια της επένδυσης, σε κοινωνική συνήθεια και πολιτιστικό φαινόμενο (Μπόλης, 2005).

Αξίζει να αναφερθεί ότι οι ιδιωτικές συλλογές αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία των μεγαλύτερων ευρωπαϊκών μουσείων τον 18^ο αιώνα. Το 1759 ιδρύεται το Βρετανικό Μουσείο με αγορά ιδιωτικής συλλογής από την αγγλική κυβέρνηση, το 1793 ανοίγει το Λούβρο στη Γαλλία, μνημείο αφιερωμένο στην αγάπη και μελέτη των τεχνών, στη βάση του πνεύματος του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης. Οι πολιτικές αλλαγές στην Ευρώπη οδήγησαν τις ηγεμονικές συλλογές στα εθνικά μουσεία που

---

⁴ Τον πυρήνα της συλλογής του Λορέντζο αποτελούσαν περίπου 5-6.000 πολύτιμοι λίθοι και ανάγλυφα κοσμήματα (Hauser, 1984, σ. 60).

συγκροτήθηκαν στις αρχές του 19^{ου} αιώνα⁵, ανοίγοντας τις πύλες τους στο κοινό (Μπόλης, 2005).

Η ίδρυση των πρώτων τραπεζών, παράλληλα με τη συγκρότηση στοιχειωδών δομών του νεοσύστατου ελληνικού κράτους όπως υπουργείων, Πανεπιστημίου, Σχολείου των Τεχνών, καθιέρωσε τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως οικονομικούς θεσμούς της χώρας. Η Ελλάδα κερδίζοντας με αγώνες και θυσίες την ελευθερία της όφειλε να αποδείξει την ιστορική της συνέχεια καλλιεργώντας τα γράμματα και τις τέχνες. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αυτής το κράτος, τα Υπουργεία, οι Τράπεζες υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν την καλλιτεχνική δημιουργία με θεσμούς, με υποτροφίες και με την αγορά έργων τέχνης, που τους επιτρέπουν τη συγκρότηση των πρώτων δημόσιων συλλογών. Μια τέτοια κρατική συλλογή αποτέλεσε και τον πυρήνα των θησαυρών της Εθνικής Πινακοθήκης (Λαμπράκη-Πλάκα, Η Ελληνική Ζωγραφική της Τράπεζας της Ελλάδος, 1993, σ. 9).

2.2 Η Κεϋνσιανή Παράδοση στη Μεγάλη Βρετανία

Το πολιτικοοικονομικό περιβάλλον της Ευρώπης μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και ιδιαίτερα τη δεκαετία του '30 με την άνοδο του Χίτλερ στη Γερμανία, προοιωνίζε την έλευση μιας νέας καταστροφικής σύγκρουσης για τους ευρωπαϊκούς λαούς. Η ανησυχία του πνευματικού κόσμου για τη διάσωση της τέχνης και των καλλιτεχνών στο συγκεκριμένο πολεμικό περιβάλλον της εποχής εκφράζεται στο άρθρο του θεωρητικού και κριτικού τέχνης Clive Bell (1939), *The Ministry of Arts*, ο οποίος γράφει «εάν η Αγγλία εμπλακεί σε πόλεμο με τον Χίτλερ στη Γερμανία ή τον Στάλιν στη Ρωσία .... οι επιδιώξεις μας πρέπει να διατυπωθούν και η πρώτη θα έπρεπε να είναι η διατήρηση των πνευματικών αξιών μας. Θα τις χάσουμε, όπως οι Γερμανοί έχασαν τις δικές τους, εάν αφιερώσουμε όλες μας τις δυνάμεις στη μάχη, την πολεμική εκπαίδευση, την παραγωγή όπλων και τροφής» (Bell, 1939).

---

⁵ Στη Βιέννη ιδρύεται το Μπελβεντέρε, στην Ισπανία το Πράδο, στη Γερμανία το Altes Museum στο Βερολίνο και η Alte Pinakothek στο Μόναχο, στην Αγία Πετρούπολη το Ερμιτάζ, κ.ά. (Μπόλης, 2005)

Η στόχευση του Bell κατευθύνονταν στη στήριξη από πλευράς πολιτείας και κυβέρνησης, των καλλιτεχνών και συγγραφέων, γνωρίζοντας τα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο επιδιώκοντας τη μη συμμετοχή τους ως αντιρρησίες συνείδησης. Ο μεγαλύτερος φόβος του όμως επικεντρωνόταν στον αφανισμό της τέχνης και του πολιτισμού γενικότερα ως αποτέλεσμα ενός επερχόμενου πολέμου (Urchurch, 2004).

Παρόμοιες θέσεις εκφράστηκαν και από τον Forster⁶, ο οποίος συνέδεσε την πολιτική ελευθερία με την καλλιτεχνική ελευθερία σε μια ανοικτή κοινωνία, καταγγέλλοντας την εκμετάλλευση του πολιτισμού από τους Ναζί για πολιτικούς σκοπούς και λογοκρισία. Στην περιβόητη ομάδα Bloomsbury, η οποία αποτελούνταν από ακαδημαϊκούς δασκάλους, κριτικούς τέχνης, καλλιτέχνες, συγγραφείς, εντάχθηκε και ο οικονομολόγος, πολιτικός και λάτρης των τεχνών John Maynard Keynes το 1907 (Moggridge, 1992, p. 217).

Οι σχέσεις φιλίας που δημιούργησε ο Keynes με τα μέλη της ομάδας Bloomsbury καθώς και ο γάμος του με την μπαλαρίνα Lydia Lopokova το 1925 επηρέασαν καταλυτικά την οπτική και το ενδιαφέρον του για τον κόσμο της τέχνης, τα δημιουργικά κίνητρα των καλλιτεχνών, την επιθυμία τους για δημιουργική ελευθερία αλλά και τη δυσκολία να υποστηρίξουν οικονομικά το έργο τους. Το πρώτο εγχείρημά του στη στήριξη των τεχνών, προσφέροντας τις οικονομικές γνώσεις που κατείχε και τον ευρύ κοινωνικοπολιτικό του κύκλο, υπήρξε το London Artists Association (1925-1933), φορέας προώθησης και στήριξης του έργου των νέων ζωγράφων, ιδιαίτερα κατά την περίοδο ένταξής τους στην αγορά της τέχνης, παρέχοντας εγγύηση εισοδήματος ή εγγυήσεις απέναντι στην αποτυχία. Οι οικονομικές παροχές του οργανισμού στηρίζονταν στη φιλανθρωπία του Samuel Courtauld, ο οποίος πλήρωνε το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα των £150 σε κάθε μέλος που δεν κατόρθωνε να το προσεγγίσει μέσω των πωλήσεων των έργων του (Glasgow, 1975, p. 266).

---

⁶ Edward Morgan Foster, (1879-1970). Άγγλος μυθιστοριογράφος, συγγραφέας, δοκιμιογράφος, ανθρωπιστής, μέλος της ομάδας Bloomsbury.

Ο Keynes συμμετείχε σε διάφορα σχήματα στήριξης των τεχνών όπως το Camargo Society και το Cambridge Arts Theatre προτού ορισθεί πρόεδρος του Council for the Encouragement of Music and the Arts (CEMA) το 1942 στην Αγγλία. Το CEMA ιδρύθηκε το 1939 στην Αγγλία με ιδιωτικά κεφάλαια προερχόμενα από καταπιστεύματα δύο Αμερικανών φιλότεχνων φιλανθρώπων, των Pilgrim και Carnegie, για την προώθηση μουσικών παραστάσεων και εικαστικών εκθέσεων, ενισχύοντας το ηθικό αλλά και την απασχόληση των καλλιτεχνών στη Μεγάλη Βρετανία κατά τη διάρκεια του πολέμου (Witts, 1998, p. 55).

Την περίοδο της προεδρίας του Keynes, το Συμβούλιο (CEMA) οργάνωσε 8.000 κονσέρτα, 600.000 άνθρωποι επισκέφτηκαν τις εκθέσεις έργων τέχνης σε ολόκληρη τη Βρετανία και 1,5 εκατομμύρια άνθρωποι παρακολούθησαν έργα χορηγούμενα από αυτό. Το όραμα του Keynes για το μέλλον του Συμβουλίου μετά τον πόλεμο, στηρίζονταν στις αρχές της Επιτροπής Επιχορήγησης Πανεπιστημίων (University Grants Comitee, 1919) που συμμετείχε, δηλαδή ένα σώμα ακαδημαϊκών το οποίο λειτουργούσε ως διαμεσολαβητής μεταξύ της κυβέρνησης και των πανεπιστημίων κατανέμοντας τη δημόσια επιχορήγηση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα με στόχο την απομάκρυνση της ακαδημαϊκής έρευνας από τις πολιτικές σκοπιμότητες (Urchurch, 2004). Το μοντέλο λειτουργίας οργανισμών μέσω της απόστασης της εκάστοτε κυβέρνησης από αυτούς που δημιουργήθηκαν και χρηματοδοτούνται από την ίδια, έγινε γνωστό τη δεκαετία του '70 ως "arms-length principle" (Hewison, 1995, p. 32). Οι αρχές της δημιουργίας του ανήκουν στον Keynes, διότι απομάκρυνε την παραγωγή αποφάσεων από τους γραφειοκράτες και εκλεγμένους επαγγελματίες πολιτικούς προστατεύοντας την καλλιτεχνική δημιουργία από πολιτικές παρεισφρήσεις (Urchurch, 2004).

Οι αρχές του "arms-length" της Μεγάλης Βρετανίας επηρέασαν την πολιτιστική πολιτική στις Κάτω Χώρες, τις Σκανδιναβικές, κ.ά., με διαφορές ως προς την εφαρμογή τους. Για παράδειγμα, στη Μεγάλη Βρετανία το Συμβούλιο των Τεχνών (Arts Council) λειτουργεί ως ανεξάρτητος φορέας χάραξης πολιτιστικής πολιτικής δίχως καμία κυβερνητική παρέμβαση. Στις Κάτω Χώρες και συγκεκριμένα στην Ολλανδία υφίσταται ανεξάρτητο Συμβούλιο των Τεχνών (Raad voor de Kunst) ως γνωμοδοτικό όργανο, την ευθύνη όμως της πολιτιστικής πολιτικής διατηρεί το Υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο ελέγχεται από τη Βουλή. (Van der Ploeg, 2006, p. 1187)

Παρόμοια πολιτιστική πολιτική εφαρμόζεται και στη Σουηδία όπου οι τέχνες χρηματοδοτούνται από το κράτος και αντιμετωπίζονται ως μέρος της συνολικής πολιτικής κοινωνικής πρόνοιας. Το Συμβούλιο Τέχνης (Staatens Kulturråd) περιορίζεται σε συμβουλευτικό φορέα ενώ το Υπουργείο έχει την πλήρη ευθύνη για τη χρηματοδότηση και τη διανομή της σε τομείς του πολιτισμού. (Chartrand & McCaughey, 1989, pp. 15, 34)

Στη Γερμανία εφαρμόζεται ένα ιδιαίτερο μοντέλο όπου η ομοσπονδιακή κυβέρνηση περιορίζεται στην πρόθεση στήριξης των τεχνών λόγω της εμπειρίας του ναζιστικού καθεστώτος, και τις περιφερειακές κυβερνήσεις (Länder) να είναι υπεύθυνες για τη χρηματοδότηση στον τομέα της εκπαίδευσης και του πολιτισμού. Δεν υφίσταται ομοσπονδιακό υπουργείο πολιτισμού ή Συμβούλιο Τεχνών. Η αρχή του arms-length ενώ δεν εκφράζεται με σαφήνεια, απορρέει από το Σύνταγμα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας το οποίο προσδοκά από κάθε δημόσια στήριξη του πολιτισμού “να σεβαστεί και να υπερασπιστεί την καλλιτεχνική ελευθερία αποφεύγοντας να επηρεάσει τις μεθόδους, τις τάσεις και το περιεχόμενο της τέχνης”. Ωστόσο, υπάρχει η σκέψη για δημιουργία ενός ημικρατικού επιχορηγούμενου συμβουλίου στα πρότυπα του Συμβουλίου Τεχνών του Καναδά. (Hentschel, 1984, p. 31)

Η δομή και λειτουργία του Βρετανικού Arts Council επηρέασε την πολιτιστική πολιτική στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής με τη δημιουργία του National Endowment for the Arts (1965), στον Καναδά (1957), τη Νέα Ζηλανδία, την Αυστραλία και πολλές άλλες χώρες, κάνοντας το όραμα του Keynes πραγματικότητα στα τέλη του 20^{ού} αιώνα (Urchurch, 2004).

2.3 Οι Τράπεζες ως Πάτρωνες των Τεχνών Σήμερα

Οι Τράπεζες από την ίδρυσή τους ως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, δεν περιορίστηκαν στη συλλογή κι εκμετάλλευση των αποταμιεύσεων των πολιτών αλλά ενδιαφέρθηκαν με θέρμη και για τη συλλογή έργων τέχνης.

Τα κίνητρα των τραπεζών και των διοικήσεών τους για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων πατρωνίας των τεχνών είναι συναρτημένα με: α) τις κοινωνικές συνθήκες της εποχής, β) την προσωπικότητα και την εν γένει παιδεία του εκάστοτε Διοικητή, γ) την οικονομική κατάσταση της κάθε τράπεζας, δ) την αποστολή της και ε) από την ιστορική εξέλιξη της τέχνης (Μπόλης, 2005).

Στις τελευταίες δεκαετίες παρουσιάζονται σημαντικές πρωτοβουλίες των ελληνικών τραπεζών στο επίπεδο στήριξης του πολιτισμού και της τοπικής ανάπτυξης. Παρατηρείται αυξημένη εξωστρέφεια και επιθυμία επικοινωνίας του έργου και της συμβολής τους με το ευρύ κοινό.

Η **Εθνική Τράπεζα** ιδρύθηκε το 1841 με τη συνδρομή του Ελβετού φιλέλληνα και τραπεζίτη Ιωάννη-Γαβριήλ Εϋνάρδου και του Γεωργίου Σταύρου. Η ΕΤΕ (Εθνική Τράπεζα) είναι από τους πρώτους οργανισμούς που συγκρότησαν συλλογή έργων τέχνης αλλά παράλληλα με την τραπεζική δραστηριότητα καθιέρωσε παρεμβάσεις σε κοινωνικά και πολιτιστικά θέματα. Η Συλλογή της απαρτίζεται από 1.300 έργα ζωγράφων, γλυπτών και χαρακτών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα και μέρος των έργων εκτίθεται σε χώρο της τράπεζας ανοικτό για το κοινό. Σημαντική θεωρείται η συμβολή της ΕΤΕ στα γράμματα και τον πολιτισμό μέσω του Μορφωτικού Ιδρύματος της Εθνικής Τραπέζης (MIET) με παραρτήματα σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πάτρα (Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, 2017). Το εκδοτικό έργο του MIET απαριθμεί από το 1974 μέχρι σήμερα περί τους 300 τίτλους επιμελημένων εκδόσεων υψηλού κόστους συμβάλλοντας τόσο στη διδακτική διαδικασία όσο και στην ποιοτική αναβάθμιση της εγχώριας εκδοτικής παραγωγής. Η τράπεζα διαθέτει επίσης Ιστορικό Αρχείο ένα «πολυδύναμο κέντρο τεκμηρίωσης της οικονομικής, πολιτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ιστορίας της χώρας» όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Κέντρου (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 2017).

Σημαντική θεωρείται η πρωτοβουλία της Διοίκησης της Εθνικής Τράπεζας και άλλων 26 στελεχών από τον επιχειρηματικό και τραπεζικό κλάδο να δημιουργήσουν ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο το «Εθνικό Σύστημα Χορηγιών» (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 1995). Η αποστολή του σωματείου εστιάζονταν στην συγκέντρωση κεφαλαίων για τη διάσωση, συντήρηση και απόκτηση κτιρίων που αποτελούν μνημεία της εθνικής κληρονομιάς, καθώς και αντικειμένων σημαντικής ιστορικής, πολιτιστικής και καλλιτεχνικής αξίας ή συλλογών εθνικού, πολιτιστικού ή επιστημονικού ενδιαφέροντος. Η αλλαγή της Διοίκησης της ΕΤΕ το 1996 δυστυχώς επέλεξε να σταματήσει τη λειτουργία του σωματείου (Ζούνης, 2003, σ. 14).

Η **Τράπεζα Πειραιώς** στηρίζει και προάγει τον πολιτισμό μέσω του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) με σκοπό τη διάσωση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας με έμφαση στη βιοτεχνική και βιομηχανική τεχνολογία συνδέοντας τον πολιτισμό με το περιβάλλον. Το έργο του ΠΙΟΠ υλοποιείται μέσω του Δικτύου εννέα θεματικών μουσείων (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 2017) στην περιφέρεια της χώρας, του Ιστορικού Αρχείου, της Βιβλιοθήκης, των εκδόσεων, του ερευνητικού έργου, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κ.ά. (Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 2017).

Η **Alpha Bank** δραστηριοποιείται επίσης στο χώρο του πολιτισμού κατέχοντας Συλλογή 5.500 έργων νεοελληνικής κυρίως τέχνης, από τις μεγαλύτερες του είδους, καθώς τα έργα προέρχονται από συνενώσεις μεγάλων τραπεζικών Συλλογών όπως: της Πίστewς, Ιονικής, Λαϊκής, Εμπορικής και Citibank, οι οποίες ενοποιήθηκαν στο σχήμα της Alpha Bank την περίοδο 2000-2014 (Alpha Bank, 2017). Η Alpha Bank διαθέτει πλούσια Νομισματική συλλογή, από τις μεγαλύτερες διεθνώς, με 11.000 νομίσματα από τον αρχαίο ελληνικό κόσμο, ορισμένα από τα οποία είναι μοναδικά δείγματα αρχαίας σφραγιστικής (Alpha Bank, 2017). Το 1999 συγκροτήθηκε το Ιστορικό Αρχείο της Alpha ενώ η Βιβλιοθήκη της τράπεζας οργανώθηκε προγενέστερα. Στην περιφέρεια λειτουργεί ως Μουσείο Χαρτονομισμάτων Ιονικής Τραπέζης στην Κέρκυρα, το κτίριο όπου λειτούργησε το 1840 το πρώτο κατάστημα της Ιονικής Τράπεζας (Alpha Bank Πολιτισμός, 2017). Στο ιστορικό κέντρο του Ναυπλίου βρίσκεται ο Εκθεσιακός Πολιτιστικός χώρος της Alpha Bank, ο οποίος από το 2006 φιλοξενεί εκθέσεις της Νομισματικής Συλλογής, έργων τέχνης της Συλλογής της τράπεζας, εκθέσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα, επισκέψεις σχολείων, κ.ά. (Alpha Bank Πολιτισμός, 2017)

Κεφάλαιο 3

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

3.1 Δημόσιες και Ιδιωτικές παρεμβάσεις στον Τομέα του Πολιτισμού

Το ευρωπαϊκό πολιτιστικό περιβάλλον υποστηρίχθηκε παραδοσιακά από τον δημόσιο τομέα των ευρωπαϊκών κρατών τόσο ως οικονομικό χρηματοδότη του πολιτισμού όσο και ως εργοδότη εργαζομένων σε πολιτιστικούς τομείς. Η μελέτη του ερευνητικού και συμβουλευτικού οργανισμού ΚΕΑ European Affairs για την πολιτιστική οικονομία στην Ευρώπη, μετά από αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΚΕΑ European Affairs, 2006), αναφέρεται ιδιαίτερα σε πεδία όπως η πολιτιστική κληρονομιά, οι παραστατικές τέχνες, ο κινηματογράφος, οι εκδόσεις, κ.ά., όπου οι δημόσιες άμεσες ή έμμεσες παρεμβάσεις στηρίζουν και προωθούν δράσεις “χαμηλού ενδιαφέροντος” από την ιδιωτική πρωτοβουλία (ΚΕΑ European Affairs, 2006).

Ο συγκερασμός των αντικρουόμενων θέσεων τόσο των φιλελεύθερων οικονομιών, οι οποίες αντιτίθενται σε οποιοσδήποτε μορφής κρατικό παρεμβατισμό, όσο και των απόψεων ότι ο πολιτισμός θεωρείται μη οικονομική δραστηριότητα και ως εκ τούτου δεν παράγει οικονομικά αποτελέσματα, αναδείχθηκε με την έννοια της «δημόσιας αξίας» από τον καθηγητή του Harvard, Mark Moore (Moore, 1995, p. 20). Σύμφωνα με τον Moore, τα αποτελέσματα στήριξης του πολιτιστικού τομέα από δημόσιες παρεμβάσεις προσδίδουν «δημόσια αξία» στους τομείς:

- της ενδυνάμωσης της δημοκρατίας με την ισότιμη πρόσβαση των πολιτών στον πολιτισμό
- ανάπτυξης της εκπαίδευσης
- δημιουργίας πολιτιστικής και εθνικής ταυτότητας με κοινές αξίες
- ενδυνάμωσης των κοινωνικών δεσμών και του αισθήματος του «ανήκειν»
- ανάπτυξης δεσμών κοινωνικής συνοχής, αποδοχής και αφομοίωσης της πολιτιστικής διαφορετικότητας

- δημιουργίας κοινωνικών και οικονομικών αποτελεσμάτων σε κλάδους που συνδέονται με το παραγόμενο πολιτιστικό προϊόν (η ίδρυση μουσείου αυξάνει την επισκεψιμότητα της πόλης, αναπτύσσεται ο τουρισμός, επωφελούνται συγγενείς κλάδοι με άμεσα ή έμμεσα οικονομικά αποτελέσματα)
- συμβολής στην οικονομική ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας (KEA European Affairs, 2006)

3.2 Ο Ρόλος της Ιδιωτικής Πρωτοβουλίας στον Πολιτισμό - Χορηγίες και Δωρεές

Η συμβολή του ιδιωτικού τομέα τόσο στη μεγέθυνση των οικονομικών αποτελεσμάτων πολιτιστικών τομέων όσο και στη συνεισφορά τους στα δημόσια έσοδα, χαρακτηρίζεται από τη λειτουργία της χορηγίας και της δωρεάς.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, οι μορφές και οι οικονομικοί όροι που χαρακτήριζαν και ρύθμιζαν την ανταλλαγή ωφελημάτων μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών με ίση ή άνιση διαπραγματευτική δύναμη συνιστούν την ειδοποιό διαφορά στη μετάβαση από την *πατρωνία* στη σύγχρονη μορφή *χορηγίας* (Σκαλτσά, 1992, σ. 15).

Η χορηγία λειτουργεί ως τμήμα της επιχειρηματικής στρατηγικής και εμπεριέχει μετρήσιμα ανταποδοτικά οφέλη σε σχέση με την αρχική επένδυση ενώ η δωρεά εγγράφεται ως έξοδο δίχως ισοδύναμο όφελος με εξαίρεση τη δημιουργία «θετικής» εικόνας για την επιχείρηση που δωρίζει στον πολιτισμό.

Ιστορικά, ο θεσμός της πολιτιστικής χορηγίας, με τη σημερινή της μορφή, εμφανίζεται στην Ευρώπη τη δεκαετία του '70. Ο τομέας του πολιτισμού αρχικά συγκέντρωσε το ενδιαφέρον των επιχειρηματικών χορηγιών ενώ μετέπειτα το ενδιαφέρον διευρύνθηκε σε τομείς αυξημένου κοινωνικού ενδιαφέροντος όπως το περιβάλλον, ο αθλητισμός, η τοπική και εθνική ανάπτυξη, κ.ά. (KEA European Affairs, 2006, p. 122).

Η απουσία εμπεριστατωμένων μελετών σε απόλυτα οικονομικά μεγέθη σχετικά με τη συνεισφορά των ιδιωτικών χορηγιών και δωρεών στον τομέα του πολιτισμού στην Ευρώπη, δυσχεραίνει τη συνολική αποτίμηση. Ενδεικτικά αναφέρονται:

Το 1996, έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Τέχνη και τον Πολιτισμό υπολόγισε το μέγεθος της ιδιωτικής χορηγίας και δωρεάς σε 11 ευρωπαϊκά κράτη στο ύψος του 1 δισεκατομμυρίου €. Τα κράτη που συμμετείχαν στους υπολογισμούς της έρευνας είναι: η Γερμανία, η Αυστρία, το Βέλγιο, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ολλανδία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία. Δυστυχώς τα στοιχεία της Επιτροπής δεν έτυχαν επικαιροποίησης, με αποτέλεσμα το έλλειμμα πρόσφατων οικονομικών μεγεθών (KEA European Affairs, 2006, p. 124).

Το 2001, στο συνέδριο “Δημιουργική Ευρώπη-Πολιτισμός και Επιχειρηματικότητα στον 21^ο αιώνα” στο Ίνσμπρουκ, αναφέρθηκε ότι η ιδιωτική χορηγία προσθέτει στον πολιτιστικό τομέα των ευρωπαϊκών κρατών περίπου 2% έως 12% της συνολικής κρατικής επιχορήγησης με αυξανόμενους ρυθμούς συμμετοχής (KEA European Affairs, 2006, p. 126).

Η στήριξη του τομέα του πολιτισμού από την ιδιωτική πρωτοβουλία με τη μορφή της χορηγίας και της δωρεάς παραδοσιακά περιοριζόταν στη δημιουργία συλλογών έργων τέχνης. Στη συνέχεια, οι χορηγοί και δωρητές επέκτειναν το εύρος του ενδιαφέροντός τους και σε άλλους “αμιγώς” πολιτιστικούς τομείς όπως: εικαστικές τέχνες, πολιτιστική κληρονομιά, κλασική μουσική, θέατρο.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει ότι «η έλλειψη διαθέσιμων οικονομικών πόρων για πολιτιστικά προγράμματα δημιουργεί σαφή αδυναμία ανάπτυξης του πολιτιστικού τομέα» (European Parliament, 2001). Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στη δυνατότητα αξιοποίησης κάθε χρηματοδοτικής ροής ιδιωτικού κεφαλαίου στο πολιτιστικό πεδίο από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, προσφέροντας παράλληλα αντισταθμιστικά οικονομικά οφέλη. Για παράδειγμα το 40% της χρηματοδότησης στο Μουσείο του Λούβρου στο Παρίσι προέρχεται από ιδιωτικά κεφάλαια. Το 33% των εξόδων της Εθνικής Πινακοθήκης στο Λονδίνο καλύπτονται από ιδιωτικές χορηγίες και δωρεές (European Parliament, 2003).

Ο θεσμός της ιδιωτικής χορηγίας και δωρεάς αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στο Ηνωμένο Βασίλειο ως ζωτικής σημασίας συμβολή στην ανάπτυξη του πολιτισμού και των τεχνών. Τα περισσότερα μουσεία για παράδειγμα λειτουργούν με το καθεστώς της φιλανθρωπίας (μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί), νομική μορφή που ενθαρρύνει τις

δωρεές. Ο οργανισμός Arts & Business λειτουργεί ως ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ της βρετανικής κυβέρνησης και του Arts Council of England, από το οποίο και χρηματοδοτείται, με σκοπό την υλοποίηση προγράμματος (New Partners programme) προώθησης νέων, καινοτόμων, βιώσιμων και επωφελών επιχειρηματικών χορηγιών στον πολιτισμό. Τα αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος ανήλθαν σε χορηγίες ύψους 12,7 εκατομμυρίων ευρώ το 2004-2005 (KEA European Affairs, 2006, p. 127).

Οι Σκανδιναβικές χώρες επίσης παρουσιάζουν μακρά παράδοση στη χρηματοδότηση του πολιτισμού από τις επιχειρήσεις. Στη Δανία για παράδειγμα, οι κρατικές αρχές δημιούργησαν τον οργανισμό Nyx Forum⁷ με αποστολή την ανάπτυξη της ιδιωτικής χορηγίας (KEA European Affairs, 2006, p. 127).

Κύριοι χορηγοί του πολιτισμού διεθνώς αναδεικνύονται οι τράπεζες. Για παράδειγμα, το 2002 τα ισπανικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα διέθεσαν μέσω των δικών τους πολιτιστικών φορέων ποσά που ξεπερνούν το 53% του επίσημου προϋπολογισμού του Ισπανικού Υπουργείου Πολιτισμού και περί το 44% της περιφερειακής πολιτιστικής δαπάνης. Στην Ιταλία το ίδρυμα Fitzcarraldo (Fondazione, 2003) κατέληξε ότι το 1999 το 85% του συνόλου των πολιτιστικών χορηγιών της χώρας προέρχονταν από τον τραπεζικό τομέα (KEA European Affairs, 2006, p. 127).

Η παροχή κινήτρων και οικονομικών διευκολύνσεων σε συνδυασμό με την αλλαγή της νομοθεσίας και την απλοποίηση των διαδικασιών δημιουργίας πολιτιστικών κέντρων από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις αύξησαν την ιδιωτική πολιτιστική χορηγία. Στη Γαλλία οι προαναφερθέντες παράγοντες οδήγησαν στη δημιουργία 60 νέων πολιτιστικών ιδρυμάτων μέχρι το 2004 (KEA European Affairs, 2006, p. 128).

---

⁷ Ιστότοπος Nyx Forum: <http://www.nyxforum.dk>

3.3 Η Επιχειρηματική Χορηγία

Η επιχειρηματική χορηγία των τεχνών στην Ελλάδα έκανε την εμφάνισή της στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Οι επιχειρήσεις μετά την πάροδο πολλών ετών άρχισαν να εκτιμούν τη σημασία της ως μορφή επικοινωνιακής πολιτικής και στρατηγικής (Ζούνης, 2003, p. 14). Σημαντικός σταθμός στην οργάνωση της επιχειρηματικής χορηγίας αποτέλεσε η ίδρυση του Ομίλου Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων (ΟΜΕΠΟ) στα τέλη του 1986 από είκοσι άτομα- μέλη του πνευματικού και επιχειρηματικού κόσμου. Η συμβολή του ΟΜΕΠΟ υπήρξε σημαντική ως προς την ευαισθητοποίηση των ιδιωτικών εταιριών σε πολιτιστικά θέματα μέσω της ενθάρρυνσης της εταιρικής χορηγίας σε προγράμματα και δράσεις πολιτισμού (Ζούνης, 2003, p. 14).

«Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) δεν είναι δημόσιες σχέσεις, αλλά ο σωστός τρόπος επιχειρηματικότητας». Αυτή υπήρξε η εισαγωγική έκφραση του Steven Timms, υπουργού για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη της Μ. Βρετανίας, στο συνέδριο της βρετανικής Προεδρίας για την ΕΚΕ τον Δεκέμβριο του 2005. Η υπερπροβολή κοινωνικών ενεργειών, φιλανθρωπιών και εκδηλώσεων/συνεδρίων ΕΚΕ από τις επιχειρήσεις, σε αρκετές περιπτώσεις, έχοντας ξεπεράσει κάθε επικοινωνιακό όριο δημιουργεί ακόμη μεγαλύτερη δυσπιστία στους πολίτες/καταναλωτές για τους σκοπούς της επιχειρηματικότητας (Αυλωνάς, 2006).

Οι επιχειρήσεις και όλοι οι φορείς υιοθετώντας τις αρχές της ΕΚΕ επενδύουν και στη βελτίωση της φήμης τους μέσα από εθελοντικές δράσεις με πρακτικά αποτελέσματα με γνώμονα τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής όλων των ενδιαφερόμενων μερών, δίχως να αποτελεί η ΕΚΕ εργαλείο προβολής δημοσίων σχέσεων. Εκτιμάται, ότι η ευαισθητοποίηση των πολιτών/καταναλωτών σε ευρύτερα κοινωνικά, περιβαλλοντικά θέματα θα οδηγήσει στην ενσωμάτωση της ΕΚΕ στο μάνατζμεντ των επιχειρήσεων (Λιδωρίκης, 2006).

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης CRI (Corporate Responsibility Index), το οποίο δραστηριοποιείται στην Ελλάδα, η ΕΚΕ δεν αποτελεί «περιφερειακή» δραστηριότητα. Συχνά κάποιες σποραδικές χορηγίες ή φιλανθρωπικές εκδηλώσεις «βαφτίζονται» προγράμματα ΕΚΕ. Η εταιρική φήμη βασίζεται στον σεβασμό, την αναγνώριση και την εμπιστοσύνη των συμμετόχων. Η κάθε επιχείρηση έχει πρωτίστως

την ευθύνη να αναπτύξει την εσωτερική της πολιτική καθώς και κώδικες συμπεριφοράς, με τέτοιο τρόπο, ώστε η λειτουργία της να στηρίζεται σε επίσημες και δεσμευτικές για όλους αρχές. Επίσης, η πολιτική της επιχείρησης να κατευθύνεται σε τομείς που αφορούν στη λειτουργία της σχετικά με περιβαλλοντικά ή κοινωνικά θέματα.⁸ Τέλος, σημαντικό σημείο προς την υιοθέτηση ΕΚΕ κρίνεται η ανάπτυξη σταθερού, ειλικρινούς και ανοιχτού διαλόγου της επιχείρησης με τους συμμετόχους (stakeholders). Η αρμονική συνύπαρξη ανάμεσα στην επικοινωνία της επιχείρησης και την εταιρική συμπεριφορά και ηθική διέπεται από αρχές, όπως:

1. Η ΕΚΕ προϋποθέτει πράξεις, συμπεριφορά, διαφανείς κανόνες και κοινές αρχές. Ο ρόλος της επικοινωνίας είναι καθαρά υποστηρικτικός.
2. Τα προβλήματα των επιχειρήσεων είναι «πραγματικά προβλήματα» και όχι «προβλήματα δημοσίων σχέσεων».
3. Η ΕΚΕ δεν προϋποθέτει απαραίτητα αψεγάδιαστες πρακτικές ούτε και άριστα αποτελέσματα. Επιδέχεται συνεχείς βελτιώσεις και αλλαγές κατανοώντας τα κοινωνικά αιτήματα.
4. Η καλή και αξιόπιστη επικοινωνία δεν παράγει μόνο καλές ειδήσεις. Έχει ταυτόχρονα την ταπεινότητα να αναγνωρίζει λάθη και το κουράγιο να αποδέχεται την αντιπαράθεση πάνω σε δύσκολα ζητήματα.
5. Η ΕΚΕ προϋποθέτει διάλογο ανοικτό, αμφίδρομο, χωρίς διακρίσεις, ιδιαίτερα με τις ΜΚΟ (μη κυβερνητικές οργανώσεις).
6. Η αξία μιας μάρκας μπορεί να υποστεί βλάβη από την καταχρηστική ή ανάρμοστη συμπεριφορά κάποιων προμηθευτών.
7. Η Επικοινωνία είναι επάγγελμα και θα πρέπει να ασκείται από ειδικούς επιστήμονες.

---

⁸ Πρόσφατη μελέτη της ICAP για τα βασικά πεδία εφαρμογής της ΕΚΕ. Τα μεγαλύτερα κονδύλια δαπανώνται για δράσεις σχετικές με το Ανθρώπινο Δυναμικό καταλαμβάνοντας μερίδιο 34% το 2016, γεγονός που αποδεικνύει την προσπάθεια των εργοδοτών να διατηρήσουν ικανοποιημένους τους εργαζόμενους. Οι κοινωνικές δράσεις καταλαμβάνουν μερίδιο 33%, ενώ ακολουθούν το Περιβάλλον με 22% και η Αγορά με 11% (Αποστόλου & Ακριβού, 2017).

Η ΕΚΕ και οι χρηματοοικονομικές σχέσεις είναι δύο παράλληλες λειτουργίες. Τα οικονομικά αποτελέσματα αποτυπώνονται μέσα από τον Ετήσιο Απολογισμό ή Ισολογισμό, ενώ τα αποτελέσματα της ΕΚΕ από τον Κοινωνικό Απολογισμό της επιχείρησης. Για να είναι αξιόπιστος ο Κοινωνικός Απολογισμός θα πρέπει να είναι πιστοποιημένος από αναγνωρισμένο φορέα όπως για παράδειγμα το CRI.

Η εταιρεία δεν επικοινωνεί μόνο εξωτερικά αλλά και εσωτερικά. Οι εργαζόμενοι που γνωρίζουν ότι η εταιρεία τους δεσμεύεται και υιοθετεί τις αρχές της ΕΚΕ γίνονται οι πρώτοι και οι πιο πολύτιμοι πρεσβευτές της. (Λαζαρίμου, 2010, σ. 65)

3.4 ΕΚΕ: Ευρωπαϊκή ιδέα και πρακτική

Η ΕΚΕ ορίζεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως μια ιδέα σύμφωνα με την οποία οι εταιρίες ενσωματώνουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες στις επιχειρηματικές δραστηριότητές τους και στις επαφές τους με άλλα ενδιαφερόμενα μέρη σε εθελοντική βάση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017).

Η έννοια της φιλανθρωπίας η οποία εμπεριέχεται στην ΕΚΕ προέρχεται από της ΗΠΑ, με σταδιακή επέκταση στην Ευρώπη με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και τη συμβολή του επιχειρηματικού κόσμου στην αειφόρο ανάπτυξη.

Η υιοθέτηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2001 της Πράσινης Βίβλου «για την προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη», χαρακτηρίζεται ως σταθμός στην έναρξη δημόσιου διαλόγου για την κοινωνική υπευθυνότητα των επιχειρήσεων. Στην πορεία αναλήφθηκαν διάφορες δράσεις από την ΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση) για την προώθηση της ΕΚΕ σε πρακτικό επίπεδο και τη δημιουργία ενός ισχυρού θεσμού μέσω των ευρωπαϊκών εθνικών δικτύων (Λιδωρίκης, 2006).

Ο ορισμός της ΕΚΕ από τον Σύνδεσμο Ελληνικών Βιομηχανιών αναφέρει ότι «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η συστηματική, οργανική και εθελοντική ενσωμάτωση από εταιρίες στην επιχειρηματική τους λειτουργία δραστηριοτήτων με κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτιστική διάσταση, με ουσιαστική συνεισφορά στο κοινωνικό σύνολο» (ΣΕΒ, 2006).

Στο τελευταίο συνέδριο του ελληνοαμερικανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου για την ΕΚΕ, ο πρόεδρος κ. Παπαδημητρίου ανέφερε μεταξύ άλλων: «Στην Ελλάδα, σε μια περίοδο που το να είσαι επιχειρηματίας ή στέλεχος σε μια επιχείρηση είναι μια επικίνδυνη αποστολή σε ένα τοξικό περιβάλλον... σε μια περίοδο που η μακρόχρονη κρίση αφήνει έντονα τα σημάδια της, όχι μόνο στην οικονομία, όχι μόνο στην ανάπτυξη, αλλά και στο σύστημα αξιών της κοινωνίας μας... πιστεύουμε ότι πρέπει να αναζητήσουμε ξανά εκείνες τις θεμελιώδεις αξίες ως επιχειρήσεις και ως πολίτες που θα μας οδηγήσουν καταρχήν στην επιβίωση αλλά και σε ένα πιο ρεαλιστικό όραμα για το μέλλον» (Αποστόλου & Ακριβού, 2017).

3.4.1 Η ΕΚΕ στον Τραπεζικό Τομέα

Στον τραπεζικό τομέα, η Ευρωπαϊκή Τραπεζική Ομοσπονδία (European Banking Federation) σε συνεργασία με τις τραπεζικές ενώσεις European Savings Banks και European Association of Cooperative Banks και το συνδικαλιστικό φορέα UNI-Europa Finance (Banks) ανέλαβε την από κοινού διοργάνωση συνεδρίου το Δεκέμβριο του 2004 στα πλαίσια ενός ευρύτερου διαλόγου για τη διάδοση της ΕΚΕ. Το Μάιο του 2005, οι ομοσπονδίες και ενώσεις τραπεζών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με κοινή τους ανακοίνωση εξέφρασαν την επιθυμία τους να συνεχίσουν με νέες δράσεις την προώθηση της ΕΚΕ στο χρηματοοικονομικό τομέα (European Banking Federation, 2008).

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα έχει ενσωματώσει τις αρχές της ΕΚΕ στην επιχειρηματική του δραστηριότητα μέσα σε ένα πλαίσιο συνεργασιών πληθώρας οργανισμών, συλλόγων, φορέων, ιδρυμάτων. Πολλές ελληνικές τράπεζες αποτυπώνουν την κοινωνική τους προσφορά στους τομείς του πολιτισμού, του αθλητισμού, του περιβάλλοντος, παρουσιάζοντας σε ετήσια βάση τον κοινωνικό τους απολογισμό μαζί με τον οικονομικό (Eurobank, Alpha Bank, Πειραιώς, ΕΤΕ, κ.ά.) (Λιδωρίκης, 2006).

Σύμφωνα με την Ελληνική Ένωση Τραπεζών, η δράση των ελληνικών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, που συνιστούν ένα από τους βασικούς παράγοντες ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας, στο επίπεδο της ΕΚΕ κατευθύνεται σε δύο άξονες:

Στην εφαρμογή της ισχύουσας κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας αναφορικά με τις εργασιακές σχέσεις, την κοινωνική ασφάλιση (υγιεινή και ασφάλεια, προστασία και

άσκηση των συμμετοχικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, κ.ά.) και τις εν γένει τραπεζικές εργασίες. Η ύπαρξη του προαναφερθέντος εργασιακού περιβάλλοντος καλύπτει την προϋπόθεση μη εφαρμογής αρνητικής ΕΚΕ, με δεδομένο την υπογραφή κλαδικών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας για περισσότερα από 25 χρόνια, θέτοντας ιδιαίτερα ευνοϊκό νομικό πλαίσιο από το ισχύον σε άλλους κλάδους εργασίας. Η ενσωμάτωση θεμάτων που προωθεί η ΕΚΕ μέσα στις Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας έχουν ισχύ νόμου του κράτους.

Στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών σε εθελοντική βάση με κοινωνική, πολιτιστική και περιβαλλοντική διάσταση (Τσατήρης, 2003).

3.4.2 Δράσεις ως προς την Εσωτερική Λειτουργία των Τραπεζών

Στην πλειονότητα του τραπεζικού συστήματος η φιλοσοφία της ΕΚΕ υλοποιείται με τη μορφή παροχών στους εργαζόμενους και τα μέλη των οικογενειών τους. Συγκεκριμένα έχουν συναφθεί ομαδικά ασφαλιστικά προγράμματα για το προσωπικό, χορηγούνται δάνεια με προνομιακούς όρους για τη κάλυψη αναγκών στέγασης, επιδόματα για βρεφονηπιακούς σταθμούς, ειδικές δαπάνες για παιδικές κατασκηνώσεις, ενώ στα πλαίσια της υγιεινής και της ασφάλειας λειτουργούν κέντρα αιμοδοσίας, προγραμματίζονται ιατρικές επισκέψεις στους χώρους εργασίας σε τακτική βάση.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην προώθηση και καλλιέργεια των πνευματικών, καλλιτεχνικών και πολιτιστικών ενδιαφερόντων των εργαζομένων και των οικογενειών τους. Χορηγούνται ειδικές άδειες στο προσωπικό για παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συμμετοχή σε αθλητικές διοργανώσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, παρέχονται ευκαιρίες για την παρακολούθηση καλλιτεχνικών παραστάσεων, εξελίξεων σε θέματα τέχνης, παιδείας και πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ επιβραβεύονται οι άριστοι μαθητές σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Σημειώνεται ότι μέρος της στελέχωσης των μονάδων των τραπεζών καλύπτεται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία για την προστασία των κοινωνικά ευαίσθητων ομάδων, όπως ατόμων με ειδικές ανάγκες, πολυτέκνων κ.λπ.

Επιδεικνύεται ενδιαφέρον και στην επιμόρφωση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού των τραπεζών, στις νέες απαιτήσεις και εξελίξεις του χρηματοπιστωτικού

τομέα. Για την επίτευξη της συνεχούς εκπαίδευσης, σε διατραπεζικό επίπεδο λειτουργεί το Εκπαιδευτικό Τραπεζικό Ινστιτούτο της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, το Ινστιτούτο Εργασίας της ΟΤΟΕ (Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας) και επιμορφωτικά κέντρα των ιδίων των τραπεζικών.

Οι σχέσεις των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων με την πελατεία τους βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τους. Διεξάγουν έρευνες για τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και τη διαπίστωση της σωστής εξυπηρέτησης της πελατείας τους ενώ λειτουργούν και ειδικές μονάδες ανάπτυξης σχέσεων με τους πελάτες και τη διαχείριση των παραπόνων και καταγγελιών τους (Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, 2012). Επιτυχημένος θεωρείται ο θεσμός του Τραπεζικού Διαμεσολαβητή από τους stakeholders των τραπεζών, ο οποίος σύμφωνα με την Έκθεση Πεπραγμένων του 2015 (Μεσολαβητής Τραπεζικών Επενδυτικών Υπηρεσιών, 2015)⁹ το διάστημα των δεκαεπτά ετών που δραστηριοποιείται έλαβε συνολικά 24.095 γραπτά παράπονα και 137.759 τηλεφωνικές κλήσεις και επισκέψεις στα γραφεία του.

3.4.3 Δράσεις προς το Κοινωνικό Σύνολο

Η εξωστρέφεια των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων χαρακτηρίζεται από πρωτοβουλίες και δράσεις με έντονα κοινωνικά, πολιτιστικά, περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά.

Η παροχή τραπεζικών υπηρεσιών σε άτομα με ειδικές ανάγκες, συμμετέχοντας σε ειδικά κοινοτικά προγράμματα, η οικονομική συνδρομή με τη μορφή δωρεών σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, η συμμετοχή σε φιλανθρωπικές εκδηλώσεις είναι ορισμένες από τις ποικίλες δραστηριότητες συμβολής στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Αξιοσημείωτη θεωρείται η παρουσία των τραπεζών στη στήριξη και διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, ιδιαίτερα με την ίδρυση πολιτιστικών ιδρυμάτων με ειδικές συλλογές, εκδόσεις, κ.ά. (Πολιτιστικό Ίδρυμα Τράπεζας Πειραιώς, Μορφωτικό

---

⁹ Με τον Τραπεζικό Διαμεσολαβητή συνεργάζονται οι τράπεζες: Εθνική, Πειραιώς, Alpha, Eurobank, Attica, HSBC.

Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ιονικής Τράπεζας, Ίδρυμα Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου/Alpha Bank, Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης Τράπεζας της Ελλάδος)

Η παιδεία και η εκπαίδευση αποτελεί κύριο άξονα ενδιαφέροντος και στήριξης μέσα από τη διαμόρφωση προγραμμάτων υποτροφιών για μεταπτυχιακά προγράμματα, την ενίσχυση σχολείων με εκπαιδευτικό υλικό (ηλεκτρονικούς υπολογιστές), τη δημιουργία και στήριξη προγραμμάτων ενίσχυσης της ελληνικής γλώσσας, κ.ά.

Οι ελληνικές τράπεζες συμμετέχουν ενεργά σε εθελοντικές προσπάθειες και κινήματα ιδιαίτερα στον τομέα της υγείας μέσα από συνέργειες με διάφορους φορείς¹⁰ όπως η UNICEF, οι Γιατροί του Κόσμου, οι Γιατροί χωρίς Σύνορα, ο Σύλλογος παιδιών με καρκίνο “Ελπίδα”, κ.ά.

Μεγάλη προσπάθεια γίνεται επίσης και στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη λειτουργία των τραπεζικών μονάδων με προδιαγραφές μειωμένων ενεργειακών απαιτήσεων, χρήση υλικών φιλικών προς το περιβάλλον, συμμετοχή σε προγράμματα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και ενίσχυση των περιβαλλοντικών οργανώσεων.

Το ενδιαφέρον των τραπεζών για τον άνθρωπο, την κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον δεν εκδηλώθηκε πρόσφατα, αλλά εξελίσσεται αυξανόμενο από ιδρύσεως των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο¹¹. Το αιτούμενο της εποχής μας, η *βιώσιμη ανάπτυξη*, έχει τη δυνατότητα υλοποίησης όταν εντάσσεται μέσα στον επιχειρησιακό σχεδιασμό των διοικήσεων και ενσωματώνεται παράλληλα στην οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα των τραπεζών. Στο πλαίσιο

---

¹⁰ Η Alpha Bank, με στόχο την αναβάθμιση παροχών υγείας στα ελληνικά νησιά, θέλησε να προβεί στην προσφορά ιατρικών μηχανημάτων και ιατροφαρμακευτικού εξοπλισμού, εφαρμόζοντας το κοινωνικό πρόγραμμα MAZI σε συνεργασία με την Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία « ΑΓΟΝΗ ΓΡΑΜΜΗ ΓΟΝΙΜΗ», από το 2014 (Αποστόλου & Ακριβού, 2017).

¹¹ Στο τελευταίο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός προωθήθηκε ένα νέο επιχειρηματικό μοντέλο που ευθυγραμμίζει την κερδοφορία με την επίτευξη κοινωνικών σκοπών, αναδεικνύοντας τις επιχειρηματικές ευκαιρίες από την αποτελεσματική αντιμετώπιση παγκόσμιων οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών προκλήσεων (Αποστόλου & Ακριβού, 2017).

της ενσωμάτωσης της ΕΚΕ, οι περισσότερες τράπεζες ανακοινώνουν είτε στον ετήσιο απολογισμό τους και σε ειδικό κεφάλαιο τον κοινωνικό απολογισμό του παρελθόντος έτους (Eurobank, 2015), είτε εκδίδουν ειδικό ετήσιο Τεύχος Κοινωνικού Απολογισμού (Τράπεζα Πειραιώς, 2015) ενώ ορισμένες δημοσιεύουν ειδικό τεύχος αναφορικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (Τσατήρης, 2003) (Alpha Bank, 2014).

3.5 Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Χορηγία

Η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης αντικατοπτρίζει την πρόθεση των επιχειρήσεων να συμβάλλουν στην επίτευξη *βιώσιμης ανάπτυξης*. Η άσκηση έντονης κριτικής για τις πρακτικές των επιχειρήσεων τόσο σε επίπεδο καταστρατήγησης των εργασιακών δικαιωμάτων των εργαζομένων όσο και σε επίπεδο άλογης εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων και γενικότερα καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος με γνώμονα την αύξηση του κέρδους, οδήγησε την επιχειρηματική κοινότητα στη λήψη “διορατικών” μορφών ηγεσίας. Οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται ότι δεν είναι δυνατή η προκλητική ευημερία των οικονομικών μεγεθών τους μέσα σε ένα περιβάλλον έντονης παγκόσμιας κρίσης. Η επένδυση από πλευράς τους στην ευημερία των κοινωνιών καθίσταται βασική προϋπόθεση για την μακροπρόθεσμη και βιώσιμη επιχειρηματική τους δραστηριότητα (Γαλάνη, 2017).

Η ΕΚΕ συνεπώς διαφοροποιείται από την αλτρουιστική πρακτική του «καλώς πράττειν», η οποία εκφράζεται μέσα από φιλανθρωπικές προσφορές ικανοποιώντας την επιχειρηματική συνείδηση και ηθική του εκάστοτε επιχειρηματία. Διαφέρει επίσης και από την ανταποδοτική στρατηγική της Χορηγίας, η οποία στο σύγχρονο «επιχειρείν» λειτουργεί ως επικοινωνιακή στρατηγική με οφέλη τόσο των επιχειρήσεων όσο και των χορηγούμενων.

Οι διαφορές μεταξύ ΕΚΕ και Χορηγίας είναι δυσδιάκριτες και συχνά συγχέονται ως προς τη φιλοσοφία και τα αποτελέσματά τους. Σε μια προσπάθεια καταγραφής των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους συνοπτικά αναφέρουμε:

A) Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αποτελεί ολιστική φιλοσοφία (Egyptian Corporate Responsibility Center, 2004) η οποία διαπνέει το σύνολο λήψης αποφάσεων αναφορικά με το στρατηγικό σχεδιασμό, το μάνατζμεντ, την έρευνα, την ανάπτυξη, την παραγωγή,

το σύνολο των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Η προσέγγιση αυτή απαιτεί την ενσωμάτωση της ΕΚΕ πρωτίστως στο εσωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων μέσω της ενημέρωσης και εκπαίδευσης του συνόλου του προσωπικού για την επίτευξη των στόχων της ΕΚΕ σε ολόκληρο το φάσμα των λειτουργιών τους.

Η Χορηγία εντάσσεται στον επικοινωνιακό σχεδιασμό του τμήματος marketing των επιχειρήσεων και ανάλογα με τον προσδοκώμενο στόχο (προβολή προϊόντων ή υπηρεσιών, ενίσχυση της εταιρικής εικόνας με την επιτυχία ενός γεγονότος ή δράσης, προσέγγιση ειδικού κοινού, κ.ά.) αναφέρεται κύρια στο εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων για τη βελτίωση της αναγνωρισιμότητας και φήμης τους διευρύνοντας παράλληλα το εύρος του κοινού στο οποίο απευθύνονται (Γκαντζιάς, 2010, σ. 68).

Β) Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δεσμεύει την επιχείρηση με την κοινωνία στην οποία δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται. Ο διάλογος της επιχείρησης με τους συμμετέχοντες (stakeholders) εξυπηρετεί στον εντοπισμό και τη βελτίωση των δραστηριοτήτων της αναφορικά με τον αποτελεσματικό χειρισμό κοινωνικών και περιβαλλοντικών θεμάτων που θα της εξασφαλίσουν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στο μέλλον.

Στην περίπτωση της Χορηγίας, η επιχείρηση επικοινωνεί με την κοινωνία στοχεύοντας στα οφέλη που η συνεργασία με τον χορηγούμενο μπορεί να της αποφέρει.

Γ) Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της ΕΚΕ στοχεύουν σε μακροπρόθεσμα οφέλη στους άξονες οικονομία-κοινωνία-περιβάλλον, όπως:

- Αναβάθμιση επενδυτικής αξιολόγησης της επιχείρησης
- Κατάκτηση βιώσιμου ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος
- Δημιουργία ενδοεταιρικών σχέσεων και ανάπτυξη εταιρικών αξιών και ηθικής
- Ενδυνάμωση σχέσεων με όλες τις ομάδες ενδιαφερόντων (πελάτες, τοπική κοινωνία, προμηθευτές, ΜΜΕ, Δημόσιες αρχές, φορείς)
- Βελτίωση πιστότητας πελατών, εργαζομένων και μετόχων
- Αξιοποίηση ευκαιριών με βάση τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις
- Ελαχιστοποίηση του αρνητικού αντίκτυπου που προέρχεται από τη λειτουργία της επιχείρησης.

Αντίστοιχα η Χορηγία αποφέρει μεσοπρόθεσμα οφέλη στην επιχείρηση, όπως:

- Βελτίωση της εικόνας της
- Ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας
- Υποστήριξη της εταιρικής επικοινωνιακής στρατηγικής
- Προσέγγιση ειδικού κοινού
- Προώθηση των πωλήσεων της επιχείρησης (Γαλάνη, 2017)

Η στατιστική μελέτη των χορηγικών οικονομικών μεγεθών σε σχέση με την κρατική επιχορήγηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο νέος θεσμός δεν δύναται να υποκαταστήσει, να αναπληρώσει αλλά και να συμπληρώσει την οφειλόμενη κρατική μέριμνα προς τον πολιτισμό. Πιθανόν η ιδιωτική χορηγία να λειτουργεί ως αντίσωμα διαταράσσοντας την κατεστημένη λειτουργία των πολιτιστικών οργανισμών, δημιουργώντας νέες εξελίξεις και προοπτικές στο χώρο του πολιτισμού (Λαμπράκη-Πλάκα, Η Φήμη και η νέα της Σάλπιγγα, 1992).

Ο ορισμός της ΕΚΕ που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο εκπόνησης Εθνικής Στρατηγικής από το Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης τον Ιούλιο του 2014, λαμβάνοντας υπόψη τους διεθνείς ορισμούς αλλά και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ελληνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας περιλαμβάνει τις εξής πτυχές:

- Η ΕΚΕ αποτελεί εθελοντική αυτο-δέσμευση επιχειρήσεων και οργανισμών και στοχεύει στην υπεύθυνη λειτουργία και διαχείριση των δραστηριοτήτων τους.
- Ως εθελοντική αυτο-δέσμευση, η ΕΚΕ προϋποθέτει την ανάληψη πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων, επιπλέον της ελάχιστης συμμόρφωσης με την εκάστοτε νομοθεσία.

Στη βάση των παραπάνω χαρακτηριστικών, η έννοια της ΕΚΕ αποτελεί ένα ολοκληρωμένο πλέγμα πολιτικών και δράσεων που υιοθετεί κάθε επιχείρηση, προσδιορίζοντας τη σχέση της με την κοινωνία και δεν περιορίζεται στην κοινωνική/περιβαλλοντική σήμανση (social/ environmental labelling) προϊόντων και υπηρεσιών ούτε στην απολογιστική ανασκόπηση (reporting) δράσεων και πρωτοβουλιών.

Συνοψίζοντας, η έννοια της ΕΚΕ περικλείει την ευθύνη κάθε επιχείρησης ή οργανισμού απέναντι στους ανθρώπους, την κοινωνία και το περιβάλλον για τον τρόπο που τους επηρεάζει από την άσκηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας (Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, 2014).

3.6 Οι Επιχειρήσεις ως Πηγή «Θεσμικών Καινοτομιών»

Η ΕΚΕ έχει εξελιχθεί κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας σε μια από τις πιο προβεβλημένες πτυχές της σύγχρονης επιχειρηματικότητας. Κρατικές αρχές και φορείς, εργοδοτικές ενώσεις, μη κυβερνητικές οργανώσεις, διεθνείς οργανισμοί και συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν συμβάλει, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, στην διάδοση της ΕΚΕ στο διεθνές πολιτικό και οικονομικό στερέωμα (Ευσταθόπουλος, 2009, σ. 42).

Η προσπάθεια θεσμοποίησης της ΕΚΕ αποτελεί άμεση έκφανση της σημερινής ισχύος των υπερεθνικών επιχειρήσεων, που εξελίσσονται σε φορείς παραγωγής «θεσμικών καινοτομιών». Αναγνωρίζοντας δηλαδή την ευθύνη τους έναντι της κοινωνίας, εντός ενός εθελουσίου και μη νομοθετικά επικυρωμένου πλαισίου, οι μεγάλες επιχειρήσεις ανάγονται σήμερα σε ισάξιους συνομιλητές των δημόσιων αρχών αναφορικά με την διασφάλιση του γενικού συμφέροντος (Bodet & Lamarche, 2007).

3.7 Κριτική Θεώρηση της ΕΚΕ

Η αυξανόμενη παρουσία της ΕΚΕ, κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, στο επικοινωνιακό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό στερέωμα, συνοδεύεται από έναν αυξανόμενο αριθμό δημοσιεύσεων για τα οφέλη και τις προοπτικές αυτής της πρακτικής. Τα σχετικά άρθρα, ενημερωτικά έντυπα και εκθέσεις απευθύνονται, συνήθως σε ένα ευρύ κοινό, προερχόμενα από ποικιλόμορφες πηγές όπως δίκτυα και φορείς για την προώθηση της ΕΚΕ, εργοδοτικές ενώσεις, επιμελητήρια, συμβουλευτικές επιχειρήσεις και τον οικονομικό τύπο (Ευσταθόπουλος, 2009, σ. 48).

Η επιστημονική βιβλιογραφία, επικεντρώνεται, από την πλευρά της, στην παρουσίαση μεθόδων και καλών πρακτικών για την βελτίωση της εφαρμογής της ΕΚΕ, χωρίς να

διερευνώνται ή ακόμα περισσότερο, να θέτονται υπό αμφισβήτηση, η εφαρμογή και τα θεμέλια αυτής της έννοιας (Bory & Lochard, 2008). Οι προσπάθειες κριτικής προσέγγισης του φαινομένου της κοινωνικής ευθύνης των επιχειρήσεων επιχειρούνται στο πλαίσιο ερμηνείας της ΕΚΕ ως διαδικασία:

- Επαναπροσδιορισμού των σχέσεων μεταξύ επιχειρηματικής και πολιτικής σφαίρας (Sadler & Lloyd, 2009)
- Μετάβασης αρμοδιοτήτων και εξουσιών από εθνικό σε διεθνές επίπεδο (Michael, 2003)
- «Εργαλειοποίησης» της αλληλεγγύης για την προώθηση ενός νέο-πατερναλιστικού μοντέλου διακυβέρνησης με αποδέκτες τους εργαζόμενους και την κοινωνία (Bory & Lochard, 2008)

Η άκριτη αποδοχή της ΕΚΕ, δίχως να έχει προηγηθεί μια εμπειριστατωμένη εξέταση της λογικής, των πρακτικών αλλά και των δυνητικών επιπτώσεων που τη συνοδεύουν, εκτιμάται ότι οδηγεί, επί της ουσίας, σε μια αποδοχή του νεοφιλελευθέρου υποδείγματος, ενός καπιταλισμού δηλαδή με «ανθρώπινο πρόσωπο», εξομαλυμένο από τις προθέσεις καλής θέλησης των υπερεθνικών επιχειρήσεων (Coutrot, 2004).

Όπως αναφέρει η Σκαλτσά (Σκαλτσά, 1992), οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών, όπως οι τράπεζες, οι αεροπορικές και ασφαλιστικές εταιρείες, παρέχοντας ομοειδείς υπηρεσίες, προσεγγίζουν με δυσκολία νέο πελατολόγιο. Η σύνδεσή τους με την τέχνη και η προώθηση πολιτιστικών δράσεων δημιουργεί ένα πλαίσιο κοινωνικής ευαισθησίας και κύρους, ικανό να στηρίζει την ανταγωνιστικότητά τους και να αποφέρει συγκριτικά πλεονεκτήματα. Η χορηγία των τεχνών προβάλλεται μέσω της γενναιοδωρίας και του ευεργετισμού, εξυπηρετώντας εν τέλει τον αρχικό σκοπό τους. Παρόμοια πρακτική εφαρμόζουν και εταιρείες με αμφιλεγόμενες ή αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον όπως μεταλλευτικές, πετρελαϊκές, τοξικών αποβλήτων, κ.ά.

Σύμφωνα με την εργασία των (Kottasz, et al. 2007) τα κίνητρα των επιχειρήσεων για εταιρική συλλογή έργων τέχνης εστιάζονται:

- Σε λόγους επένδυσης ή οικονομικές απολαβές διαφορετικής φύσεως (π.χ. φοροαπαλλαγές),
- Διοικήσεις και επικεφαλής επιχειρήσεων φιλότεχνοι,

- Στην εταιρική εικόνα και ταυτότητα,
- Σε φιλανθρωπικά ή αλτρουιστικά κίνητρα (π.χ. δωρεές εταιρικών έργων τέχνης σε ιδρύματα τέχνης, πρακτική που συνοδεύεται από φοροαπαλλαγές σε ορισμένες χώρες ή αγορές έργων ανώνυμων καλλιτεχνών με σκοπό την οικονομική ενίσχυσή τους).
- Στη βελτίωση του εργασιακού περιβάλλοντος τόσο για τους εργαζόμενους όσο και για τους πελάτες,
- Στον εντυπωσιασμό της πελατείας και στην αύξηση των πωλήσεων/υπηρεσιών κερδίζοντας ανταγωνιστικό πλεονέκτημα,
- Στη δημιουργία πολιτιστικού προφίλ για τους ιδιοκτήτες,
- Στην εταιρική φιλοξενία,
- Στην προώθηση εταιρικής κουλτούρας,
- Σε επιχειρηματικά πλεονεκτήματα (π.χ. η εταιρία έχει τη δυνατότητα παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε εύπορους πελάτες, για αγορές ή πωλήσεις έργων τέχνης, διευρύνοντας το πελατολόγιο της) (Kottasz, Bennet, Savani, Mousley, & Ali-Choudhury, 2007)

Κεφάλαιο 4

Πολιτιστική Πολιτική Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων Εξωτερικού

4.1 Η Συλλογή της Deutsche Bank

Η μεγαλύτερη συλλογή εταιρικών έργων τέχνης ανήκει στην Deutsche Bank (1870), η οποία εδώ και δεκαετίες έχει συγκεντρώσει πάνω από 50.000 έργα σύγχρονης τέχνης. Η συλλογή της τράπεζας επικεντρώθηκε στη σύγχρονη τέχνη με έργα της δεκαετίας του '60 και μεταγενέστερα. Μετά το 1980 η τράπεζα διεύρυνε το πεδίο της συλλογής προσθέτοντας έργα καλλιτεχνών που δημιούργησαν μετά το 1945. Τα τελευταία δε χρόνια της δεκαετίας του '80, αγοράστηκαν και έργα ευρωπαίων καλλιτεχνών εκτός Γερμανίας, ενώ αργότερα εντάχθηκαν στη συλλογή έργα από τη διεθνή κοινότητα τέχνης. Αναφορικά με τη δεκαετία του '80 που προαναφέρθηκε, κάθε χρόνο αγοράζονταν περί τα 3.000 έργα, αριθμός που μειώθηκε στη συνέχεια. (Kottasz, Bennet, Savani, Mousley, & Ali-Choudhury, 2007).

Τη διαχείριση της συλλογής έχει αναλάβει εξαμελής Επιτροπή Τέχνης, με αρμοδιότητες τη συμβουλευτική υποστήριξη επιλεγμένων πελατών οργανώνοντας παράλληλα ιδιαίτερες ξεναγήσεις για τους ίδιους και τους συνεργάτες τους. Υψηλόβαθμα στελέχη της τράπεζας έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν έργα της συλλογής για τη διακόσμηση των γραφείων τους ενώ οργανώνονται συχνά ειδικές ξεναγήσεις για το προσωπικό καθώς και διαλέξεις στελεχών μεγάλων μουσείων με μεγάλη συμμετοχή (Kottasz, Bennet, Savani, Mousley, & Ali-Choudhury, 2007).

Η Deutsche Bank στην ιστοσελίδα της (Deutsche Bank, 2016) αναφέρει ότι «Η τέχνη δημιουργεί νέες ιδέες για τη διαμόρφωση του μέλλοντός μας. Κάνει ερωτήσεις, εμπνέει τους ανθρώπους, ανοίγει νέους ορίζοντες και ερεθίζει για ασυνήθιστες και καινοτόμες δημιουργίες. Η συμμετοχή της τράπεζας στην τέχνη αποτελεί τον πυλώνα του τμήματος "Τέχνη, Πολιτισμός & Αθλητισμός". Η νέα παγκόσμια μονάδα συγκεντρώνει, διασυνδέει και αναπτύσσει τις δραστηριότητες της Deutsche Bank και ενισχύει την πολιτιστική πολυμορφία της εταιρείας».

Σύμφωνα με τον τίτλο της καμπάνιας της τράπεζας "Έργα τέχνης για περισσότερα από 35 χρόνια", η Deutsche Bank προσφέρει στους εργαζόμενους, τους πελάτες και το ευρύ κοινό πρόσβαση στη σύγχρονη τέχνη μέσω της συλλογής της στο χώρο εργασίας, σε διεθνείς εκθέσεις, στο Deutsche Bank KunstHalle στο Βερολίνο και μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα. Η τράπεζα υποστηρίζει κοινά έργα με μουσεία, εκθέσεις τέχνης και άλλα ιδρύματα για την ανάθεση και την ενθάρρυνση των αναδυόμενων ταλέντων, κάτι το οποίο παρουσιάζεται καλύτερα στο βραβείο "Καλλιτέχνης της Χρονιάς" το οποίο παρέχει μια πλατφόρμα στους σύγχρονους καλλιτέχνες. Επίσης, το περιοδικό ArtMag παρέχει πληροφορίες για τη διεθνή καλλιτεχνική σκηνή και τον ρόλο της τράπεζας μέσα σε αυτήν σε απευθείας σύνδεση και σε έντυπη μορφή. Αυτές οι εκτεταμένες παγκόσμιες δραστηριότητες - σχεδιασμένες και συνοδευόμενες από μια ομάδα εμπειρογνομώνων - επιτρέπουν σε όλο και περισσότερους ανθρώπους να ασχοληθούν με τη σύγχρονη τέχνη (Deutsche Bank, 2016).

Ο Dr. Herbert Zapp, διευθυντικό στέλεχος της Deutsche Bank, σε δήλωσή του αναφέρει: «Για την τράπεζα, η τέχνη είναι σημαντική διότι ποτέ δεν θεωρούνταν η τράπεζα ένας καθαρά "οικονομικός οργανισμός", αλλά ένας οργανισμός που συνδεόταν με τον έξω κόσμο, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά. Κανείς δεν ρώτησε εάν έχει μεγαλώσει η αξία των πινάκων που αγοράσαμε τα τελευταία πέντε ή οκτώ χρόνια, ή πόσο έχει μεγαλώσει η συλλογή» (Πασχαλίδης & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, 2002).

Σύμφωνα με τον Anthony Thorncroft (Thorncroft, 1999), το βασικό κίνητρο της τράπεζας βρίσκεται στη σφαίρα του αλτρουισμού. Η ενασχόληση με την τέχνη δημιούργησε την ιδιαίτερη ταυτότητα του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος, η οποία της αποφέρει και σημαντικά οικονομικά οφέλη, μέσω των συμβουλευτικών υπηρεσιών σε πελάτες για αγορά ή πώληση έργων τέχνης, αλλά και λόγω της αυξανόμενης αξίας της επένδυσης της τράπεζας σε έργα σύγχρονης τέχνης.

Το 1997 η Deutsche Bank συνεργάστηκε με τον οργανισμό Guggenheim για τη δημιουργία μουσείου-δορυφόρου στο Βερολίνο με κεφάλαια της τράπεζας, το οποίο εκθέτει έργα των συλλογών των δύο εταίρων δίνοντας βήμα και σε νέους καλλιτέχνες. Η ίδρυση του Μουσείου εντάχθηκε στο σχέδιο ανοικοδόμησης της πόλης του Βερολίνου μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την ένωση των δύο Γερμανιών (1989), αντικατοπτρίζοντας την προσπάθεια επαναπροσέγγισης των δύο πλευρών

(Καραγιάννη, 2010). Πάνω από δύο εκατομμύρια επισκεπτών προσέλκυσε το Μουσείο από την ίδρυσή του έως το 2012, προσφέροντας πλήθος εκδηλώσεων, δωρεάν ξεναγήσεων, εκδρομών και εργαστηρίων για παιδιά και εφήβους (Deutsche Guggenheim, 2016).

4.2 Oesterreichische National Bank (Κεντρική Τράπεζα της Αυστρίας)

Η Oesterreichische Nationalbank (OeNB) γιόρτασε το 2016 τα 200 χρόνια παρουσίας της στην Αυστρία. Ιδρύθηκε την 1^η Ιουνίου του 1816 από τον αυτοκράτορα Φραγκίσκο Α΄ και θεωρείται μία από τις παλαιότερες κεντρικές τράπεζες στον κόσμο. Κατέχοντας τα προνόμια της έκδοσης τραπεζογραμμάτων και διαφύλαξης της σταθερότητας των τιμών αρχικά, σήμερα αποτελεί μέλος του Ευρωσυστήματος λειτουργώντας σε διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο, αυτό των ευρωπαϊκών κεντρικών τραπεζών (προμήθεια κοινού με μετρητά, διασφάλιση ομαλής λειτουργίας των πληρωμών, χρηματοπιστωτική σταθερότητα, διαχείριση χρυσού και συναλλαγματικών διαθεσίμων, κ.ά.).

Η πολιτιστική δραστηριότητα της OeNB περιλαμβάνει το Money Museum (Νομισματικό Μουσείο), με πλούσια συλλογή νομισμάτων από την περιοχή της αρχαίας Λυδίας και την εμφάνιση των πρώτων κέλτικων νομισμάτων στα μέσα του 2^{ου} αιώνα π.Χ. στην Αυστρία, τραπεζογραμμάτια τα οποία εκδόθηκαν από το 1816 μέχρι σήμερα, αναμνηστικά και επετειακά νομίσματα. Εξέχουσα θέση στη συλλογή νομισμάτων κατέχει το μεγαλύτερο χρυσό νόμισμα στην Ευρώπη και τρίτο μεγαλύτερο παγκοσμίως, βάρους 31 κιλών και διαμέτρου 37 εκατοστών. Το νόμισμα φιλοτεχνήθηκε για τον εορτασμό της 15^{ης} επετείου της Φιλαρμονικής της Βιέννης, μόλις σε 15 αντίτυπα αξίας 100.000 ευρώ έκαστο. Η μόνιμη έκθεση «Το χρήμα στην Αυστρία. Από την Αρχαιότητα έως σήμερα» του Νομισματικού Μουσείου της OeNB είναι ελεύθερα επισκέψιμη για το κοινό το οποίο έχει τη δυνατότητα να «δοκιμάσει» τις δυνάμεις του σηκώνοντας μία χρυσή μπάρα (Oesterreichische Nationalbank, 2016).

Πλήθος περιοδικών εκθέσεων διοργανώνονται από το Μουσείο με θέματα σχετικά με το χρήμα και την νομισματική ιστορία. Οι περιοδικές εκθέσεις ταξιδεύουν σε υποκαταστήματα της OeNB στην Αυστρία μεταφέροντας τις πολιτικές, κοινωνικές και

τεχνικές μεταβολές που καθόρισαν την πορεία της τράπεζας στα 200 χρόνια της παρουσίας της.

Από το τέλος της δεκαετίας του '80 η OeNB ενδιαφέρθηκε και απέκτησε έργα τέχνης Αυστριακών καλλιτεχνών της περιόδου του Μεσοπολέμου (1918-1938). Αγοράστηκαν πάνω από 120 έργα πενήντα και πλέον ζωγράφων με σκοπό την διαφύλαξη και ανάδειξη των αξιών και της τέχνης της Αυστρίας (Oesterreichische Nationalbank, 2016). Η συλλογή διευρύνθηκε από το 1998 όταν η OeNB αποφάσισε να δημιουργήσει και δεύτερη συλλογή έργων τέχνης ζωγραφικής και γλυπτικής, της περιόδου 1945 και μεταγενέστερα (Oesterreichische Nationalbank, 2016).

Μία διαφορετική συλλογή δημιούργησε η τράπεζα με την ευκαιρία της κοπής του πρώτου αυστριακού χρυσού νομίσματος «Φιλαρμονική της Βιέννης» (1989), αγοράζοντας τρία έγχορδα μουσικά όργανα. Από τότε η συλλογή περιλαμβάνει 38 υψηλής ποιότητας έγχορδα όργανα εκ των οποίων οκτώ βιολιά του Antonio Stradivari, τρία βιολιά του Giuseppe Guarneri del Gesu και ενός του Jacob Stainer. Τα όργανα διατίθεται υπό μορφή δανεισμού/χορηγίας σε Αυστριακούς μουσικούς, βοηθώντας στην εδραίωση της Αυστρίας στην κορυφή της παγκόσμιας κλασικής μουσικής σκηνής (Oesterreichische Nationalbank, 2016).

Σημαντική επίσης είναι και η παρουσία της OeNB στην εκπαίδευση επί οικονομικών θεμάτων με την παροχή διδακτικού υλικού, σεμιναρίων, υπηρεσιών on line, εκπαιδευτικών παιχνιδιών, ημερίδων, κ.ά. με οφέλη τόσο του κοινού στην κατανόηση τραπεζικών θεμάτων (χρεών, δανείων) όσο και στην επικοινωνία του έργου της τράπεζας αναφορικά με τη σταθερότητα τιμών, την οικονομική σταθερότητα της Ευρωζώνης, τη διακίνηση του χρήματος (Oesterreichische Nationalbank, 2016).

Μελετώντας την πολιτιστική δραστηριότητα των ανωτέρω χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συνάγεται η διαφορετική οπτική στην άσκηση της πολιτιστικής πολιτικής τους.

Η Deutsche Bank, ένα αμιγώς εμπορικό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, διακρίνεται για τον σαφή προσανατολισμό της στη συλλογή έργων σύγχρονης τέχνης Γερμανών καλλιτεχνών. Η ανάδειξη της σύγχρονης γερμανικής τέχνης τέθηκε ως προτεραιότητα της Επιτροπής Τέχνης της Τράπεζας, ενώ μόλις τις τελευταίες δεκαετίες

συμπεριλήφθηκαν στη συλλογή και έργα ξένων καλλιτεχνών, παρότι η Deutsche Bank δραστηριοποιείται διεθνώς για πολλές δεκαετίες. Η έμφαση της Τράπεζας στην προβολή και στήριξη της σύγχρονης τέχνης της Γερμανίας στοιχειοθετείται τόσο από τη σημαντική επένδυσή της στο μουσείο Deutsche Guggenheim στο Βερολίνο, συμβάλλοντας στην εικόνα της ενοποιημένης Γερμανίας όσο και από την υποστήριξη που παρέχει σε νέους Γερμανούς καλλιτέχνες. Η έντονη πολιτιστική της δραστηριότητα επικεντρώνεται σε έναν συγκεκριμένο τομέα, τη σύγχρονη τέχνη, καθιστώντας τις παρεχόμενες συμβουλευτικές υπηρεσίες της ευρέως αποδεκτές και εξειδικευμένες. Οι εν λόγω υπηρεσίες εντάσσονται στο φάσμα των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων της Τράπεζας, αποφέροντάς την σημαντικά οικονομικά οφέλη παράλληλα με την ενίσχυση της φήμης της στο πολιτιστικό και οικονομικό πεδίο που δραστηριοποιείται.

Η Oesterreichische Nationalbank, η κεντρική τράπεζα της Αυστρίας, συμβάλλει στην ανάδειξη και στήριξη του πολιτισμού στην Αυστρία μέσα από ένα σύνολο πολιτιστικών δραστηριοτήτων που συνδέονται με τον ρόλο και το έργο της. Η πλούσια νομισματική συλλογή που κατέχει, στεγάζεται και εκτίθεται στο Νομισματικό Μουσείο της με ελεύθερη είσοδο για το κοινό, με σκοπό την προβολή της οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Αυστρίας. Στις τελευταίες τρεις δεκαετίες εντοπίζεται το ενδιαφέρον της Κεντρικής Τράπεζας σε διαφορετικούς τομείς του πολιτισμού της χώρας, στα πλαίσια της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς της Αυστρίας, όπως η συλλογή έργων τέχνης ζωγραφικής και γλυπτικής Αυστριακών καλλιτεχνών και η στήριξη της Αυστριακής κλασικής μουσικής. Η ένταξη της Oesterreichische Nationalbank στο Ευρωσύστημα μέσω της ευρωπαϊκής νομισματικής ένωσης, πρόσθεσε νέους προσανατολισμούς στην πολιτιστική της δραστηριότητα όπως η δωρεάν εκπαίδευση επί οικονομικών θεμάτων, η κατανόηση και εξοικείωση του κοινού σχετικά με τη διακίνηση του χρήματος, κ.ά., πεδία που άπτονται των αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων των κεντρικών ευρωπαϊκών τραπεζών. Η πολιτιστική δραστηριότητα που αναφέρθηκε αν και δεν προσφέρει κανένα οικονομικό όφελος στην Τράπεζα, εγγράφει όμως σημαντικό “πολιτιστικό κεφάλαιο” στο απόθεμά της, ενισχύοντας την παρουσία της στο ευρωπαϊκό πολιτιστικό γίγνεσθαι.

Κεφάλαιο 5

Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος

Το Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος ξεκίνησε τη λειτουργία του ως Ειδική Υπηρεσιακή Μονάδα και μετεξελίχθηκε σε Διεύθυνση στις 28 Απριλίου 2014 με απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας της Ελλάδος (Μυσιρλή, 1993). Η ίδια απόφαση ενέκρινε και την οργανωτική διάρθρωση του Κέντρου σε τέσσερα επιμέρους τμήματα πλαισιωμένα από εξειδικευμένες υπηρεσίες. Με τον τρόπο αυτό συγκεντρώθηκαν όλες οι πολιτιστικές δραστηριότητες της Τράπεζας σε ένα ενιαίο σχήμα όπως η Βιβλιοθήκη, το Μουσείο, το Ιστορικό Αρχείο, η Νομισματική Συλλογή και η Συλλογή Έργων Τέχνης της Τράπεζας. Στο Κέντρο Πολιτισμού περιλαμβάνεται επίσης τμήμα εκδόσεων το οποίο επιμελείται το εκδοτικό του έργο. Ο κεντρικός στόχος του Κέντρου Πολιτισμού είναι η προβολή και ανάδειξη του ρόλου της Τράπεζας στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008)

Αρμοδιότητες του Κέντρου

Στις αρμοδιότητες του Κέντρου περιλαμβάνονται:

- η οργάνωση και λειτουργία του Ιστορικού Αρχείου, του Μουσείου και της Βιβλιοθήκης της Τράπεζας,
- η διαχείριση και ο εμπλουτισμός των συλλογών της Τράπεζας σε νομίσματα, πίνακες ζωγραφικής, αντικείμενα τέχνης, βιβλία, περιοδικές εκδόσεις,
- η εξυπηρέτηση του κοινού και των ερευνητών,

- η διενέργεια ερευνών σε σχέση με την ιστορία της Τράπεζας και τις συλλογές της,
- οι εκδόσεις και οι επιστημονικές δημοσιεύσεις πρωτότυπου υλικού,
- η προβολή των συλλογών της Τράπεζας μέσα από τη διοργάνωση μόνιμων και περιοδικών εκθέσεων,
- η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων,
- η διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συνεδρίων και σεμιναρίων,
- η συμμετοχή και η συνεργασία με ελληνικούς και διεθνείς φορείς συναφών αντικειμένων,
- η οργάνωση, διαχείριση και εφαρμογή σύγχρονων πληροφοριακών συστημάτων που υποστηρίζουν τη λειτουργία του Κέντρου.

Οργανωτική διάρθρωση του Κέντρου

Η οργανωτική διάρθρωση του Κέντρου διαμορφώνεται ως εξής (ΤτΕ, εγκύκλιος 432, 28/04/2014):

- **Τμήμα Βιβλιοθήκης**
  - Υπηρεσία Αυτοματοποιημένου Συστήματος και Νέων Τεχνολογιών
  - Υπηρεσία Βιβλιοθηκονομικής Επεξεργασίας Υλικού και Τεκμηρίωσης
  - Υπηρεσία Βιβλίων και Περιοδικών Εκδόσεων Νομικού Περιεχομένου
  - Υπηρεσία Επιλογής και Απόκτησης Βιβλίων και Περιοδικών Εκδόσεων
  - Υπηρεσία Πληροφόρησης και Υποστήριξης χρηστών
- **Τμήμα Έρευνας, Εκδόσεων και Διοικητικής Υποστήριξης**
  - Υπηρεσία Διοικητικής Υποστήριξης
  - Υπηρεσία Έρευνας και Εκδόσεων
- **Τμήμα Ιστορικού Αρχείου**
  - Υπηρεσία Διαχείρισης και Τεκμηρίωσης Αρχείων
  - Υπηρεσία Ψηφιοποίησης και Φωτογράφισης
- **Τμήμα Μουσείου και Συλλογών**
  - Υπηρεσία Μουσείου
  - Υπηρεσία Συλλογών

5.1 Η Βιβλιοθήκη του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ

Εικόνα 1: Βιβλιοθήκη Κέντρου Πολιτισμού ΤτΕ

Η Βιβλιοθήκη της Τράπεζας της Ελλάδος θεωρείται από τις σημαντικότερες και αριότερες επιστημονικές βιβλιοθήκες της Ελλάδας στον τομέα της οικονομικής επιστήμης. Ιδρύθηκε το 1931 με την αγορά των πρώτων βιβλίων της συλλογής της, η οποία εμπλουτίστηκε στη συνέχεια με νέα αποκτήματα σε θέματα οικονομικά, χρηματοοικονομικά, τραπεζικά, νομικά, νομισματικής πολιτικής, στατιστικής και διοίκησης επιχειρήσεων. Η συλλογή της Βιβλιοθήκης αυξάνεται με νέες προσκτήσεις από την ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία και απαριθμεί περί τα 170.000 τεκμήρια, δηλαδή βιβλία, εφημερίδες, επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις και ηλεκτρονικές πηγές (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 1).

Η Βιβλιοθήκη στεγάζεται στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας, Πανεπιστημίου 21 (τώρα Ελευθερίου Βενιζέλου) από το 1938 και από τον Απρίλιο του 2013 αποτελεί Τμήμα του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της ΤτΕ.

Αποστολή

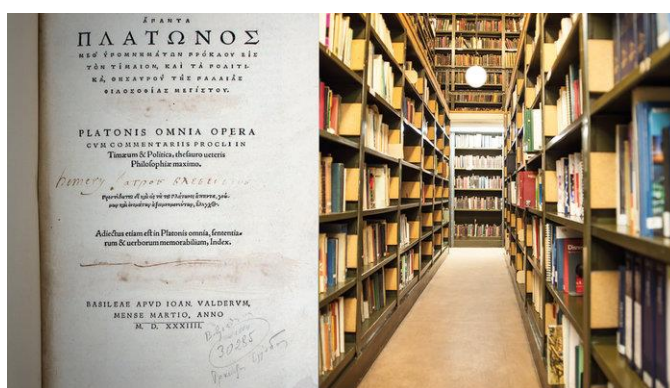
Αποστολή της Βιβλιοθήκης είναι η εξασφάλιση, η επεξεργασία και η διάθεση των κατάλληλων πηγών πληροφόρησης για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων και του

ερευνητικού έργου της Τράπεζας. Εξίσου σημαντική θεωρείται και η διάθεση των πηγών στο κοινό για την υποστήριξη της μελέτης της ιστορικής και οικονομικής διαδρομής της Ελλάδας και του ρόλου της στο ευρύτερο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

5.1.1 Συλλογές της Βιβλιοθήκης

Η συλλογή της Βιβλιοθήκης περιέχει περί τα 170.000 τεκμήρια, δηλαδή βιβλία, εφημερίδες, επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις και ηλεκτρονικές πηγές. Σημαντικό τμήμα των τεκμηρίων αποτελούν οι εκδόσεις των κεντρικών τραπεζών παγκοσμίως, διεθνών οργανισμών, πανεπιστημίων, κ.ά. Πέραν της συναφούς με τον ρόλο της ΤτΕ θεματολογίας, η Βιβλιοθήκη καλύπτει και άλλα θεματικά πεδία, όπως ελληνική ιστορία, πολιτισμός, αρχαία ελληνική γραμματεία και επιστήμη της πληροφόρησης. Είναι οργανωμένη σύμφωνα με τα διεθνή βιβλιοθηκονομικά πρότυπα και ανανεώνεται συνεχώς, ανάλογα με τη θεματολογία που προκύπτει από τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις και τις δραστηριότητες της Τράπεζας.

Στα σπάνια τεκμήρια της Βιβλιοθήκης, τα οποία αριθμούν περί τους 1.000 τόμους, περιλαμβάνονται έργα κλασικών Ελλήνων συγγραφέων, ξένων περιηγητών του 19^{ου} αιώνα, ελληνική ιστορία, βυζαντινή λογοτεχνία, θρησκευτικά, οι πρώτοι τόμοι της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (1833), κ.ά. Το παλαιότερο βιβλίο της συλλογής είναι τα *Άπαντα Πλάτωνος* που εκδόθηκε στη Βασιλεία το 1534 και αποκτήθηκε από τη Βιβλιοθήκη το 1952 (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 7).

Εικόνα 2: Άπαντα Πλάτωνος, Βασιλεία 1534 / Βιβλιοστάσια

Η Βιβλιοθήκη καταλαμβάνει συνολική έκταση 1.200 τ.μ. Λειτουργεί με δύο αναγνωστήρια και επτά βιβλιοστάσια με σταθερά ράφια στο Κεντρικό Κατάστημα, ενώ

τέσσερα επιπλέον βιβλιοστάσια με κινητά ράφια, τα οποία εξασφαλίζουν διπλάσια χωρητικότητα, υπάρχουν στο Μηχανογραφικό Κέντρο στο Χαλάνδρι.

Λόγω της μεταφοράς μεγάλου πλήθους πηγών της συλλογής στο Χαλάνδρι, καθώς τα βιβλιοστάσια εκεί δεν είναι επισκέψιμα από τους χρήστες, η Βιβλιοθήκη αναλαμβάνει τη μεταφορά υλικού που φυλάσσεται σε αυτά, όπως βιβλία, εφημερίδες, ΦΕΚ και περιοδικές εκδόσεις παλαιότερων ετών, προκειμένου να εξυπηρετήσει αιτήματα χρηστών.

5.1.2 Ηλεκτρονικές πηγές

Η Βιβλιοθήκη παρακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις διεύρυνε τις υπηρεσίες της εισάγοντας από το 1995 την πρώτη βάση δεδομένων σε CD-ROM, δηλαδή τη βιβλιογραφική βάση EconLit. Έκτοτε προσθέτει στη συλλογή της πλήθος ηλεκτρονικών πηγών, ιδιαίτερα εξειδικευμένου θεματολογίου σύμφωνα με τις πληροφοριακές ανάγκες της Τράπεζας. Πηγές όπως η Datastream, Bankscore, IMF eLibrary, S&P Capital IQ, Bankers Almanac, ΝΟΜΟΣ, κ.ά. περιέχουν δεδομένα για τις χρηματαγορές και τον τραπεζικό τομέα, μακροοικονομικά και στατιστικά στοιχεία, νομικά θέματα (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 9).

Η αυξανόμενη χρήση της ηλεκτρονικής πληροφορίας αξιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη με την εισαγωγή πακέτων ηλεκτρονικών περιοδικών (JSTORE, AB/Inform, Science Direct) καθώς και πλήθος εφημερίδων (PressReader), ηλεκτρονικών βιβλίων (eBrary). Το 2014 πρόσθεσε στη συλλογή της ηλεκτρονικά βιβλία πληροφορικής (Safari Books Online) και εγκαινίασε τη νέα υπηρεσία Summon 2.0, ένα νέο εργαλείο ταυτόχρονης αναζήτησης σε πολλές ηλεκτρονικές πηγές. Ο χρήστης αναζητεί το θέμα, το άρθρο, την έκθεση, το έντυπο ή το ηλεκτρονικό βιβλίο/περιοδικό που τον ενδιαφέρει, δίχως να τον απασχολεί από ποια ηλεκτρονική πηγή προέρχεται, εξοικονομώντας πολύτιμο χρόνο για την έρευνά του. Οι πηγές αυτές είναι προσβάσιμες από το χώρο εργασίας κάθε υπαλλήλου της Τράπεζας μέσω του εσωτερικού της δικτύου αλλά και από τους εξωτερικούς επισκέπτες/ερευνητές στους χώρους της Βιβλιοθήκης (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 9).

5.1.3 Η Βιβλιοθήκη ως Αναγνωστήριο

Η Βιβλιοθήκη λειτουργεί ως δανειστική για το εσωτερικό κοινό της Τράπεζας ακολουθώντας το συμβατικό ωράριο των τραπεζών. Το εξωτερικό κοινό εξυπηρετείται τις εργάσιμες ημέρες από τις 9:00 έως τις 13:30 και συμβουλευείται τις πηγές επιτόπου. Οι χρήστες, εσωτερικοί και εξωτερικοί, έχουν τη δυνατότητα να επισκεφθούν διαδικτυακά τη Βιβλιοθήκη¹², να ενημερωθούν από τον ηλεκτρονικό κατάλογο WebPAC, για τα βιβλία, τα περιοδικά και τις ηλεκτρονικές της πηγές, να προβούν σε κρατήσεις υλικού, να προτείνουν την αγορά νέου υλικού και να ενημερώνονται για προσωπικά στοιχεία όπως το πλήθος βιβλίων που έχουν δανειστεί, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 12).

Η πρόσβαση των εξωτερικών χρηστών πραγματοποιείται με την επίδειξη της αστυνομικής ταυτότητας ή του διαβατηρίου τους στο Γραφείο Ασφαλείας κατά την είσοδό τους στην Τράπεζα. Για στατιστικούς λόγους, συμπληρώνουν τα στοιχεία τους στο «Βιβλίο Επισκεπτών» κατά την είσοδό τους στη Βιβλιοθήκη και για λόγους ασφαλείας κλειδώνουν το προσωπικά τους αντικείμενα σε θυρίδες φύλαξης. Τα βιβλιοστάσια των περιοδικών και των εφημερίδων είναι άμεσα προσβάσιμα.

Αναπαραγωγή υλικού

Το κοινό έχει τη δυνατότητα σάρωσης υλικού της Βιβλιοθήκης καταβάλλοντας το αντίστοιχο τίμημα στην Υπηρεσία Εκτυπώσεων της Τράπεζας. Οι περιορισμοί στη φωτοτύπηση υλικού απορρέουν από τον Νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Ν. 2121/1993) και την Οδηγία της Ε.Ε 29/2001. Για την αναπαραγωγή σπάνιου υλικού παρέχεται σύγχρονο μηχάνημα σάρωσης στο Κεντρικό Αναγνωστήριο (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 14).

Παρεχόμενες υπηρεσίες

---

¹² Ιστότοπος βιβλιοθήκης της ΤτΕ: <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/Library/default.aspx>

Η Βιβλιοθήκη υποστηρίζει με καίριο τρόπο τόσο τις πολύπλευρες δραστηριότητες της Τράπεζας όσο και τις ποικίλες απαιτήσεις των χρηστών της παρέχοντας:

- *Υπηρεσίες πληροφόρησης.* Η Βιβλιοθήκη δέχεται πολλά ερωτήματα για πληροφόρηση και έρευνα από εσωτερικούς και εξωτερικούς χρήστες. Προκειμένου να ανταποκριθεί απαντώντας σε αυτά, ανακτά και παρέχει πληροφορίες από την πληθώρα των ηλεκτρονικών και έντυπων πηγών της. Η συγκεκριμένη υπηρεσία θεωρείται η σημαντικότερη για τη λειτουργία μιας εξειδικευμένης βιβλιοθήκης.
- *Δανεισμός.* Το προσωπικό της Τράπεζας δανείζεται υλικό της Βιβλιοθήκης σύμφωνα με τον Κανονισμό της.
- *Διαδανεισμός.* Η Βιβλιοθήκη αναλαμβάνει τον δανεισμό υλικού από άλλες ελληνικές βιβλιοθήκες, για να εξυπηρετήσει αιτήματα χρηστών αναφορικά με τίτλους που λείπουν από τη συλλογή της. Αντίστοιχα, δανείζει το υλικό της σε άλλες βιβλιοθήκες. Διενεργεί επίσης, για λογαριασμό εξουσιοδοτημένων χρηστών, διαδανεισμό άρθρων είτε από τον Εθνικό Συλλογικό Κατάλογο Επιστημονικών Περιοδικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης είτε μέσω της ομάδας Βιβλιοθηκονόμων Κεντρικών Τραπεζών.

Ενημέρωση και εκπαίδευση των χρηστών

Στο πνεύμα του πληροφοριακού αλφαριθμητισμού και της επικοινωνίας με το κοινό της, η Βιβλιοθήκη πραγματοποιεί παρουσιάσεις που αφορούν τις υπηρεσίες, τις λειτουργίες και τη χρήση των πηγών και των εργαλείων της. Οι παρουσιάσεις διοργανώνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα προκειμένου να ενημερώνονται οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χρήστες για όλες τις προσφερόμενες υπηρεσίες και προϊόντα. Το υλικό των παρουσιάσεων διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή για μελλοντική χρήση (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 14).

Συνέργειες και Συνεργασίες

Η Βιβλιοθήκη συμμετέχει ως μέλος του Δικτύου Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ) και του Συλλογικού Καταλόγου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΚΕΑΒ) με τη συλλογή των βιβλίων της, καθώς και του Εθνικού Συλλογικού Καταλόγου Επιστημονικών Περιοδικών (ΕΣΚΕΠ) με τη συλλογή των περιοδικών της.

Διεθνώς συμμετέχει στο ESCB Information Management Network, όπως επίσης και στην Ομάδα Βιβλιοθηκονόμων Κεντρικών Τραπεζών ως οργανωτικό μέλος, η οποία διοργανώνει εργαστήρια από το 2009 ανά διετία.

Σημαντικά αποτελέσματα εξήχθησαν από την πρώτη έρευνα χρηστών που διεξήγαγε η Βιβλιοθήκη, καταγράφοντας τις πληροφοριακές ανάγκες του κοινού. Τα αιτήματα των χρηστών καθορίζουν τη σύνταξη και εφαρμογή του Σχεδίου Δράσεων της Βιβλιοθήκης για τα επόμενα χρόνια (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014, σ. 14).

Εκδόσεις

Η Βιβλιοθήκη δημοσιεύει τρεις ηλεκτρονικές εκδόσεις:

- *Βιβλιογραφικό Δελτίο* (διμηνιαίο), στο οποίο παρουσιάζονται τα πρόσφατα αποκτήματα της Βιβλιοθήκης, τα οποία και περιλαμβάνονται στον ηλεκτρονικό της κατάλογο.
- *Βιβλιογραφία* (τριμηνιαίο), επιλέγεται και παρουσιάζεται ένα θέμα γενικού ενδιαφέροντος σε κάθε τεύχος, αξιοποιώντας την πληθώρα των πηγών που διαθέτει η Βιβλιοθήκη.
- *Ετήσια έκθεση δραστηριοτήτων*, η οποία αναφέρεται στις κυριότερες δράσεις της Βιβλιοθήκης κατά τη διάρκεια του παρελθόντος έτους και καθορίζονται οι στόχοι του επόμενου.

5.2 Το Μουσείο της ΤτΕ

Εικόνα 3: Το Μουσείο της Τράπεζας της Ελλάδος (Αμερικής 3)

Η ιδέα για τη δημιουργία Μουσείου προέκυψε από το 2002, ακολουθώντας τις δράσεις άλλων Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών, με σκοπό την αξιοποίηση των πολυάριθμων

αντικειμένων ιστορικής και καλλιτεχνικής σημασίας, τα οποία ανήκαν στις Συλλογές της Τράπεζας. Η υλοποίηση της ιδέας οδήγησε στη λειτουργία του Μουσείου τον Ιανουάριο του 2010 (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2015).

Το Μουσείο αποτελεί σημαντικό κέντρο ανάδειξης του ρόλου, των λειτουργιών και της συμβολής της Τράπεζας στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας, μέσα από την παρουσίαση πτυχών της οικονομικής και νομισματικής ιστορίας του ελληνικού κράτους. Παράλληλα γίνεται προσπάθεια επιμόρφωσης του κοινού επί οικονομικών όρων που χρησιμοποιούνται στην καθημερινότητα και αφορούν κυρίως τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Για τη στέγαση του Μουσείου διαμορφώθηκε κατάλληλα σε δύο επίπεδα ισόγειος χώρος ενός νέου κτηρίου της Τράπεζας, στο κέντρο της Αθήνας, επί της οδού Αμερικής 3. Η αρχιτεκτονική και μουσειολογική μελέτη πραγματοποιήθηκε από την κα. Σόνια Χαραλαμπίδου-Διβάνη με τη συνεργασία του γραφείου RCL Αρχιτέκτονες Ο.Ε.¹³ και υπό την επίβλεψη της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών και του Τμήματος Ιστορικού Αρχείου της Τράπεζας (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2015).

Από τον Μάρτιο του 2013, το Μουσείο εντάχθηκε οργανωτικά και λειτουργικά στο Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της ΤτΕ συμβάλλοντας στην ανάδειξη της συμβολής της Τράπεζας στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.

Από τα τέλη του 2010 που ξεκίνησε η λειτουργία του Μουσείου, οι επισκέπτες, στην πλειονότητά τους μαθητές λυκείου και φοιτητές, ξεπέρασαν τους 20.000 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2016).

Χωροταξική οργάνωση του Μουσείου

Το Μουσείο περιλαμβάνει τη μόνιμη έκθεση, η οποία αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα. Ξεχωριστός χώρος στο ανώτερο επίπεδο φιλοξενεί τις περιοδικές εκθέσεις του

---

¹³ RCL Αρχιτέκτονες Ο.Ε.: Michel Rossier, Ειρήνη Χαραλαμπίδου, Κριστιάν Λασκαρίδης

Μουσείου, ενώ ειδικά διαμορφωμένος χώρος λειτουργεί με διαδραστικές εφαρμογές πολυμέσων και παιχνίδια γνώσης. Στο κατώτερο επίπεδο βρίσκεται η αίθουσα προβολών.

Εκθέματα του Μουσείου

Στα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνονται πάνω από 600 νομίσματα και 250 τραπεζογραμμάτια από τη Νομισματική Συλλογή της Τράπεζας. Εξέχουσα θέση κατέχει ο στατήρ από ήλεκτρο της Χίου (500 π.Χ.), ένα ιδιαίτερα σπάνιο νόμισμα.

Εικόνα 4: Χίος, Στατήρ από ήλεκτρο, περ. 500 π.Χ.

Η έκθεση περιλαμβάνει επίσης, εκτός από προκερματικά μέσα συναλλαγής και αρχαία νομίσματα, όλα τα νομίσματα από καταβολής του ελληνικού κράτους, καθώς και όλα τα τραπεζογραμμάτια που κυκλοφόρησαν στην Ελλάδα από την ανάληψη του εκδοτικού προνομίου από την ΤτΕ το 1928. Ως εκθέματα παρουσιάζονται έργα τέχνης, εργαλεία και μηχανολογικός εξοπλισμός που χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή των κερμάτων και των τραπεζογραμμάτων της δραχμής και του ευρώ μεταγενέστερα. Η διαδρομή στην παραγωγή του χρήματος συμπληρώνεται από 300 περίπου αντικείμενα όπως μακέτες, χαλκογραφικές εκτυπώσεις, εκτυπωτικές πλάκες, προπλάσματα, μήτρες πρωτότυπες, κ.ά.

5.2.1 Η Μόνιμη Έκθεση

Η εκθεσιακή διαδρομή διαρθρώνεται σε δέκα θεματικές ενότητες στα δύο επίπεδα τα οποία λειτουργούν στον χώρο (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008).

Στο Α' επίπεδο παρουσιάζονται:

1. Η Τράπεζα της Ελλάδος

Η ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος, η ιστορικότητα των κτηρίων και το πολιτιστικό της όραμα. Παρουσιάζονται στο ευρύ κοινό οι πρωταρχικές αρμοδιότητές της,

σύμφωνα με το Καταστατικό της, που είναι η διασφάλιση της σταθερότητας του γενικού επιπέδου τιμών, καθώς επίσης και η συμβολή της στην επίτευξη των στόχων και των καθηκόντων της στα πλαίσια του Ευρωσυστήματος, αναπόσπαστο μέλος του οποίου αποτελεί από τον Ιανουάριο του 2001.

Εικόνα 5: Τράπεζα της Ελλάδος, 1938

2. Το χρήμα

Αντικείμενα από τις συλλογές της Τράπεζας και πλούσιο εποπτικό υλικό τεκμηριώνουν την πορεία από τα πρώιμα ανταλλακτικά μέσα (κοχύλια, δόντια ζώων, κ.λπ.) μέχρι το πλαστικό χρήμα. Κατά την πορεία αυτή, το ενδιαφέρον εστιάζεται στην εισαγωγή και καθιέρωση των σημαντικότερων μέσων συναλλαγής.

3. Νομισματικό σύστημα και πολιτική στην Ελλάδα

Παρουσιάζονται τα γεγονότα-σταθμοί που επηρέασαν τη διαμόρφωση και την εξέλιξη του νομισματικού συστήματος στην Ελλάδα από ιδρύσεως του ελληνικού κράτους έως σήμερα, καθώς και τη συμβολή της Τράπεζας στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας.

4. Η πορεία προς την ευρωπαϊκή νομισματική ενοποίηση

Η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση και οι κυριότεροι σταθμοί που οδήγησαν από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών (1919) στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1959) και της ζώνης του ευρώ (1999).

5. Η εξέλιξη του θεσμού των Κεντρικών Τραπεζών

Η ίδρυση και λειτουργία των Κεντρικών Τραπεζών από τον 17^ο αιώνα μέχρι σήμερα, που επηρέασαν την εξέλιξη του θεσμού.

Στο Β' επίπεδο παρουσιάζονται οι υπόλοιπες πέντε θεματικές ενότητες:

1. Τραπεζογραμμάτια της Τράπεζας της Ελλάδος

Ο επισκέπτης παρακολουθεί την ιστορική διαδρομή όλων των εκδόσεων τραπεζογραμματίων που πραγματοποίησε η ΤτΕ από το 1928, έτος ανάληψης του εκδοτικού προνομίου από την Εθνική Τράπεζα, μέχρι το 2001. Πλούσιο εποπτικό υλικό σχετικά με τη διαδικασία σχεδιασμού και παραγωγής των τραπεζογραμματίων παρέχει στον επισκέπτη πρόσθετες πληροφορίες για την κατανόηση της πορείας της ελληνικής οικονομίας.

Εικόνα 6: Ελλάδα 1940-41 Σειρά 5 Κερματικών 50 Λεπτών, 1, 2, 5 & 10 Δραχμών

2. Νομίσματα του ελληνικού κράτους

Εκτίθενται νομίσματα του ελληνικού κράτους από το 1828, έτος σχεδιασμού και εφαρμογής του πρώτου νεοελληνικού νομισματικού συστήματος από τον Κυβερνήτη του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, Ιωάννη Καποδίστρια, έως το 2001 και την ένταξη της χώρας στη ζώνη του ευρώ. Τα εκθέματα συνοδεύονται από ποικίλο εποπτικό υλικό για τα στάδια σχεδιασμού και κοπής των νομισμάτων στο ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών της ΤτΕ (ΙΕΤΑ).

3. Αναμνηστικά νομίσματα δραχμών

Τα αναμνηστικά νομίσματα δραχμών προσφέρουν στον επισκέπτη ένα σύντομο πέρασμα από τα σημαντικότερα ιστορικά, πολιτιστικά, αθλητικά γεγονότα της Ελλάδας από το 1935-2002, με ελληνική θεματογραφία στις όψεις τους.

Εικόνα 7: Ελλάδα 1976, Νόμισμα 1 Δραχμής

4. Τραπεζογραμμάτια και κέρματα ευρώ

Σχέδια του πρώτου κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος και οι πρώτες κοπές όλων των κρατών-μελών. Παρουσιάζονται επίσης τα χαρακτηριστικά ασφαλείας του ευρώ, καθώς και τα αναμνηστικά νομίσματα των 2 ευρώ.

Εικόνα 8: Τραπεζογραμμάτια και Κέρματα Ευρώ

5. Μακέτες τραπεζογραμματίων της Τράπεζας της Ελλάδος

Ζωγραφικές μακέτες, έγχρωμα δοκίμια και προσχέδια των ελληνικών τραπεζογραμματίων που φιλοτέχνησαν οι καλλιτέχνες του ΙΕΤΑ.

5.2.2 Περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου

Στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο του Α' επιπέδου του Μουσείου, φιλοξενούνται περιοδικές εκθέσεις, ποικίλης θεματολογίας, οι οποίες προσελκύουν μεγάλο αριθμό επισκεπτών και ειδικών ομάδων κοινού. Συνοπτικά παρουσιάζονται:

Α) Αλέξανδρος Κορογιαννάκης (1906-1966) - Χαρακτική (24 Απριλίου 2017 - Σε εξέλιξη)

Εικόνα 9: Αλέξανδρος Κορογιαννάκης (1906-1966) - Χαρακτική

«Είναι μια ακόμη συνεισφορά της Τράπεζας στη διάσωση, διαφύλαξη και προαγωγή του πολιτισμού της χώρας μας. Μετά την έκθεση για τον Μιχαήλ Αξελό, τον πρώτο σχεδιαστή ελληνικών τραπεζογραμματίων και αξιών, η Τράπεζα φωτίζει πτυχές του έργου του διαδόχου του - επίσης υπαλλήλου της Τράπεζας», αναφέρει ο Διοικητής της ΤτΕ κ. Γιάννης Στουρνάρας, στην παρουσίαση της έκθεσης.

Στην έκθεση παρουσιάζεται βιογραφικό και αρχειακό υλικό του καλλιτέχνη, εκθέματα που αναδεικνύουν διάφορες μορφές χαρακτικής, τραπεζογραμμάτια που σχεδίασε ο ίδιος και 38 από τα πιο αντιπροσωπευτικά χαρακτικά έργα του, προερχόμενα από τη συλλογή της ΤτΕ, της Alpha Bank και από ιδιωτικές συλλογές (Το Βήμα Πολιτισμός, 2017).

Β) Μιχαήλ Αξελός (1877-1965) – Ανάμεσα σε δύο κόσμους (22 Δεκεμβρίου 2015 - 6 Απριλίου 2017)

Εικόνα 10: 22 Μιχαήλ Αξελός (1877-1965) – Ανάμεσα σε δύο κόσμους

Ο κόσμος της Τράπεζας για τον καλλιτέχνη Μιχαήλ Αξελό αντιπροσωπεύεται στην έκθεση από τις δημιουργίες του σε τραπεζογραμμάτια, νομίσματα και άλλες αξίες που σχεδίασε ο ίδιος, προσδίδοντάς τους εκτός από πρακτική και καλλιτεχνική αξία καθώς τα δημιουργήματά του φιλοτεχνήθηκαν ως μικρά έργα τέχνης. Στον Αξελό ανήκει και η δημιουργία του εμβλήματος της ΤτΕ το 1928.

«Το έμβλημα της Τραπεζής της Ελλάδος σχεδιασθέν εν είδει αρχαϊκού Νομίσματος παριστά την Αθηνάν καθήμενη επί αρχαϊκού καθίσματος εν κατατομή και βλέπουσαν προς τα δεξιά. Επί της κεφαλής φέρει το Αττικόν κράνος, κρατεί δε διά της δεξιάς κλάδον ελαίας, σύμβολον της ειρήνης. Παρά το κάθισμα της Αθηνάς ίσταται το μυθικόν ζών «Γρυψ» όστις παρ'αρχαίοις εθεωρείτο «χρυσοφύλαξ». Έχει σώμα λέοντος περωτού και κρατεί βέλος εις το στόμα, στηρίζεται δε διά των τριών ποδών επί στάχους, συμβόλου της χρυσοφόρου πηγής και ευημερίας. Κάτωθι ακριβώς του στάχους είναι το έτος της ιδρύσεως της Τραπεζής της Ελλάδος, 1928, και κυκλικώς περί την Αθηνάν εντός του περιβάλλοντος αυτήν κύκλου, ο τίτλος της Τραπεζής με κεφαλαία κλασσικά ψηφία.»¹⁴

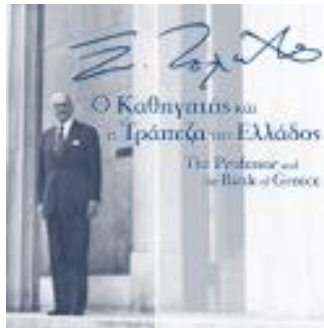
¹⁴ Απόσπασμα Πρακτικών Γενικού Συμβουλίου της 14.5.1928

Εικόνα 11: Το έμβλημα της Τράπεζας της Ελλάδος, 1928, μολύβι και κάρβουνο σε χαρτί, 67 x 67 εκ

Ο άλλος κόσμος που αναδεικνύεται στην έκθεση είναι ο κόσμος της ζωγραφικής του Μιχαήλ Αξελού. Η έκθεση, που συμπίπτει με τα 50 χρόνια από το θάνατό του, φιλοδοξεί να συμβάλει στην επανεκτίμηση του πολύπλευρου έργου του καλλιτέχνη. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2015)

Γ) Ξενοφών Ζολώτας: Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος (16 Δεκεμβρίου 2014 – 30 Νοεμβρίου 2015)

Εικόνα 12: Ξενοφών Ζολώτας: Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος

Η έκθεση πραγματοποιήθηκε με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 110 ετών από τη γέννησή του και δέκα από το θάνατό του. Ο τίτλος του “Καθηγητή” συνοδεύει τον Ξενοφώντα Ζολώτα, τη μόνη προσφώνηση που ο ίδιος επιθυμούσε να του απευθύνεται. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014)

Στα πλαίσια της προσπάθειας του Μουσείου για διεύρυνση του κοινού του και προσφορά ίσων ευκαιριών στη γνώση και εκπαίδευση σε Αθήνα και περιφέρεια, η

περιοδική έκθεση *Ξενοφών Ζολώτας: Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος* φιλοξενήθηκε και συνεχίζει την πορεία της σε υποκαταστήματα της ΤτΕ εκτός Αθηνών.

ΣΤΑΘΜΟΣ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ
Υποκ/μα Βόλου	26/2/2016 - 30/06/2016	815
Υποκ/μα Ρόδου	8/7/2016 - 25/11/2016	1027
Υποκ/μα Ιωαννίνων	2/12/2016 - λήξη:2017	-

Πίνακας 1: Επισκεψιμότητα Περιοδεύουσας Έκθεσης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2016)

Δ) Παραγωγή² (29 Ιανουαρίου 2013 – 28 Νοεμβρίου 2014)

Εικόνα 13: Παραγωγή²

Η έκθεση αναφερόταν αφενός μεν στην παραγωγή του χρήματος (προκεραματικού νομίσματος, νομίσματος και χαρτονομίσματος) από την αρχαιότητα έως σήμερα, αφετέρου δε στις απεικονίσεις της παραγωγής, γεωργικής, κτηνοτροφικής, αλιευτικής, βιοτεχνικής/βιομηχανικής, έρευνας και ναυτιλίας, πάνω στο χρήμα. (Κεντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2012).

Ε) Ακρόπολις και χρήμα (5 Φεβρουαρίου 2010 – 1 Νοεμβρίου 2012)

Εικόνα 14: Ακρόπολις και χρήμα

Η έκθεση ήταν εμπνευσμένη από τα στοιχεία της Ακρόπολης, αρχιτεκτονικά, γλυπτά, τοπίο, κ.ά. και τη χρήση του μνημείου στις σχεδιαστικές παραστάσεις των τραπεζογραμμάτων του ελληνικού κράτους.

5.2.3 Οργανωμένες Επισκέψεις Μαθητών Και Φοιτητών

Το Μουσείο επισκέπτονται σε ετήσια βάση περίπου 5.000 μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και φοιτητές. Οι επισκέψεις πραγματοποιούνται σε προγραμματισμένες ημερομηνίες και ώρες, ενώ συνοδεύονται από ειδικές θεματικές ξεναγήσεις και οπτικοακουστικές παρουσιάσεις, κατόπιν συνεννόησης των εκπαιδευτικών με το προσωπικό του Μουσείου. Στόχος του Μουσείου είναι η καθιέρωσή του σε εκπαιδευτικό κέντρο επί οικονομικών θεμάτων για τη νέα γενιά οργανώνοντας μουσειοεκπαιδευτικές δραστηριότητες, περιοδεύουσες εκθέσεις, συνεργασίες με αντίστοιχα Μουσεία του εξωτερικού¹⁵.

Σύμφωνα με στοιχεία που έθεσε στη διάθεσή μας ο Προϊστάμενος Τμήματος Μουσείου και Συλλογών της Διεύθυνσης του Κέντρου Πολιτισμού κ. Μάνος Κορδάκης, η επισκεψιμότητα ομάδων/ατόμων βρίσκεται σε αναλογία 3 προς 1. Αναφορικά με τις ομαδικές επισκέψεις, το 90% είναι μαθητών ηλικίας 13-19 ετών.

---

¹⁵Εκπαιδευτική κλίμακα: <https://edu.klimaka.gr/scholikes-drasthriothtes/ekpaidevtikes-episkepseis/1055-mouseio-trapezas-ellados.html>

Εικόνα 15: Επίσκεψη Μαθητών στο Μουσείο

5.2.4 Φιλικό σε ανθρώπους με κινητικές και αισθητηριακές δυσκολίες

Το Μουσείο, με απόλυτη συμβατότητα στις σύγχρονες διεθνείς μουσειολογικές προδιαγραφές προκειμένου να διασφαλίσει την προσβασιμότητα στους χώρους του ατόμων με κινητικές και αισθητηριακές δυσκολίες, περιλαμβάνει συστήματα μετακίνησης μεταξύ των επιπέδων του και ειδικά σχεδιασμένες οθόνες πληροφοριών, εκθέματα αφής με πληροφορίες στον κώδικα Braille και ηχητικά εκθέματα.

5.3 Νομισματική Συλλογή

Το χρήμα από την αρχαιότητα έως σήμερα είτε με τη μορφή του κέρματος είτε ως χαρτονόμισμα δεν αποτελεί απλώς χρηστικό αντικείμενο ως μέσο συναλλαγών, αλλά τεκμήριο της πολιτικής και οικονομικής ιστορίας συνεισφέροντας στην κατανόηση των πολιτειακών και οικονομικών αλλαγών των περιοχών που αντιπροσωπεύει. Τα νομίσματα ταξιδεύουν, άλλοτε κοντά και άλλοτε μακριά, μεταφέροντας ισχυρά μηνύματα του πολιτικού, θρησκευτικού και ιδεολογικού πλαισίου από το οποίο προέρχονται. Η λακωνικότητα των μηνυμάτων τους περικλείει πολιτειακές μεταβολές, πολιτιστικές και ιδεολογικές αξίες, ρυθμούς στην τέχνη, τεχνολογική εξέλιξη (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

Από το τέλος της δεκαετίας του 1930, η Τράπεζα συστηματικά άρχισε να συγκεντρώνει νεοελληνικά νομίσματα και τραπεζογραμμάτια οργανώνοντας έτσι τη Νομισματική

Συλλογή με σκοπό τη διαφύλαξη της εθνικής, ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Σταδιακά η Συλλογή εμπλουτίστηκε μέσω αγορών αλλά και σημαντικών δωρεών ιδιωτικών νομισματικών συλλογών. Σταθμοί στην πορεία της Συλλογής θεωρούνται:

- Η αγορά το 1950 της συλλογής της Θεοδώρας Μπρισιμιτζάκη με νομίσματα του νεοελληνικού κράτους και μετάλλια.
- Στο τέλος της δεκαετίας του 1960 και μέχρι τα μέσα αυτής του 1970, η Τράπεζα απέκτησε δύο συλλογές αρχαίων νομισμάτων από τους συλλέκτες Ρένα Ευελπίδη και Νικόλαο Πετσάλη, καταδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό το ενδιαφέρον της για τη διάσωση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού.
- Το 1999 περιήλθε στην κυριότητα της Συλλογής, η μεγαλύτερη και πληρέστερη παγκοσμίως συλλογή του Πάνου Ταζεδάκη, σε νεοελληνικά μετάλλια και παράσημα.

Η Νομισματική Συλλογή της Τράπεζας αποτελεί μέρος του Τμήματος Μουσείων και Συλλογών της Διεύθυνσης του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης, περιλαμβάνει δε περισσότερα από 150.000 αντικείμενα (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

1. Αρχαία ελληνικά νομίσματα

Εικόνα 16: Φίλιππος Β', χρυσός στατήρ, περ. 359-336 π.Χ.

Η Συλλογή αρχαίων ελληνικών νομισμάτων αριθμεί περισσότερα από 5.500 νομίσματα του αρχαίου ελληνικού κόσμου, από την αρχική κυκλοφορία τους στα τέλη του 7^{ου} αιώνα π. Χ., έως και τον 3^ο αιώνα μ. Χ., όταν οι τελευταίες πόλεις του κυρίως ελλαδικού χώρου και της Ανατολής που τελούσαν υπό ρωμαϊκή κυριαρχία σταμάτησαν τη νομισματική παραγωγή.

Τα νομίσματα έχουν αποκτηθεί κυρίως μέσω αγορών, όπως από την ιδιωτική συλλογή της Ειρήνης Αργυροπούλου - Ευελπίδη (τα νομίσματα προέρχονται από τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, την Ήπειρο, την Ιλλυρία, την Ιταλία, τη Σικελία και τις ελληνικές αποικίες της Θράκης) και από τη Συλλογή «Νικολάου Πετσάλη», με νομίσματα από την περιοχή της Ιωνίας και νοτιότερα, τα οποία χρονολογούνται μεταξύ 3ου αι. π. Χ. και 3ου αι. μ. Χ.

Χρυσά, αργυρά ή χάλκινα, τα αρχαία ελληνικά κέρματα που περιλαμβάνονται στη Συλλογή, αντιπροσωπεύουν περισσότερες από 480 εκδοτικές αρχές πόλεων, πολιτειακών ενώσεων, εθνών και βασιλείων από τον κυρίως ελλαδικό χώρο, τη Μεγάλη Ελλάδα και τη Μικρά Ασία. Μεταφέρουν πληροφορίες του παρελθόντος ενώ συνιστούν μαρτυρίες της μεγάλης διάδοσης και επιρροής του ελληνικού πολιτισμού στον αρχαίο κόσμο (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

Σημειώνεται ότι η Τράπεζα της Ελλάδος μόλις το τρέχον έτος, 2017, «πέτυχε» την αναγνώρισή της ως συλλέκτη, μετά τη θετική γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ), το οποίο συνυπολογίζοντας την κατάσταση διατήρησης και συντήρησης του συνόλου των αρχαιοτήτων, τις ασφαλείς συνθήκες φύλαξής τους και την αξιοπιστία του ιδρύματος απεφάνθη ομόφωνα στο αίτημα της Διεύθυνσης του Κέντρου Πολιτισμού της Τράπεζας (Η Καθημερινή, 2017).

Ένα «αρχαίον αγγείον φέρον μικράν παράστασιν», ήταν το πρώτο απόκτημα της συλλογής της Τράπεζας, όπως πληροφορεί έγγραφό της, του 1932. Πρόκειται για ένα αγγείο γεωμετρικής εποχής, που εντοπίστηκε κατά τη διάρκεια εργασιών εκσκαφής, μεταξύ 1928 και 1932, στο οικόπεδο επί της οδού Πανεπιστημίου, εκεί όπου χτίστηκε το κτήριο για να στεγαστεί. Σύμφωνα με το αίτημα της Τράπεζας και τα 42 αρχαία αγγεία, ειδώλια και μικροαντικείμενα που κατέχει στη συλλογή της, τα οποία χρονολογούνται από τους γεωμετρικούς έως και τους ελληνοιστικούς χρόνους, προέρχονται από το οικόπεδό της, ενώ στη συλλογή της ανήκει και μία εικόνα της Παναγίας Βρεφοκρατούσας του 17ου αιώνα.

2. Νεοελληνικά κέρματα και χαρτονομίσματα

Εικόνα 17: Καποδίστριας, Φοίνικας 1828

Η Νομισματική Συλλογή περιλαμβάνει πλήρεις σειρές νεοελληνικών κερμάτων και χαρτονομισμάτων από συστάσεως του νεοελληνικού κράτους (φοίνικες της Ελληνικής Πολιτείας του Κυβερνήτη Καποδίστρια, 1828-1832) έως το 2001, έτος μετάβασης στο ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα. Οι περίοδοι έκδοσης κερμάτων και χαρτονομισμάτων, οι απεικονίσεις, οι εμφανιζόμενες αξίες, προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες αναφορικά με την ιστορία του νεοελληνικού κράτους.

Στη Συλλογή ιδιαίτερη θέση κατέχουν νομίσματα του Ιονικού Κράτους (1819-1862), της Κρητικής Πολιτείας (1900-1901) και νομίσματα της Κύπρου υπό αγγλική κυριαρχία (1879-1901). Στη Συλλογή συγκαταλέγονται και νεοελληνικά δοκίμια όπως επίσης και αναμνηστικά επετειακά νομίσματα.

Η ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ και η κυκλοφορία του ενιαίου νομίσματος αποτυπώνεται μέσα από όλες τις εκδόσεις των κρατών-μελών μέχρι σήμερα. Εκτός από τα κυκλοφορούντα νομίσματα, συλλέγονται και αναμνηστικά επετειακά νομίσματα, επιμελημένης κοπής και εκτύπωσης proof που διατίθενται προς πώληση σε περιορισμένο αριθμό περιοδικά (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

3. Μετάλλια και παράσημα

Εξέχουσα θέση στη Νομισματική Συλλογή κατέχουν τα αντικείμενα «ηθικών αμοιβών» της συλλογής Πάνου Ταζεδάκη, η οποία περιλαμβάνει στρατιωτικά αριστεία, τιμητικά μετάλλια και τα παράσημα των Ταγμάτων Αριστείας. Τα έργα αυτά φιλοτεχνήθηκαν από μεγάλους κοσμηματοποιούς, καταξιωμένων διεθνώς οίκων, ενώ τα παράσημα θεωρούνται κομψοτεχνήματα μικροτεχνίας, στολισμένα με σμάλτο και πολύτιμους

λίθους. Τα πολύτιμα αυτά αντικείμενα μεταφέρουν πλούσια ιστορικά στοιχεία της εποχής τους.

Εικόνα 18: Καποδίστριας, Μετάλλιο Φιλομαθείας, 1830

Εκτός από τα παράσημα όλων των Ταγμάτων Αριστείας (του Σωτήρος, του Γεωργίου Α΄, της Τιμής, του Φοίνικος και της Ευποιΐας) από το 1829 έως σήμερα, σημαντική θέση κατέχουν και τα παράσημα των ελληνορθόδοξων εκκλησιών, όπως του Παναγίου Τάφου του Πατριαρχείου των Ιεροσολύμων και του Σταυρού του Αγίου Μάρκου του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας.

Τα μετάλλια διακρίνονται σε τιμητικά (ηθικές αμοιβές) και αναμνηστικά ιστορικών, πολιτικών, εκκλησιαστικών ή αθλητικών γεγονότων και επετείων. Δίχως ορισμένη συναλλακτική αξία μεταφέρουν πλήθος πληροφοριών και μηνυμάτων στη μελέτη της σύγχρονης οικονομικής, εμπορικής, πολιτικής, εκκλησιαστικής και καλλιτεχνικής ιστορίας.

5.3.1 Προβολή-Διάθεση στο Κοινό

Τη Νομισματική Συλλογή του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης στηρίζει η λειτουργία σύγχρονης μονάδας τεκμηρίωσης, με πλούσιο αρχαιακό υλικό, βιογραφίες Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών που σχεδίασαν τα κέρματα, τα χαρτονομίσματα και τα μετάλλια, πληροφορίες σχετικές με τα νομισματοκοπεία, τους κατασκευαστές, τα εκτυπωτικά κέντρα από τα οποία προήλθαν, κ.ά.

Η φύλαξη, συντήρηση και τεκμηρίωση των αντικειμένων της Συλλογής συνιστούν απαραίτητες λειτουργίες για την προβολή της στο ευρύ κοινό, η οποία επιτυγχάνεται μέσω του Μουσείου της ΤτΕ καθώς εκθέτει μέρος του προαναφερθέντος υλικού.

Παράλληλα, αντικείμενα της Συλλογής δανείζονται σε εκθέσεις φορέων στην Ελλάδα και το εξωτερικό ενώ στηρίζεται κάθε ερευνητική προσπάθεια με διάθεση υλικού προς μελέτη για τη δημοσίευση μελετών, μονογραφιών, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

5.4 Συλλογή Έργων Τέχνης

Εικόνα 19: Ν. Γύζης, Ο Ποιητής στην πηγή, περ. 1875-80

Η Συλλογή Έργων Τέχνης της ΤτΕ περιλαμβάνει φορητά έργα τέχνης, όπως πίνακες ζωγραφικής, γλυπτά, χαρακτηριστικά και κεραμικά. Στη Συλλογή εντάσσονται επίσης και αντικείμενα αισθητικού και συλλεκτικού ενδιαφέροντος, όπως ψηφιδωτές συνθέσεις, τοιχογραφίες, υαλογραφήματα (βιτρό), έπιπλα, διακοσμητικά-αντίκες, φωτογραφίες, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

Από την έναρξη των εργασιών της Τράπεζας, το 1928, ξεκινάει και η δημιουργία της Συλλογής, η οποία συνεχώς εμπλουτίζεται με έργα τέχνης από εκθέσεις, δημοπρασίες, ιδιώτες και δωρεές. Η Συλλογή απαριθμεί περί τα 3.000 έργα καλύπτοντας ευρύ φάσμα της νεοελληνικής ζωγραφικής από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα. Οι αποφάσεις των διοικήσεων της ΤτΕ σχετικά με την απόκτηση των έργων εξιστορούνται από την εξέλιξη της ίδιας της Συλλογής ενώ παράλληλα προβάλλεται και η διαμόρφωση της νεοελληνικής τέχνης γενικότερα (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013).

Το δύσκολο έργο της αξιοποίησης της Συλλογής ανέλαβε το Τμήμα Μουσείου του Κέντρου, το οποίο ασχολείται με θέματα οργάνωσης, διαχείρισης, τεκμηρίωσης, εμπλουτισμού, συντήρησης, αλλά και προβολής των έργων , σύμφωνα με σύγχρονα επιστημονικά πρότυπα.

Η συγκρότηση της Συλλογής Έργων Τέχνης, καταδεικνύει το ενδιαφέρον της Τράπεζας για την προβολή και ενίσχυση των αξιών του ανθρώπινου πνεύματος, την προώθηση της επιστημονικής και κριτικής αξιολόγησης των έργων και την εδραίωση μιας βαθύτερης σχέσης ανάμεσα στο κοινό και τη δημιουργία μέσα από ιστορικό-αισθητική θεώρηση.

5.4.1 Ιστορική Εξέλιξη

Η συλλεκτική δραστηριότητα της ΤτΕ ξεκινάει ταυτόχρονα με τη λειτουργία της ως κεντρικού τραπεζικού ιδρύματος της χώρας. Η ολοκλήρωση του ιδιόκτητου κτηρίου της Τράπεζας επί της οδού Πανεπιστημίου 21 στην Αθήνα, δημιούργησε την ανάγκη διακόσμησής του με έργα τέχνης.

Κύριο κριτήριο για την έναρξη της Συλλογής επί Διοικήσεως Αλεξάνδρου Διομήδη (1928-1931), πρώτου διοικητή της ΤτΕ, ήταν το κύρος που θα προσέδιδαν τα έργα τέχνης στην τότε νεοϊδρυθείσα Τράπεζα. Το πρώτο έργο της συλλογής αγοράστηκε λίγους μήνες μετά την έναρξη εργασιών της Τράπεζας καλύπτοντας την ανάγκη καλλωπισμού του χώρου, σε απόλυτη αρμονία με τις πρακτικές της συλλογής έργων τέχνης από το αυτάδελφο χρηματοπιστωτικό ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας από όπου προέρχονταν και ο πρώτος Διοικητής της ΤτΕ. (Βλάχος, 2007, σσ. 13-14)

Τη συγκεκριμένη περίοδο αποκτήθηκαν έργα Ελλήνων καλλιτεχνών, οι οποίοι θεωρούνταν θεμελιωτές της νεοελληνικής τέχνης, και των μαθητών τους (για παράδειγμα Σχολής του Μονάχου). Η θεματολογία κινούνταν σε ιστορικά και μυθολογικά γεγονότα, ηθογραφικές σκηνές, τοπιογραφίες και νεκρές φύσεις. Η επιλογή των αποκτημάτων επηρεάστηκε από την ακαδημαϊκή αντίληψη της εποχής, η οποία επικεντρώνονταν στην αρχαιότητα, την πολιτισμική συνέχεια του Ελληνισμού και τη συγκρότηση εθνικής ταυτότητας. Την εν λόγω περίοδο αποκτήθηκαν έργα όπως η *Ακτή Φαλήρου* του Κ. Βολανάκη, το *Τοπίο Αιτωλίας* του Ο. Φωκά και η *Γραία που πλέκει* του Ε. Δούκα. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

Η επόμενη Διοίκηση του Εμμανουήλ Τσουδερού (1931-1936 και 1936-1939) κινήθηκε με παρόμοιο αισθητικό προσανατολισμό, αγοράστηκαν περισσότερα έργα τέχνης ενώ εισάγονται στη Συλλογή χαρακτηριστικά έργα Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών. Η επιλογή της θεματολογίας χαρακτηρίζεται από νεοελληνικές τάσεις, ενώ η αγορά έργων δυτικοευρωπαϊκής τέχνης ανάγεται στην προσπάθεια “εξευρωπαϊσμού” της χώρας και συμπόρευσης με την “πολιτισμένη” Δύση (Βλάχος, 2007, σ. 19). Οι αγορές της συγκεκριμένης περιόδου συνδέονται με την πολιτιστική πολιτική του καθεστώτος Ιωάννη Μεταξά, για τη συμβολή των δημόσιων ιδρυμάτων στην προώθηση και στήριξη της νεοελληνικής τέχνης με αγορές από Πανελλήνιες Εκθέσεις Ζωγραφικής (1938, 1939, 1940) και Χαρακτικής (1938, 1939). Στη Συλλογή εισάγονται τότε έργα του Στ. Αξιώτη, Γ. Βελισσαρίδη, Μ. Βιτσώρη, Ελ. Κωνσταντινίδου, Γ. Μόσχου, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

Εικόνα 20: Γ. Βελισσαρίδης, Πρωινό, 1938

Η εικαστική πολιτική των προηγούμενων Διοικήσεων ακολουθήθηκε και στη συνέχεια επί Διοικήσεως Κυριάκου Βαρβαρέσου (1939-1946) και Γεωργίου Μαντζαβίνου (1946-1955). Κατά τη διάρκεια της Κατοχής αγοράστηκαν πίνακες από καλλιτέχνες με σκοπό την ενίσχυσή τους, όπως η *Παναγία Βρεφοκρατούσα*, υδατογραφίες του Λάντσα, κ.ά. Πραγματοποιήθηκαν επίσης αγορές από εκθέσεις του Συλλόγου των Υπαλλήλων της Τράπεζας της Ελλάδος, από συλλέκτες ή συγγενείς καλλιτεχνών.

Οι περίοδοι Διοίκησης του Ξενοφώντα Ζολώτα (1955-1967 και 1974-1981) χαρακτηρίζονται από την πρόθεση στήριξης νέων καλλιτεχνών (υπαλλήλων και μη) και την αγορά έργων τέχνης απευθείας από τους καλλιτέχνες όπως οι Βασιλείου, Τέτσης, Πρέκας, κ.ά. Την περίοδο 1984-1991 αγοράζεται μεγάλος αριθμός χαρακτηριστικών από τον

Ν. Γκίκα. Τη Ν. Γουλανδρή, τον Τάσσο, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

Οι επόμενες Διοικήσεις, του Λουκά Παπαδήμου και του Νικολάου Γκαργκάνα, διέπονται επί της ουσίας από το ίδιο πνεύμα, ακολουθώντας την προγενέστερη πολιτική της Τράπεζας, με ευκρινέστερη όμως κατεύθυνση στη συλλογή έργων από τον 19^ο αιώνα μέχρι τη γενιά του '30. Με δειλά βήματα γίνονται ανοίγματα προς τον εξπρεσιονισμό, τον ιμπρεσιονισμό, ενώ αφαιρετικές και αφηρημένες τεχνικές προστίθενται στο αισθητικό σύνολο των έργων. Το αποτέλεσμα είναι η προσθήκη στα αποκτήματα της Συλλογής έργων εγνωσμένης καλλιτεχνικής αξίας όπως η *Μονεμβασία* του Κ. Μαλέα, η *Ναυμαχία της Ιτέας* του Γ. Πούλακα, το σχέδιο του *Ιωάννη του Προδρόμου* του Φ. Κόντογλου, έργα των Αιμ. Προσαλέντη, Ε. Κοντιάδη, Χ. Ποταμιανού, Γ. Σπυρόπουλου, κ.ά., τα οποία αποκτήθηκαν από οίκους δημοπρασιών (π.χ. Βέργος, Christie's, Sotheby's). (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

Η επόμενη Διοίκηση του Γεωργίου Προβόπουλου εμπλουτίζει τη Συλλογή με έργα σύγχρονων καλλιτεχνών όπως του Γ. Αδαμάκου, Δ. Ανδρεαδάκη, Στ. Δασκαλάκη, Γ. Ρόρρη, Γ. Σαλταφέρου, κ.ά.

Σημαντική παράμετρος για την αλλαγή της πολιτιστικής πολιτικής της ΤτΕ είναι η οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας με την ιδιωτική πρωτοβουλία να προβαίνει σε αγορές έργων τέχνης. Το δεδομένο αυτό είχε ως συνέπεια οι Τράπεζες και οι κρατικοί φορείς να μην επωμίζονται αποκλειστικά την υποστήριξη των καλλιτεχνών, μόνιμο αίτημα κριτικών και καλλιτεχνών τις προηγούμενες δεκαετίες αλλά και υποχρέωση την οποία επέβαλλε η επίσημη πολιτιστική πολιτική της χώρας. (Βλάχος, 2007, σ. 20)

«Η συλλογή δεν έχει μουσειακό ιστορικό χαρακτήρα και δεν καλύπτει την εξέλιξη της Ελληνικής τέχνης χωρίς χάσματα. Άλλωστε αυτό είναι το σταθερό γνώρισμα και ενίοτε και η χάρη των συλλογών. Οι επιλογές τους δεν υπαγορεύονται από ιστορική μέριμνα, εκτός εάν διαθέτουν ειδικούς συμβούλους σε σταθερή βάση. Συχνά, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για κρατικές συλλογές, εκφράζουν την κυρίαρχη ή επίσημη καλαισθησία και διακρίνονται κατά κανόνα από συντηρητισμό. Νομίζω ότι η Συλλογή της ΤτΕ παρουσιάζει ανάλογα χαρακτηριστικά με πολλές ευτυχείς εξαιρέσεις», αναφέρει η κα.

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα στο εισαγωγικό σημείωμά της στην έκδοση *Συλλογές της Τράπεζας της Ελλάδος* της ΤτΕ, με την ευκαιρία της έκθεσης τμήματος της Συλλογής στην Εθνική Πινακοθήκη το 1993 (Λαμπράκη-Πλάκα, *Η Ελληνική Ζωγραφική της Τράπεζας της Ελλάδος*, 1993).

Στην ίδια έκδοση η επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης, κα. Νέλλη Μισιρλή, χαρακτηρίζει ως “ευτυχή συγκυρία” το γεγονός ότι Οργανισμοί όπως οι Τράπεζες, με τη συλλεκτική τους δραστηριότητα συνέβαλαν με αγορές έργων τέχνης στη διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς είτε πρόκειται για μοναδικά έργα είτε πρόκειται για έργα αποκαλυπτικά που φωτίζουν άγνωστες μορφές δημιουργίας καλλιτεχνών (Μυσιρλή, 1993, σ. 13).

5.4.2 Αναθέσεις

Στον καλλιτέχνη/υπάλληλο της ΤτΕ Μιχαήλ Αξελό έγινε η ανάθεση ομαδικής προσωπογραφίας με τα μέλη του πρώτου Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας της Ελλάδος κατά την «Κατάθεση του θεμελίου λίθου του κτηρίου της Τραπεζής» το 1946.

Εικόνα 21: Η Διοίκησης και τα Μέλη του Γενικού Συμβουλίου εν συνεδρία κατά την 23ην Νοεμβρίου 1933, ημέραν της καταθέσεως του θεμελίου λίθου του Κεντρικού Καταστήματος της Τραπεζής της Ελλάδος, 1947, λάδι σε καμβά, 180,5 x 371 εκ

Αναθέσεις έργων έγιναν και για τη διακόσμηση των χώρων του κεντρικού καταστήματος αλλά και των Υποκαταστημάτων της Τράπεζας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Οι δύο ψηφιδωτές συνθέσεις στο δάπεδο της κεντρικής αίθουσας συναλλαγών στο κτήριο της Πανεπιστημίου στο εργαστήριο Gianese Venezia το 1936.

- Η μαρμάρινη ανάγλυφη σύνθεση με θέμα «Πύρρος-Δωδώνη» για την πρόσοψη του Καταστήματος Ιωαννίνων στον Πάρι Πρέκα το 1965-1966.
- Οι δύο επιδαπέδιες συνθέσεις με κεραμικά πλακίδια για την αίθουσα συναλλαγών στο ισόγειο της οδού Σταδίου του κεντρικού καταστήματος, στον Γιάννη Μόραλη (τα πλακίδια κατασκευάστηκαν από την κεραμίστρια Ε. Βερναρδάκη) την περίοδο 1969-1971.
- Οι δύο συνθέσεις βιτρό στην κεντρική αίθουσα συναλλαγών στον Χριστόδουλο Ροΐμπη την εποχή του Μεσοπολέμου.

Αξίζει να σημειωθεί ο εμπλουτισμός των έργων της Συλλογής μέσω των δωρεών προς την Τράπεζα. Η σημαντική δωρεά της κόρης του Μιχαήλ Αξελού, Άννας Αξελού-Κοντομάτη, επίσης υπαλλήλου της τράπεζας, το 2003. Οι δωρεές του έργου του Γ. Μπονάνου *Φιλοδοξία* από τους Σοφία και Σωτήριο Μπονάνο, έργα της Κ. Μπεκιάρη από τη συγγενή της Τζίνα Ησαΐα, χαρακτηριστικά του χαρακτήρα Γ. Αγγελοπούλου από τον ίδιο, κ.ά.

5.4.3 Προβολή της Συλλογής

Τα έργα τέχνης και τα αντικείμενα της Συλλογής παρουσιάζονται στο κοινό μέσω εκθέσεων του Μουσείου ή παραχωρούνται σε εκθέσεις άλλων φορέων. Πλήθος έργων παρουσιάστηκαν στην Εθνική Πινακοθήκη το 1993, το Μέγαρο Μουσικής Αθηνών το 2003, το Μουσείο Μπενάκη, το Ίδρυμα Θεοχαράκη, κ.α.

Σημαντικές εκδόσεις τέχνης πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της προβολής της Συλλογής, όπως:

- Νέλλη Μυσιρλή (επιμ.), Συλλογή Τράπεζας της Ελλάδος, Ελληνική Ζωγραφική και Χαρακτική, Αθήνα 1993
- Μανόλης Βλάχος, Η γένεση της νεώτερης ελληνικής ζωγραφικής 1830-1930. Από τη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 2003
- Μανόλης Βλάχος, Η νεώτερη ελληνική ζωγραφική στη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος, Αθήνα 2007.

Με βάση την τελευταία έκδοση του 2007 δημιουργήθηκε η εικονική πινακοθήκη της Τράπεζας στο διαδίκτυο¹⁶.

5.5 Ιστορικό Αρχείο

Εικόνα 22: Ιστορικό Αρχείο ΤτΕ

Το Ιστορικό Αρχείο Της Τράπεζας της Ελλάδος (ΙΑΤΕ) αποτελεί σημαντικό κέντρο μελέτης της συμβολής της Τράπεζας στη νεοελληνική οικονομική, κοινωνική, πολιτική ιστορία της χώρας μας. Οι αρχειακές συλλογές που περιλαμβάνει, καθώς δεν περιορίζονται σε αμιγώς τραπεζικά θέματα, προσφέρουν πληροφορίες στους μελετητές για τους θεσμούς και τις δομές της ελληνικής οικονομίας, τη βιομηχανική και αγροτική πολιτική, προσφυγικά ζητήματα, την παροχή δανείων και βοήθειας από το εξωτερικό, την έκδοση και κυκλοφορία τραπεζογραμμάτων, κ.ά. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2014)

Στις ποικίλες αρμοδιότητες του ΙΑΤΕ ξεχωρίζουν:

- Η χάραξη αρχειακής πολιτικής και ο καθορισμός αρχειακού προγράμματος σε συνεργασία με τη Διοίκηση της Τράπεζας.
- Η αρχειακή διαχείριση του υλικού με εργασίες ταξινόμησης, καταλογράφησης, επεξεργασίας, τεκμηρίωσης, σύνταξης εργαλείων έρευνας, σύμφωνα με τα πρότυπα των επιστημών της Αρχειονομίας, της πληροφορικής και της Ιστορίας.

---

¹⁶ Εικονική πινακοθήκη της ΤτΕ: <http://virtualgallery.bankofgreece.gr/>

- Η παραγωγή ποιοτικών αντιγράφων με τη μέθοδο της ψηφιοποίησης ή της φωτογράφισης, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.
- Η υποστήριξη έργων όπως οι εφαρμογές πολυμέσων, εκδόσεις, δημοσιεύσεις, εκθέσεις.
- Η εξυπηρέτηση και υποστήριξη ερευνητικού έργου
- Η εκπόνηση ιστορικών και οικονομικών μελετών
- Η επιδίωξη συνεργειών με φορείς του εσωτερικού και του εξωτερικού.

5.5.1 Αρχειακές Συλλογές

Το αρχειακό υλικό του ΙΑΤΕ χρονολογείται από το 1927, έτος ίδρυσης της ΤτΕ, και αποτελείται από σημαντικά τεκμήρια που πληροφορούν για το εύρος των λειτουργιών της Τράπεζας και κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- Ανενεργό αρχειακό υλικό που έχει συμπληρώσει το προβλεπόμενο χρονικό όριο διατήρησής του στις αρμόδιες υπηρεσιακές μονάδες της Τράπεζας.
- Διηλεκτή αρχεία, τα οποία μεταβιβάζονται στο Τμήμα Ιστορικού Αρχείου με σκοπό τη διαχείριση και διάσωση του υλικού σύμφωνα με επιστημονικές προδιαγραφές
- Προσωπικά αρχεία Διοικητών, Υποδιοικητών και διευθυντικών στελεχών της Τράπεζας
- Αρχεία ιδιοκτησίας τρίτων που συνδέονται με τη λειτουργία της Τράπεζας.

Τα τεκμήρια αξιολογούνται σύμφωνα με την αρχειακή τους αξία η οποία μπορεί να είναι ιστορική, πληροφοριακή, νομική, διοικητική ή αποδεικτική. Το υλικό απαρτίζεται από έγγραφα, εκθέσεις, σημειώσεις, πορίσματα, υπομνήματα, επιστολές, βιβλία, αρχιτεκτονικά σχέδια, μακέτες, χαρτονομίσματα, οπτικοακουστικό υλικό, κλπ. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε ότι το υπό διαχείριση υλικό σε έγγραφα ξεπερνά τις 6.500.000 σελίδες καλύπτοντας περίοδο από το 1927-1980. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

Η σημαντικότητα των τεκμηρίων διακρίνεται από το εύρος των προσφερόμενων πληροφοριών οι οποίες παρέχουν ένα ολοκληρωμένο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο για την κατανόηση των γεγονότων και αποφάσεων κάθε χρονικής περιόδου.

Για την υποστήριξη των αρχειακών εργασιών (πρόσκτηση, ταξινόμηση, τεκμηρίωση, ψηφιοποίηση και προβολή) χρησιμοποιείται ειδική αρχειονομική εφαρμογή βάσει διεθνών προτύπων, ISAD(G) και ISAAR. Η εφαρμογή διευκολύνει τους χρήστες με την ελεύθερη αναζήτηση κειμένου και επιτρέπει την πρόσβαση σε ψηφιοποιημένο υλικό μέσω του αρχειονομικού δένδρου ή με λέξεις-κλειδιά.

Οι αρχειακές συλλογές του ΙΑΤΕ αναλύονται ως εξής:

1. Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος

Το συγκεκριμένο αρχείο θεωρείται ο πυρήνας του ΙΑΤΕ καθώς περιλαμβάνει Πρακτικά (Γενικών Συνελεύσεων, Μετόχων, Γενικού Συμβουλίου, Εκτελεστικής Επιτροπής, κ.ά.), Πράξεις και Εκθέσεις Διοικητών, Εγκυκλίους, Μητρώα Προσωπικού, αρχεία Διευθύνσεων και Υποκαταστημάτων, κ.ά., καλύπτοντας χρονικά την περίοδο 1927-1980. Το αρχείο συμπληρώνεται από πλούσιο φωτογραφικό και οπτικοακουστικό υλικό.

2. Αρχείο Διοικητή Εμμανουήλ Τσουδερού

Το αρχείο του Διοικητή Τσουδερού δωρίθηκε στην Τράπεζα και καλύπτει χρονικά την περίοδο 1884-1947. Μέσα από τα τεκμήρια του αρχείου παρουσιάζεται το έργο και η προσωπικότητα του πολιτικού, Υποδιοικητή και μετέπειτα Διοικητή της ΤτΕ. Σημαντικά ιστορικά και οικονομικά στοιχεία περιλαμβάνονται στο αρχειακό υλικό όπως η Κοινωνία των Εθνών, η ίδρυση της Τράπεζας, οικονομικά θέματα της περιόδου 1924-1930, οι διαπραγματεύσεις της χώρας για τα πολεμικά χρέη (1918-1928), το δημόσιο χρέος, προσφυγικά ζητήματα, η νομισματική κυκλοφορία, η πολεμική οικονομική πολιτική (1944), η αγροτική και εμπορική πολιτική της χώρας.

3. Αρχείο Διοικητή Κυριάκου Βαρβαρέσου

Το προσωπικό αρχείο του Διοικητή Κ. Βαρβαρέσου δωρίθηκε στην Τράπεζα και αφορά την περίοδο 1939-1954. Μέσω του υλικού μελετώνται οι δραστηριότητες του Κ. Βαρβαρέσου ως Υποδιοικητή και μετέπειτα Διοικητή της ΤτΕ, Υπουργού και Αντιπροέδρου της κυβέρνησης Π. Βούλγαρη και Οικονομικού Συμβούλου της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης. Σημαντικά τεκμήρια αφορούν την οικονομία του πολέμου (1941-1944), την οικονομική κατάσταση στην κατεχόμενη

Ελλάδα, τον επισιτισμό, τη σύσταση της UNRRA και τη συμμετοχή της Ελλάδας σε αυτήν, την οικονομική και νομισματική ανασυγκρότηση (1943-1945), κ.ά.

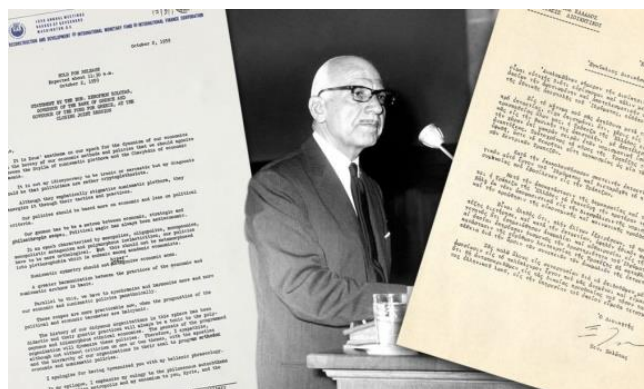
4. Αρχείο Διοικητή Γεωργίου Μαντζαβίνου

Το προσωπικό αρχείο του Διοικητή Γ. Μαντζαβίνου καλύπτει την περίοδο 1946-1955 και φωτίζει πτυχές της οικονομικής πολιτικής της χώρας την εν λόγω περίοδο, τις νομισματικές εξελίξεις και την έκδοση τραπεζογραμματίων, την υποτίμηση της δραχμής, τη Λατινική Νομισματική Ένωση (1865), το δημόσιο χρέος, τις συμμαχικές πιστώσεις (1918-1923), την αποκατάσταση των προσφύγων (1922), κ.ά.

5. Αρχείο Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα

Το προσωπικό αρχείο του Ξ. Ζολώτα δωρίθηκε επίσης στην Τράπεζα και περιλαμβάνει αρχειακό υλικό μιας μεγάλης περιόδου από 1923-2004. Η δράση του Ξ. Ζολώτα ως Διοικητή της ΤτΕ, Ακαδημαϊκού, Υπουργού και Πρωθυπουργού αντανακλάται μέσω του πλήθους των τεκμηρίων που περιλαμβάνουν προσωπικές σημειώσεις, δημοσιεύσεις, επιστημονικό και συγγραφικό έργο του Καθηγητή, φωτογραφικό υλικό και τιμητικές διακρίσεις.

Το Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος παρουσίασε το Αρχείο του Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα στο κοινό, στις 23 Νοεμβρίου 2016 σε εκδήλωση στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας με προλόγηση του Διοικητή κ. Ιωάννη Στουρνάρα.

Εικόνα 23: Ιστορικό Αρχείο Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα

6. Αρχείο καλλιτέχνη Μιχαήλ Αξελού

Η δωρεά του προσωπικού αρχείου του ζωγράφου και χαράκτη Μ. Αξελού θεωρείται σημαντική καθώς περιλαμβάνει προσωπικές σημειώσεις του καλλιτέχνη, φωτογραφίες, οπτικοακουστικό υλικό, αλληλογραφία, αποκόμματα Τύπου, σκίτσα, κριτικές, κ.ά.

7. Φωτογραφική Συλλογή Κωνσταντίνου Μεγαλοκονόμου

Η Τράπεζα της Ελλάδος προέβη στην αγορά της συλλογής που απαρτίζεται από 1.505 αρνητικά φιλμ της περιόδου 1948-1987. Πλούσιο φωτογραφικό υλικό αποτυπώνει τις εκδηλώσεις της Τράπεζας, εορτασμούς εθνικών επετείων, απονομές λογοτεχνικών βραβείων σε υπαλλήλους, αναλήψεις καθηκόντων Διοικητών, Γενικές Συνελεύσεις, το κοινωφελές έργο του Συλλόγου Υπαλλήλων Τράπεζας της Ελλάδος (ΣΥΤΕ), κ.ά.

5.5.2 Εγκαταστάσεις-Εξυπηρέτηση Ερευνητών

Το Ιστορικό Αρχείο στεγάζεται στο Κεντρικό κατάστημα της ΤτΕ, όπου βρίσκεται και το σύνολο των υπηρεσιών του: ο χώρος εργασίας του προσωπικού (αρχειονόμοι, διοικητικοί υπάλληλοι, προσωπικό υποστήριξης), τα αρχειοστάσια, το εργαστήριο ψηφιοποίησης και ο χώρος αναγνωστηρίου για τους ερευνητές.

Τα ιστορικά αρχεία, σύμφωνα με την εθνική και διεθνή νομοθεσία και την επιθυμία του δωρητή (όταν πρόκειται για δωρεά), διατίθενται ελεύθερα στην έρευνα και το κοινό, στα πλαίσια της ελεύθερης και ισότιμης πληροφόρησης, τριάντα χρόνια μετά την ημερομηνία παραγωγής τους. Κατόπιν τούτου και διατηρώντας η Τράπεζα το δικαίωμα επιβολής περιορισμών, κατά περίπτωση, οι ερευνητές υποβάλλουν αίτηση πρόσβασης στα αρχεία και μετά τη λήψη της σχετικής έγκρισης πραγματοποιείται η μελέτη του αρχειακού υλικού αποκλειστικά στο χώρο του αναγνωστηρίου. Επισημαίνεται η ύπαρξη Κανονισμού Εξυπηρέτησης Ερευνητών της Τράπεζας, με σκοπό την προστασία του αρχειακού υλικού, περιουσίας της ΤτΕ ως στοιχείου πολιτιστικής κληρονομιάς.

5.5.3 Εκδόσεις-Εκθέσεις

Για την αξιοποίηση του πρωτογενούς αρχειακού υλικού του ΙΑΤΕ έχει ξεκινήσει η συγγραφή και έκδοση ενός κύκλου βιογραφιών των Διοικητών της Τράπεζας σε συνεργασία με διακεκριμένους επιστήμονες. Έχει εκδοθεί ήδη η βιογραφία του Διοικητή

Εμμανουήλ Τσουδερού με τίτλο «Εμμανουήλ Ι. Τσουδερός 1882-1956, Κεντρικός τραπεζίτης και πολιτικός». Πρόσφατη έκδοση αποτελεί η βιογραφία του Διοικητή Κυριάκου Βαρβαρέσου «Κυριάκος Βαρβαρέσος, Η βιογραφία ως οικονομική ιστορία» από τον Ανδρέα Κακριδή. Παράλληλα, το ΙΑΤΕ υποστηρίζει ερευνητικό έργο και εκδόσεις που άπτονται της ιστορίας της Τράπεζας, όπως η ψηφιακή ιστορική έκδοση «Ετήσιες Εκθέσεις των Διοικητών της Τράπεζας της Ελλάδος» και οι έντυπες εκδόσεις «Ο Ξενοφών Ζολώτας και η ελληνική οικονομία», «Η κρίση του 1929 και οι Έλληνες οικονομολόγοι», «Τράπεζα της Ελλάδος-Τα κτίρια», «Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος», «Το χρονικό της κρίσης 2008-2013», κ.ά.

Το υλικό για την περιοδική έκθεση του Μουσείου «Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος», βασίστηκε σε τεκμήρια που ανακτήθηκαν από τα αρχεία και τις συλλογές του ΙΑΤΕ, ανοίγοντας ένα νέο κύκλο πολιτιστικών δράσεων που διευρύνει τους ορίζοντες του εν λόγω Τμήματος. (Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, 2013)

5.6 Εκδηλώσεις του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης

Το 2016 το Κέντρο ξεκίνησε έναν κύκλο διαλέξεων/συζητήσεων πολιτιστικού περιεχομένου, τις «Καταθέσεις Πολιτισμού», στους χώρους του κεντρικού καταστήματος στην Αθήνα, με έγκριτους καλεσμένους σε θέματα πολιτισμού και ελεύθερη είσοδο για το κοινό στις εκδηλώσεις, καταδεικνύοντας την επιθυμία της ΤτΕ για εξωστρέφεια και άμεση επικοινωνία των δραστηριοτήτων της με το ευρύ κοινό. Σημειώνεται και η ιδιαίτερη αναφορά του Διοικητή της ΤτΕ, κ. Ιωάννη Στουρνάρα, στο ετήσιο μήνυμα τη Διοίκησης εν όψει της νέας χρονιάς 2017, προς όλο το προσωπικό της Τράπεζας, αναφορικά με τις «Καταθέσεις Πολιτισμού» που διοργάνωσε το Κέντρο Πολιτισμού στα πλαίσια των δραστηριοτήτων εταιρικής κοινωνικής ευθύνης της Τράπεζας¹⁷.

---

¹⁷ Μήνυμα Διοικητή στο προσωπικό της ΤτΕ για το νέο έτος, 9/01/2017

Εικόνα 24: Καταθέσεις Πολιτισμού στην Τράπεζα της Ελλάδος

Επισημαίνεται ότι οι διαλέξεις και συζητήσεις που πραγματοποιούνται στα πλαίσια των δράσεων «Καταθέσεις Πολιτισμού» του Κέντρου της ΤτΕ, βρίσκονται στη διάθεση των ενδιαφερομένων στον ιστότοπο Ιδρύματος Μποδοσάκη¹⁸.

Διαφορετικής μορφής δράση διοργανώθηκε από το Μουσείο της ΤτΕ στις 16 Μαΐου 2016, «η Νύχτα των Μουσείων», με ομιλίες, ξενάγηση στην έκθεση «Μ. Αξελός (1877-1965), Ανάμεσα σε δύο κόσμους» εντάσσοντας παράλληλα μουσικά μέρη με βιολί σε έργα κλασικών συνθετών.

Εικόνα 25: Αφίσα Εκδήλωσης "Νύχτα Μουσείων - Ημέρα Μουσείων"

¹⁸ Ιστότοπος Ιδρύματος Μποδοσάκη: <http://www.blod.gr>

Κατά το χρονικό διάστημα 17.6.2016 – 19.6.2016 , το Μουσείο συμμετείχε επίσης στον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας των Μουσείων, με τη διεύρυνση του ωραρίου του και τη διεξαγωγή ξεναγήσεων.

Το Μουσείο της ΤτΕ συμμετείχε στην παγκόσμια πρωτοβουλία Global Money Week 2016 – GMW 2016, που αναφέρεται σε δράσεις ευαισθητοποίησης του νεανικού κοινού σχετικά με το χρήμα. (Τράπεζα της Ελλάδος, 2017).

Τα «Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο», τα οποία ξεκίνησαν το 2015, προσφέρουν στους υπαλλήλους της Τράπεζας τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν παρουσιάσεις συναδέλφων τους αλλά και εξωτερικών συνεργατών, πολιτιστικού περιεχομένου¹⁹.

Παράλληλα με τα «Πολιτιστικά Απογεύματα», το Μουσείο διοργανώνει προβολές ντοκιμαντέρ και ανάλογες συζητήσεις σε θέματα πολιτισμού και τέχνης.

Το Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της ΤτΕ συμμετέχει από το 2015 και κάθε χρόνο στο διεθνές φουάρ τέχνης Art-Athina, στα πλαίσια της επικοινωνίας του έργου του με το ευρύ κοινό της έκθεσης.

Η συμμετοχή της ΤτΕ σε εκθέσεις με έργα από τη Συλλογή της είναι πλούσια και ενδεικτικά αναφέρουμε:

- «Ελληνική ζωγραφική και χαρακτηριστική» στην Εθνική Πινακοθήκη το 1993.
- «Η γέννηση της νεώτερης ελληνικής ζωγραφικής, 1830-1930» με 39 έργα ζωγραφικής και χαρακτηριστικής στο Μέγαρο Eccles στην Ουάσιγκτον, όπου εδρεύει το Ομοσπονδιακό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών των ΗΠΑ (Federal Reserve), από 30/09 έως 3/12/2002. Η ίδια έκθεση παρουσιάστηκε στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 75 χρόνων από την ίδρυση της Τράπεζας, από 18/02/2003 έως 30/03/2003 (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008).

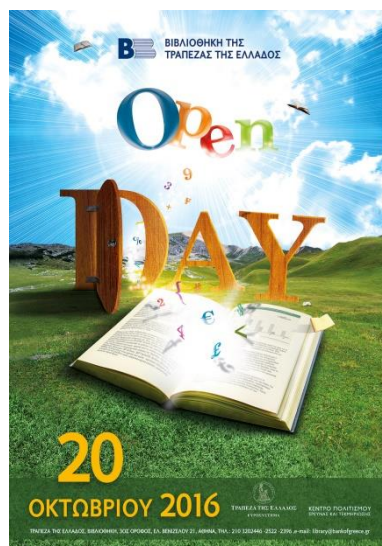
---

¹⁹ **Εικόνα 39:** Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2013-2014, ΤτΕ
Εικόνα 40: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2014-2015, ΤτΕ
Εικόνα 41: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2016-2017, ΤτΕ

Πλήθος αντικειμένων των Συλλογών της Τράπεζας δανείζονται κατά διαστήματα σε πολιτιστικούς φορείς και ιδρύματα με σκοπό την έκθεσή τους σε ανάλογες εκδηλώσεις.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) διοργανώνει από το 2002 και κάθε χρόνο τις «Ημέρες Πολιτισμού», οι οποίες περιλαμβάνουν την προβολή των πολιτιστικών παραδόσεων των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στοχεύοντας στην εξοικείωση τόσο των κατοίκων της Φραγκφούρτης όσο και των διεθνών επισκεπτών με την πολιτιστική ποικιλομορφία της Ευρώπης. Η Τράπεζα της Ελλάδος ανέλαβε για το 2007 (έτος προβολής της Ελλάδας) τη διοργάνωση των «Πολιτιστικών Ημερών» της ΕΚΤ, με πλήθος συναυλιών, παραστάσεων χορού, θεάτρου, εκθέσεων, εκδηλώσεων, κ.ά. σε μια προσπάθεια ανάδειξης της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής της χώρας μας (European Central Bank, 2007).

Στο πλαίσιο του Open Day, στις 20 Οκτωβρίου 2016, η Βιβλιοθήκη της ΤτΕ άνοιξε τις πόρτες της στο κοινό, με σκοπό την παρουσίαση του εύρους των συλλογών της και τη γνωριμία του κοινού με τις υπηρεσίες της (πολυάριθμες ηλεκτρονικές πηγές, νέες υπηρεσίες αναζήτησης) που απευθύνονται σε όλους τους ενδιαφερόμενους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η κ. Σεμερτζάκη, υποδιευθύντρια και επικεφαλής της Βιβλιοθήκης, ο στόχος είναι εκτός από τον συνεχή εμπλουτισμό, η προσπάθεια να παραμείνει η Βιβλιοθήκη στην πρώτη γραμμή των τεχνολογικών εξελίξεων και να προσφέρει διαδραστικές υπηρεσίες σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό χρηστών (π.χ. εφαρμογές σε κινητές συσκευές για διαδραστική πρόσβαση στον κατάλογο και τις πηγές της Βιβλιοθήκης). (Λυμπεροπούλου, 2017)

Εικόνα 26: Αφίσα Εκδήλωσης "Open Day"

5.6.1 Η παρουσία του Κέντρου στο διαδίκτυο

Η επικοινωνιακή πολιτική των πολιτιστικών οργανισμών εντάσσεται στην υιοθέτηση πρακτικών του πολιτιστικού μάρκετινγκ που έχει ως στόχο α) την ανάπτυξή τους, β) τη χρηματοδότηση και αύξηση των οικονομικών τους πόρων, γ) την εδραίωση της παρουσίας τους στο ανταγωνιστικό πολιτιστικό περιβάλλον και δ) τη γνωριμία με το κοινό τόσο σε επίπεδο επικοινωνίας των στόχων και της αποστολής τους όσο και κατανόησης των προσδοκιών και αναγκών του κοινού (Tobelem, 1994, pp. 298-300).

Η παρουσία του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ στο διαδίκτυο επιτυγχάνεται μέσω της επίσημης ιστοσελίδας της Τράπεζας²⁰.

---

²⁰ : Ιστότοπος Τράπεζας της Ελλάδος: <http://www.bankofgreece.gr>

Εικόνα 27: Ιστοσελίδα της Τράπεζας της Ελλάδος

Η ιστοσελίδα περιλαμβάνει το σύνολο των δραστηριοτήτων της και προσφέρει τη δυνατότητα στους χρήστες του διαδικτύου να ενημερωθούν σχετικά με το εύρος των εργασιών της Τράπεζας, τις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις σε επίπεδο νομισματικής πολιτικής, συναλλαγματικές ισοτιμίες, τιμές χρυσού, παρεμβάσεις και ομιλίες της Διοίκησης, κ.ά.

Μέσα στην επίσημη ιστοσελίδα της ΤτΕ οι χρήστες με ευκολία έχουν τη δυνατότητα να πλοηγηθούν στο Κέντρο Πολιτισμού, το οποίο διαρθρώνεται σε επιμέρους υποενότητες που άπτονται των τομέων και δραστηριοτήτων του Κέντρου, τις δυνατότητες επισκέψεων, τις ώρες λειτουργίας, κ.ά. . Η ενημέρωση της ιστοσελίδας είναι συνεχής, με αποτέλεσμα τα δρώμενα του Κέντρου να είναι άμεσα διαθέσιμα.

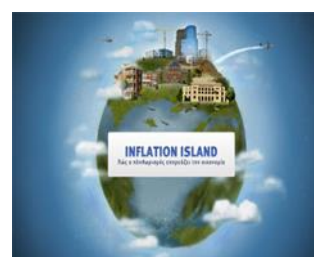
Σημειώνεται η δυνατότητα περιήγησης στην εικονική πινακοθήκη της Τράπεζας , όπου παρουσιάζονται ορισμένα από τα σημαντικότερα έργα της Συλλογής Ελλήνων ζωγράφων του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα (169 πίνακες ζωγραφικής και χαρακτικά), με αναλύσεις και σχολιασμούς ιστορικο-αισθητικής τεκμηρίωσής τους.

Εικόνα 28: Εικονική Πινακοθήκη της ΤτΕ

Ιδιαίτερη ενότητα αφιερώνεται σε παιχνίδια εκπαιδευτικού περιεχομένου όπως: *TOP FLOOR*, *ΕΚΟΝΟΜΙΑ* και *Inflation Island*, με θέμα τις δραστηριότητες της κεντρικής τράπεζας και την οικονομία. Τα παιχνίδια απευθύνονται σε παίκτες ηλικίας κυρίως από 18-25 ετών, οι οποίοι μέσω αυτοδιδασκαλίας και με απλό τρόπο εξοικειώνονται με τη νομισματική πολιτική και τις επιδράσεις του πληθωρισμού στην κοινωνία (Τράπεζα της Ελλάδος, 2008).

Εικόνα 29: Διαδικτυακά Εκπαιδευτικά Παιχνίδια

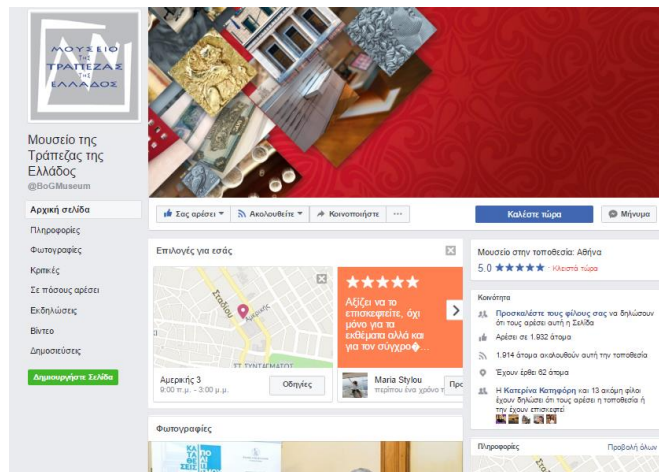
Κάθε επιμέρους τμήμα του Κέντρου διαθέτει επίσης υπηρεσία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις των οποίων αναφέρονται στην ιστοσελίδα της Τράπεζας, για την άμεση επικοινωνία του κοινού με κατάθεση ερωτήσεων, αιτημάτων, προτάσεων ή παραπόνων.

Τον Ιανουάριο του 2016, το Μουσείο προβάλλεται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και συγκεκριμένα στο Facebook²¹, με στόχο την εύκολη επικοινωνία με το κοινό, την παροχή συμπληρωματικής πληροφόρησης που θα εμπλουτίζει τη φυσική επίσκεψη, ανανεώνοντας το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Στο Facebook έχουν δημοσιευθεί περίπου

---

²¹ <https://www.facebook.com/BoGMuseum/?fref=ts>

100 αναρτήσεις στον πρώτο χρόνο δημιουργίας του και η σελίδα ακολουθείται από 2.000 περίπου ακόλουθους (Τράπεζα της Ελλάδος, 2017).

Εικόνα 30: Το Μουσείο στο Facebook

Κεφάλαιο 6

Κριτική Αποτίμηση – Προτάσεις για ανάπτυξη

6.1 Κριτική Αποτίμηση

Η συγκρότηση του Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης, όπως επίσης και η μετεξέλιξή του σε Διεύθυνση της Τράπεζας σηματοδοτεί την πρόθεση της Διοίκησης για συνεχή και δημιουργική δραστηριότητα στον τομέα του πολιτισμού. Η οργανωτική δομή του Κέντρου αποτυπώνει την ισότιμη στήριξη όλων των πολιτιστικών τμημάτων του, όπως η Βιβλιοθήκη, το Μουσείο, το Ιστορικό Αρχείο, η Νομισματική Συλλογή και η Συλλογή Έργων Τέχνης.

Το προσωπικό του Κέντρου διακρίνεται για την επιστημονική του επάρκεια ενώ εκδηλώνεται συνεχές ενδιαφέρον από τους συναδέλφους είτε για να ενταχθούν υπηρεσιακά στις εργασίες του είτε στηρίζοντας με την παρουσία τους τις ποικίλες δραστηριότητές του.

Σημαντική θεωρείται η μετακίνηση των περιοδικών εκθέσεων του Μουσείου σε υποκαταστήματα της περιφέρειας, διευρύνοντας το κοινό του αλλά και τον εκπαιδευτικό ρόλο του. Η συμμετοχή επίσης του Κέντρου σε εκδηλώσεις, εκθέσεις ή δράσεις του σύγχρονου πολιτιστικού γίνεσθαι εξοικειώνει το κοινό του πολιτισμού και ιδιαίτερα τους νέους με τις δραστηριότητες της κεντρικής τράπεζας τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτιστικό τομέα.

Σταθμός στην πορεία του Κέντρου Πολιτισμού, όπως αναφέρει σε συνέντευξη ο Διευθυντής του κ. Παναγιώτης Παναγάκης, «θα είναι η μεγάλη έκθεση στο Μουσείο Μπενάκη (Κτήριο οδού Πειραιώς) τον Μάρτιο του 2018 μέρους της Συλλογής έργων νεοελληνικής ζωγραφικής της Τράπεζας που πραγματοποιείται με αφορμή τη συμπλήρωση 90 ετών από την ίδρυσή της. Πολλά από αυτά τα έργα θα παρουσιαστούν για πρώτη φορά στο κοινό.» (Λυμπεροπούλου, 2017)

Στα άμεσα σχέδια του Κέντρου περιλαμβάνεται η δημιουργία Μουσείου της ΤτΕ στη Θεσσαλονίκη, στο νεοκλασικό κτήριο της Τράπεζας στην οδό Τσιμισκή. Η μελέτη και η έγκριση των κονδυλίων έχουν ολοκληρωθεί, ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη η ανάθεση του έργου.

Οι δυνατότητες του Κέντρου διαφαίνονται μεγάλες και ουσιαστικές αναφορικά με τη συμβολή του στο οικονομικό και πολιτιστικό μέλλον της χώρας, εντάσσοντας στο δυναμικό του ειδική συμβουλευτική καλλιτεχνική/επιστημονική ομάδα που θα το μετεξελιξεί από “πολιτιστικό θησαυροφυλάκιο” τεκμηρίων του παρελθόντος σε “πολιτιστικό όχημα” διάνοιξης νέων δρόμων και ευκαιριών για τη χώρα.

6.1.1 Ανάλυση SWOT του Κέντρου

Η ανάλυση SWOT, αρκτικόλεξο των αγγλικών λέξεων Strength (δυνατά σημεία), Weakness (αδυναμίες), Opportunities (ευκαιρίες), Threats (απειλές/ κίνδυνοι), επιχειρεί να αποτυπώσει τις δυνατότητες και τις αδυναμίες που εντοπίζονται στο εσωτερικό περιβάλλον του οργανισμού, ενώ οι ευκαιρίες και οι απειλές αναφέρονται στο εξωτερικό περιβάλλον του (Τσουρβάκας, 2013, pp. 333-340)

Τα **δυνατά σημεία (Strengths)** του Κέντρου Πολιτισμού εντοπίζονται:

- Στην οικονομική ευρωστία της ΤτΕ,
- Στην ύπαρξη υλικοτεχνικών υποδομών,
- Στη μακρά παρουσία της ΤτΕ στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας,
- Στην ποικιλία των πολιτιστικών δραστηριοτήτων του Κέντρου,
- Στην δυνατότητα να συνδέσει την ελληνική σκέψη με τις ευρωπαϊκές πρακτικές και προοπτικές, μέσω της συμμετοχής της ΤτΕ στο Ευρωσύστημα και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, επεκτείνοντας τον θεσμικό ρόλο του.
- Στην υιοθέτηση πρακτικών εταιρικής κοινωνικής ευθύνης από την ΤτΕ.

Οι **αδυναμίες (Weakness)** του Κέντρου Πολιτισμού απορρέουν από:

- Τη λειτουργία του ως Διεύθυνση της ΤτΕ με συνέπεια την έλλειψη αυτονομίας και αυτοδιαχείρισης του Κέντρου καθιστώντας το μη ευέλικτο για ευρύτερες συνεργασίες με τον ιδιωτικό τομέα (κοινές εκδηλώσεις, χορηγίες κ.α.),

- Την οικονομική και διοικητική εξάρτηση του Κέντρου, με αποτέλεσμα η πολιτιστική πολιτική του να συνδέεται με τις εκάστοτε προτεραιότητες οικονομικές ή αισθητικές του Γενικού Συμβουλίου της Τράπεζας και τις γενικότερες συγκυρίες της εποχής,
- Την απουσία ειδικής καλλιτεχνικής/επιστημονικής επιτροπής, συμβουλευτικού χαρακτήρα για την κατάρτιση πολιτιστικού πλάνου που θα εκφράζει τις σύγχρονες πολιτισμικές ανάγκες της κοινωνίας,
- Την κατ' εξοχήν προβολή και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας με την παράλληλη απουσία στήριξης άλλων τομέων του πολιτισμού,
- Την εκτενή αναφορά αποκλειστικά στο ρόλο και τη συμβολή της ΤτΕ στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ιστορία της χώρας,
- Την απουσία νέων προτάσεων ή δράσεων που αφορά στο σύγχρονο πολιτιστικό και κοινωνικό γίνεσθαι της χώρας, όπως η ανάδειξη και στήριξη της “έξυπνης” και “δημιουργικής” οικονομίας του πολιτισμού.

Διαφαίνονται σημαντικές **ευκαιρίες (Opportunities)** και προοπτικές στη λειτουργία του Κέντρου, όπως:

- Η δυνατότητα συνεργειών με τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της χώρας στον τομέα της έρευνας, της οικονομίας, της τεχνολογίας, της οικονομικής και πολιτικής ιστορίας, κ.ά. λόγω του κύρους και του ρόλου της ΤτΕ,
- Η δυνατότητα κοινών δράσεων με χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα και το εξωτερικό για την προβολή και ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού,
- Αξιοποίηση των υποδομών της ΤτΕ για την δημιουργία πωλητηρίου στο χώρο του μουσείου και διαδικτυακά (e-shop), για την προβολή και διάθεση του πλήθους αναμνηστικών κερμάτων και σειρών που εκτυπώνονται στο ΙΕΤΑ και των εκδόσεων της Τράπεζας της Ελλάδος,
- Η εντονότερη και συστηματικότερη πολιτιστική παρουσία του Κέντρου στην περιφέρεια, αξιοποιώντας το δίκτυο των 17 Υποκαταστημάτων, των 5 Θυρίδων και των 31 Πρακτορείων της ΤτΕ, που καλύπτουν γεωγραφικά ολόκληρη τη χώρα, σε μια προσπάθεια στήριξης της τοπικής και περιφερειακής οικονομίας και ανάπτυξης,

- Η ανάληψη πρωτοβουλιών για τη δημιουργία εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών σεμιναρίων σε σύγχρονους και δυναμικούς τομείς της οικονομίας όπως ηλεκτρονικό εμπόριο, νεοφυείς επιχειρήσεις, κ.ά., συμβάλλοντας στην αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας, αξιοποιώντας το εύρος των υλικοτεχνικών υποδομών της ΤτΕ καθώς και τον ρόλο της ως Κεντρική Τράπεζα,
- Δυνατότητα στήριξης νέων καλλιτεχνών ή μορφών τέχνης τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε προβολή και ανάδειξη, μέσω των πολιτιστικών δραστηριοτήτων του Κέντρου λόγω της οικονομικής αυτάρκειας του.

Απειλές (Threats) για τη δημιουργική πορεία του Κέντρου εντοπίζονται:

- Στις δύσκολες οικονομικές συνθήκες που βιώνει η χώρα τα τελευταία χρόνια,
- Στο ασταθές εξωτερικό περιβάλλον της χώρας όπως πολεμικές συρράξεις, τρομοκρατία, προσφυγικές ροές από εμπόλεμες περιοχές,
- Στην πολιτική και οικονομική εποπτεία από τους ευρωπαϊκούς “θεσμούς” και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο,
- Στη χάραξη ενιαίας πολιτικής των κεντρικών τραπεζών/μελών της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, η οποία επιτρέπει ελάχιστα περιθώρια ευελιξίας,
- Στις τεχνοκρατικές αντιλήψεις των Διοικήσεων της ΤτΕ, οι οποίες συνδέονται με τις ισχυρές πολιτικές δυνάμεις της χώρας,
- Στο έντονο κλίμα δυσπιστίας που διακατέχει την ελληνική κοινωνία για τον ρόλο, την προσφορά αλλά και τη συμμετοχή των τραπεζών στη δημιουργία της οικονομικής κρίσης που ταλανίζει τη χώρα.

S	Δυνατά Σημεία	W	Αδυναμίες
	<ul style="list-style-type: none"> • Οικονομική ευρωστία της ΤτΕ • Ύπαρξη υλικοτεχνικών υποδομών • Μακρά παρουσία της ΤτΕ στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας • Ποικιλία των πολιτιστικών δραστηριοτήτων του Κέντρου • Στη συμμετοχή της ΤτΕ στο Ευρωσύστημα • Υιοθέτηση πρακτικών ΕΚΕ απο την ΤτΕ 		<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη αυτονομίας και αυτοδιαχείρισης • Οικονομική και διοικητική εξάρτηση από την ΤτΕ • Απουσία ειδικής καλλιτεχνικής/επιστημονικής επιτροπής • Εστίαση αποκλειστικά στο ρόλο και τη συμβολή της ΤτΕ • Απουσία νέων σύγχρονων προτάσεων ή δράσεων
O	Ευκαιρίες	T	Απειλές
	<ul style="list-style-type: none"> • Δυνατότητα συνεργειών με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα • Δυνατότητα κοινών δράσεων με άλλα συναφή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα • Δημιουργία πωλητηρίου στο χώρο του μουσείου και διαδικτυακού e-shop • Εντονότερη πολιτιστική παρουσία στην περιφέρεια • Δημιουργία εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών σεμιναρίων • Η στήριξη νέων καλλιτεχνών ή μορφών τέχνης 		<ul style="list-style-type: none"> • Επιδεινωμένες μακροοικονομικές συνθήκες • Ασταθές εξωτερικό περιβάλλον • Πολιτική και οικονομική εποπτεία της χώρας • Χάραξη ενιαίας πολιτικής των κεντρικών τραπεζών της Ευρωζώνης • Τεχνοκρατικές αντιλήψεις των Διοικήσεων της ΤτΕ • Δυσπιστία της ελληνική κοινωνίας απέναντι στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Πίνακας 2: Ανάλυση SWOT του Κέντρου Πολιτισμού της ΤτΕ

6.2 Προτάσεις ανάπτυξης του Κέντρου

Η προηγηθείσα ανάλυση SWOT του Κέντρου Πολιτισμού αποτυπώνει τόσο τα δυνατά σημεία, τις υπάρχουσες ευκαιρίες όσο και τις αδυναμίες και τους κινδύνους που επηρεάζουν τις δραστηριότητές του.

Στην παρούσα οικονομική συγκυρία που οι πολιτιστικοί οργανισμοί, κρατικοί ή ιδιωτικοί, αντιμετωπίζουν σοβαρές χρηματοδοτικές περικοπές, το Κέντρο Πολιτισμού της ΤτΕ που δραστηριοποιείται μέσα στο “κέλυφος” της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας έχει την οικονομική δυνατότητα να προστατεύσει και να αναδείξει τα τεκμήρια της πολιτιστικής κληρονομιάς της που κατέχει. Η οικονομική ευρωστία της ΤτΕ παρέχει επίσης τη δυνατότητα για παραγωγή και διάχυση νέων πολιτιστικών αγαθών με σκοπό τη συμβολή του Κέντρου στην αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας.

Στα πλαίσια της αξιοποίησης των υλικοτεχνικών υποδομών και της επιστημονικής τεχνογνωσίας που διαθέτει η ΤτΕ, όπως επίσης και του σημαντικού θεσμικού ρόλου της στο ευρωπαϊκό και διεθνές χρηματοπιστωτικό περιβάλλον, προτείνονται πεδία ανάπτυξης των πολιτιστικών δράσεων στα τμήματα του Κέντρου, όπως:

Για το **Μουσείο** προτείνονται:

1. Η δημιουργία και παρουσίαση μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων σχετικών με την εικαστική δημιουργία και την οικονομική ιστορία της χώρας. Οι θεματικοί κύκλοι της εκπαίδευσης μπορούν να περιλαμβάνουν διάφορες ομάδες κοινού από την προσχολική ηλικία, συμπεριλαμβανομένων και των γονέων, ως και ενήλικες. Οι σύγχρονες παιδαγωγικές μέθοδοι και η λειτουργία εικαστικού εργαστηρίου φέρνει σε φυσική επαφή μικρούς και μεγάλους με τα υλικά και τις τεχνικές της καλλιτεχνικής δημιουργίας.
2. Η δημιουργία δράσεων τις Κυριακές για παιδιά με συνοδία ενήλικα συνοδού (family workshops). Ανάλογα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα είναι δυνατόν να προσαρμοστούν για μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας. Επιτυγχάνεται με τον τρόπο αυτό η ανάδειξη και οικιοποίηση των συλλογών του Μουσείου από το ευρύτερο κοινό της πόλης.

3. Η συνεργασία του Μουσείου με εξειδικευμένους μουσειοπαιδαγωγούς από διάφορα επιστημονικά πεδία για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων.
4. Οι δράσεις “έξω από το Μουσείο” με τη χρήση μουσειοσυσκευών παράλληλα με την αξιοποίηση του μεγάλου δικτύου της Τράπεζας σε ολόκληρη τη χώρα, με σκοπό την πρόσβαση του κοινού και τη διάχυση της πληροφορίας και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.
5. Η δημιουργία πωλητηρίου στο χώρο του Μουσείου και διαδικτυακά (e-shop) για την προβολή και διάθεση των αναμνηστικών σειρών κερμάτων και των εκδόσεων της Τράπεζας της Ελλάδος. Τα έργα των μικρών και μεγάλων “καλλιτεχνών” που θα φιλοτεχνούνται στο εικαστικό εργαστήριο του Μουσείου μπορούν επίσης να πωλούνται με συμβολικό τίμημα ενώ τα έσοδα θα διατίθενται σε δράσεις στήριξης ευπαθών κοινωνικών ομάδων.
6. Η συμμετοχή του Μουσείου στο δίκτυο Μουσείων και Πολιτιστικών Φορέων Αθηνών αλλά και σε παρόμοια δίκτυα πολιτιστικών φορέων του εξωτερικού. Οι πολιτιστικές συνεργασίες προσφέρουν μέσω της δημιουργίας κοινής επικοινωνιακής βάσης και προβολής: α) ανταλλαγή τεχνογνωσίας και συνεργασίας σε επιστημονικό και πρακτικό επίπεδο β) σχεδιασμό και υλοποίηση κοινών δράσεων ανοικτών στο κοινό και γ) προβολή και ανάδειξη του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό.
7. Η οικονομική αυτάρκεια του Κέντρου παρέχει τη δυνατότητα στήριξης νέων καλλιτεχνών ή μορφών τέχνης, μέσω της αγοράς έργων νέων καλλιτεχνών ή διαθέτοντας δωρεάν χώρο και προβολή για την έκθεσή τους.
8. Η εντονότερη και πιο δυναμική παρουσία του Μουσείου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αξιοποιώντας τις υποδομές τόσο σε τεχνολογικό εξοπλισμό όσο και σε ανθρώπινο δυναμικό της Τράπεζας, θα συμβάλλει στην παρουσίαση των δραστηριοτήτων του Μουσείου αλλά και στην επικοινωνία του με τους πολυάριθμους χρήστες του διαδικτύου.
9. Η ίδρυση συλλόγου “Φίλων του Μουσείου” σε συνεργασία με τα συλλογικά όργανα των εργαζομένων της Τράπεζας, θα ανοίξει νέους ορίζοντες πολιτιστικών δραστηριοτήτων ενεργοποιώντας τα χιλιάδες μέλη της ΟΤΟΕ (Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδας) σε μια προσπάθεια

πολιτιστικής σύνδεσης του ευρύτερου χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας.

Για τη **Βιβλιοθήκη** προτείνονται:

1. Η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων σε μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τα προγράμματα αυτά θα διευρύνουν το κοινό της παρέχοντας παράλληλα στους νέους τη δυνατότητα γνωριμίας και χρήσης των σύγχρονων εργαλείων αναζήτησης της πληροφορίας.
2. Η οργάνωση ειδικών θεματικών κύκλων με παρουσιάσεις ή παραστασιακές διαλέξεις επιλεγμένων ομιλητών που θα προσφέρουν τη δυνατότητα εισόδου νέου κοινού στους χώρους της Βιβλιοθήκης που στεγάζεται μέσα στην Τράπεζα, αξιοποιώντας ταυτόχρονα το εύρος των επιστημονικών πεδίων (ιστορία, τέχνη, πολιτισμός, οικονομία, πληροφορική) που εντάσσονται στο δυναμικό της. Για παράδειγμα, η παρουσίαση θεματικής ενότητας για τη “δημιουργική γραφή” θα προσφέρει τη δυνατότητα εκπαίδευσης στη σύνταξη υπηρεσιακών ή μη εγγράφων, σημειωμάτων, εκθέσεων, πορισμάτων αλλά και λογοτεχνικών κειμένων τόσο στους εργαζόμενους όσο και στους επισκέπτες της Βιβλιοθήκης.
3. Προτείνεται επίσης η παρουσίαση και εκπαίδευση νέων επιστημόνων σε δυναμικούς τομείς της οικονομίας και του πολιτισμού, όπως ηλεκτρονικό εμπόριο, καινοτόμες, νεοφυείς επιχειρήσεις, ανάπτυξη παραδοσιακών μορφών παραγωγής, κ.ά. Η αξιοποίηση της εμπειρίας και της συμμετοχής της Τράπεζας στους ευρωπαϊκούς θεσμούς κρίνεται απαραίτητη ιδιαίτερα την περίοδο της έντονης οικονομικής κρίσης που βιώνει η χώρα με την ανεργία των νέων σε δυσθεώρητα ύψη και την μετανάστευση νέων επιστημόνων σε χώρες του εξωτερικού.
4. Η δημιουργία “Λέσχης Ανάγνωσης” μελών με κοινά βιβλιοφιλικά ενδιαφέροντα επιδιώκει τη διευρύνση της ατομικής εμπειρίας ανάγνωσης σε συλλογική. Τα τελευταία χρόνια οι λέσχες ανάγνωσης γίνονται όλο και πιο δημοφιλείς τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.
5. Η παρουσίαση του έργου της Βιβλιοθήκης στο διαδίκτυο και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ζωντανές αναμεταδόσεις των εκδηλώσεων της (live streaming) θα την καταστήσουν μέρος ενός μεγάλου ψηφιακού κοινού. Η σύνδεσή της με τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της χώρας και ιδιαίτερα με τα

Ανοικτά Πανεπιστήμια που προσφέρουν εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, κρίνεται αναγκαία τόσο για τη εύκολη και γρήγορη πρόσβαση των ενδιαφερομένων στη γνώση και την πληροφορία όσο και στην πρακτική συμβολή της Βιβλιοθήκης στο ακαδημαϊκό σύστημα της χώρας. Οι συνεργασίες αυτές είναι δυνατόν να επεκταθούν και σε επίπεδο προσφοράς πρακτικής άσκησης και δημιουργίας εμπειρίας και προϋπηρεσίας σε φοιτητές μέσα στο εργασιακό περιβάλλον του Κέντρου Πολιτισμού.

Αναφορικά με το **Ιστορικό Αρχείο**, προτείνονται:

1. Η ψηφιοποίηση των συλλογών του και η ελεύθερη πρόσβαση των ενδιαφερομένων στα πλαίσια ενός “ανοικτού αρχείου” σύμφωνα με τα διεθνή αρχειονομικά πρότυπα, με στόχο τη διάχυση της ιστορικής και αρχειακής κουλτούρας.
2. Η οργάνωση εκδηλώσεων με τη μορφή διήγησης ιστοριών ή παρουσίασης προβολών για γεγονότα, δομές ή πρόσωπα, όπως αναδεικνύονται μέσα από το αρχειακό υλικό του Ιστορικού Αρχείου θα προσφέρει σημαντικό όγκο πληροφόρησης που αφορά την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ιστορία της Ελλάδας. Η σύνδεση των δραστηριοτήτων του Ιστορικού Αρχείου με τις δράσεις της Βιβλιοθήκης και του Μουσείου θα συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάδειξη του εκπαιδευτικού ρόλου του Κέντρου και της προσφοράς του στην ερευνητική, ακαδημαϊκή και εκπαιδευτική κοινότητα.

Για την ανάδειξη της Νομισματικής Συλλογής του Κέντρου προτείνεται η δημιουργία “εικονικού περιβάλλοντος”, κατά την τρέχουσα πρακτική προβολής της **Συλλογής Έργων Τέχνης**, που θα δώσει τη δυνατότητα στους πολυάριθμους συλλέκτες νομισμάτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό να παρακολουθήσουν την ιστορία της Ελλάδας μέσα από την νομισματική πορεία της χώρας.

Τέλος, η πολυδιάστατη παρουσία του Κέντρου, με τα επιμέρους τμήματα που παρουσιάστηκαν εκτενώς, προτείνεται να διευρυνθεί με την ένταξη τμήματος σχετικό με την “αιφόρο ανάπτυξη”. Το τμήμα αυτό προτείνεται να εστιάζει σε τομείς όπως ο τουρισμός, η προστασία του περιβάλλοντος, η κλιματική αλλαγή, η ανακύκλωση, κ.ά. με σκοπό την παρουσίαση της υφιστάμενης κατάστασης και τη διερεύνηση νέων

δυνατοτήτων και πρακτικών εφαρμογών, αξιοποιώντας τα ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης και το νέο επιστημονικό δυναμικό της χώρας.

Κεφάλαιο 7

Συμπεράσματα - Επίμετρο

Τα έθνη, σύμφωνα με τον Ράσκιν, γράφουν την αυτοβιογραφία τους σε τρία βιβλία. Στο βιβλίο των πράξεών τους, στο βιβλίο των λόγων τους και στο βιβλίο της τέχνης τους. Δεν μπορεί να κατανοηθεί μεμονωμένα κανένα εάν δεν διαβάσουμε και τα άλλα δύο, αλλά από τα τρία το μόνο αξιόπιστο είναι το βιβλίο της τέχνης (Παυλίδης, 2000, σ. 65).

Η συστηματική άσκηση πολιτιστικής πολιτικής στις ευρωπαϊκές χώρες έχει την αφετηρία της στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Συνδέεται με τα καταστροφικά αποτελέσματα που επέφερε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στις ευρωπαϊκές κοινωνίες και οικονομίες αλλά και με τα κοινωνικά αιτήματα για κοινωνική πρόνοια, ίσες ευκαιρίες των πολιτών στην εκπαίδευση, την εργασία, την ευημερία.

Σημαντική θεωρείται η κεϋνσιανή παράδοση στην άσκηση ευρωπαϊκής πολιτιστικής πολιτικής. Οι αρχές του “arms-length” της Μεγάλης Βρετανίας, ενός συστήματος απομάκρυνσης της πολιτικής εξουσίας και των παρεισφρήσεων της από τη χάραξη και υλοποίηση της πολιτιστικής πολιτιστικής με παράλληλη στήριξη της ελευθερίας της έκφρασης μέσω της τέχνης, υιοθετήθηκαν με προσαρμογές από πολλά ευρωπαϊκά κράτη, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, την Αυστραλία κ.ά.

Η πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της πολιτικής και πνευματικής ηγεσίας του τόπου για τη στήριξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Η ανάδειξη της ιστορικής συνέχειας του ελληνικού έθνους με τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό προσέφερε το υπόβαθρο για τον αιτούμενο ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Παρατηρείται συστηματικότερη προσπάθεια σύνδεσης του πολιτισμού με άλλους αναπτυξιακούς τομείς της χώρας μόνο στις δεκαετίες της Μεταπολίτευσης.

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα ανάγεται διεθνώς σε σημαντικό πυλώνα οικονομικής ανάπτυξης. Η σχέση των τραπεζών με την τέχνη και τον πολιτισμό συνδέεται με τη συλλεκτική δραστηριότητα της εκάστοτε οικονομικής εξουσίας σε μια προσπάθεια

τόνωσης του γοήτρου και της φήμης της. Η προστασία, η ενθάρρυνση και η προώθηση της τέχνης από τις τράπεζες κάλυψε την έλλειψη πινακοθηκών ή μεγάλων κρατικών συλλογών τις πρώτες δεκαετίες από την ίδρυσή τους. Τα πολυάριθμα έργα των τραπεζικών συλλογών συνιστούν άλλωστε τεκμήρια της ιστορίας της χώρας που οφείλονταν να συλλεγούν, πρωτίστως για το περιεχόμενό τους και δευτερευόντως για την πιθανή καλλιτεχνική τους αξία, η οποία τα καθιστά σήμερα ακόμη πιο πολύτιμα.

Η ενίσχυση των τεχνών από τις τράπεζες συνίσταται τόσο στο ενδιαφέρον τους για συμμετοχή στα κοινωνικά δρώμενα που δραστηριοποιούνται όσο και στο κέρδος της αναγνώρισης, την υστεροφημία κατά την αρχαιότητα, για την πολιτιστική ενασχόλησή τους. Χαρακτηριστική είναι η φράση «πεφωτισμένη ιδιοτέλεια» που χρησιμοποιείται από τον κόσμο των επιχειρήσεων και αναφέρεται στο οικονομικό ενδιαφέρον το οποίο «λαμπρύνεται» από τη συνάφειά του με την τέχνη (Σκαλτσά, 1992, σ. xi).

Οι εθνικές κυβερνήσεις στην Ευρώπη, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης όπου οι ετήσιες δαπάνες για τον πολιτισμό συρρικνώνονται, αναγνωρίζοντας τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα στο πεδίο ενίσχυσης των τεχνών και του πολιτισμού, ενθαρρύνουν την ιδιωτική πρωτοβουλία. Στον αντίποδα, οι άνθρωποι των τεχνών, δεδομένου του δύσκολου οικονομικού περιβάλλοντος, αναγνωρίζουν τα θετικά στοιχεία της συνεργασίας με μεγάλες επιχειρήσεις, οργανισμούς, μικρές ή μεσαίες τοπικές επιχειρήσεις. Η εν λόγω συνεργασία αποφέρει εκτός των οικονομικών διευκολύνσεων, νέες εμπειρίες και προοπτικές προσελκύοντας ευρύτερα το κοινό (Σκαλτσά, 1992, p. xi).

Οι ιδέες και πρακτικές της *εταιρικής κοινωνικής ευθύνης* προβάλλονται ιδιαίτερα τις τελευταίες δεκαετίες τόσο από τον επιχειρηματικό κόσμο όσο και από διεθνείς οικονομικούς και πολιτιστικούς φορείς. Η σύνδεση των επιχειρήσεων με την τέχνη και την προώθηση πολιτιστικών δράσεων τους προσφέρει ένα κοινωνικά ευαίσθητο προσωπείο για την αντιμετώπιση της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας και τη δημιουργία μεγαλύτερων οικονομικών ωφελειών. Αναπτύσσεται έντονος προβληματισμός και διάλογος στην επιστημονική κοινότητα για τη στήριξη του πολιτισμού από επιχειρήσεις με αμφιλεγόμενη ή αρνητική προσφορά στο περιβάλλον και την κοινωνία, με γνώμονα τον εξωραϊσμό της εταιρικής τους εικόνας και την ενίσχυση των δημόσιων σχέσεών τους.

Το κράτος οφείλει να αναλάβει τις ευθύνες του στο επίπεδο της στήριξης των τεχνών έτσι ώστε να πάψει να θεωρείται η χορηγία των τεχνών υποκατάστατο της σπασμωδικής και ανεπαρκούς κρατικής επιχορήγησης προς τις τέχνες. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά του τεχνοκριτικού Waldemar Januszczak στη Guardian «η χορηγία αποτελεί βραχυπρόθεσμη λύση ενός μακροχρόνιου προβλήματος, όπως είναι η ενίσχυση των τεχνών, και οι κυβερνήσεις δεν μπορούν “να νίπτουν τας χείρας των «όσον αφορά την ευθύνη τους προς την τέχνη». Η άποψη αυτή ενισχύεται ιδιαίτερα αναφορικά με τη στήριξη νεωτερικών και πρωτοποριακών μορφών τέχνης, τομέας χαμηλού ενδιαφέροντος από την ιδιωτική/επιχειρηματική οικονομία, η οποία κατευθύνεται συνήθως σε καθιερωμένες, δημοφιλείς και “ασφαλείς” εκφάνσεις της τέχνης (Σκαλτσά, 1992, σ. 108).

Η Τράπεζα της Ελλάδος διακρίνεται για τη στήριξη του πολιτισμού και των τεχνών από τον πρώτο χρόνο της ίδρυσής της. Ωστόσο, η πολιτιστική πορεία που διένυσε στα 80 χρόνια της λειτουργίας της συνδέεται με τις εκάστοτε αισθητικές αντιλήψεις των Διοικήσεων προσαρμοσμένες στις απαιτήσεις της πολιτικής και ακαδημαϊκής εξουσίας. Παράλληλα με τις θεσμικές υποχρεώσεις της η Τράπεζα της Ελλάδος έχει τη δυνατότητα να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο τόσο στην ελληνική όσο και στην ευρωπαϊκή πολιτιστική σκηνή, δεδομένου ότι ο πολιτισμός ανάγεται διεθνώς σε βασικό πυλώνα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Η αναγνώριση και η καταξίωση του έργου της ΤτΕ στο χρηματοοικονομικό πεδίο παράλληλα με τη συμμετοχή της στα ευρωπαϊκά οικονομικά δρώμενα προσφέρουν τη δυνατότητα συνεργασιών με τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα της χώρας και του εξωτερικού στους τομείς της έρευνας, της τεχνολογίας, της κοινωνικής, πολιτικής, πολιτιστικής και οικονομικής ιστορίας, του τουρισμού, της προστασίας του περιβάλλοντος, κ.ά. Επεκτείνοντας τον “επίσημο” θεσμικό ρόλο του, το Κέντρο Πολιτισμού έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει ως “δεξαμενή” και “αποθετήριο” παραγωγής νέων ιδεών, καινοτόμων προγραμμάτων και πρακτικών, συνδέοντας την ελληνική σκέψη με τις ευρωπαϊκές πρακτικές και προοπτικές.

Βιβλιογραφία

- Alpha Bank. (2014). *Απολογισμός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης*. Αθήνα: Alpha Bank.
- Alpha Bank. (2017). *Νομισματική Συλλογή*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Alpha Bank Πολιτισμός: <http://www.alphapolitismos.gr/gr/02-Numismatic-Collection>
- Alpha Bank. (2017). *Συλλογή Έργων Τέχνης*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Alpha Bank Πολιτισμός: <http://www.alphapolitismos.gr/gr/01-Art-Collection>
- Alpha Bank Πολιτισμός. (2017). *Εκθεσιακός Πολιτιστικός Χώρος Alpha Bank - Ναύπλιο*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Alpha Bank Πολιτισμός: <http://www.alphapolitismos.gr/gr/06-Exhibition-Gallery>
- Alpha Bank Πολιτισμός. (2017). *Μουσείο Χαρτονομισμάτων Ιονικής Τραπέζης - Κέρκυρα*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Alpha Bank Πολιτισμός: <http://www.alphapolitismos.gr/gr/05-Banknote-Museum>
- Bell, C. (1939, October 14). A Ministry of Arts. *New Statesman and Nation XVIII*, σσ. 518-519.
- Bodet, C., & Lamarche, T. (2007). La Responsabilité sociale des entreprises comme innovation institutionnelle. Une lecture régulationniste. *Revue de la régulation, I*.
- Bory, A., & Lochard, Y. (2008). La RSE, entre relations publiques et outil politique. *Revue de l'IREES*(57).
- Chartrand, H. H., & McCaughey, C. (1989). The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective - Past, Present and Future. Στο M. C. Cummings, & J. M. Davidson Schuster (Επιμ.), *Who's to Pay? for the Arts: The International Search for Models of Support*. N.Y.C.: American Council for the Arts. Ανάκτηση από <http://www.compilerpress.ca/Cultural%20Economics/Works/Arm%201%201989.htm>

- Council of Europe. (1998). *In from the margins - A contribution to the debate on Culture and Development in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Coutrot, T. (2004). Responsabilité sociale des entreprises ou contrôle démocratique des décisions économiques? *L'Economie Politique*(18), σσ. 7-25.
- Deutsche Bank. (2016). *Art at the Bank*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από http://art.db.com/en/deutsche_bank_collection_art_at_the_bank.html
- Deutsche Guggenheim. (2016). *Program*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από http://www.deutsche-guggenheim.de/program_full.php
- Dubois, V. (2015). Cultural Policy Regimes in Western Europe. Στο J. D. Wright (Επιμ.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd εκδ., σσ. 460-465). Oxford: Elsevier.
- Ebewo, P., & Sirayi, M. (2009). The Concept of Arts/Cultural Management: A Critical Reflection. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 38(4), σσ. 281-295.
- Egyptian Corporate Responsibility Center. (2004). *A Guide to Corporate Social Responsibility (CSR)*. Cairo: Egyptian Corporate Responsibility Center. Ανάκτηση από <http://www.libver.gr/>
- Eurobank. (2015). *Ετήσιος Απολογισμός*. Αθήνα: Eurobank.
- European Banking Federation. (2008). *Corporate Social Responsibility*. Ανάκτηση Μάρτιος 25, 2017, από European Banking Federation: <http://www.ebf-fbe.eu/wp-content/uploads/2014/03/csr-2008-00975-01-E.pdf>
- European Central Bank. (2007). *Cultural days of the European Central Bank 2007: Greece*. Ανάκτηση Αύγουστος 22, 2016, από <https://www.ecb.europa.eu/press/pr/date/2007/html/pr071024.en.html>
- European Parliament. (2001). *Report on cultural cooperation in the European Union*. Brussels: European Parliament.

- European Parliament. (2003). *Information Note on Cultural Sponsorship*. Brussels: European Parliament.
- Fondazione, F. (2003). *Cultural Cooperation in Europe what role for Foundations?* Turin: Network of European Foundations for Innovative Cooperation.
- Glasgow, M. (1975). The concept of the Arts Council. Στο M. Keynes, *Essays on John Maynard Keynes*. London: Cambridge University Press.
- Hauser, A. (1984). *Κοινωνική Ιστορία της Τέχνης: Αναγέννηση, Μανιερισμός, Μπαρόκ* (Τόμ. Β'). (Τ. Κονδύλης, Μεταφρ.) Αθήνα: Κάλβος.
- Hentschel, K. (1984). Financing the Arts in the Federal Republic of Germany from the Viewpoint of a Land. Στο J. Myerscough (Επιμ.), *Funding the Arts in Europe, Studies in European Politics*. London: Policy Studies Institute.
- Hewison, R. (1995). *Culture and Consensus: England, Art and Politics since 1940*. London: Methuen.
- KEA European Affairs. (2006). *The economy of culture in Europe*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Education and Culture.
- Kottasz, R., Bennet, R., Savani, S., Mousley, W., & Ali-Choudhury, R. (2007). The Role of the Corporate Art Collection in Corporate Identity Management: The Case of Deutsche Bank. *International Journal of Arts Management*, 10(1).
- Michael, M. (2003). Corporate Social Responsibility in international development: an overview and critique. *Corporate Social Responsibility and Environment Management*(10), σσ. 115-128.
- Moggridge, D. E. (1992). *Maynard Keynes*. London: Routledge.
- Moore, M. (1995). *Creating Public Value, Strategic Management in Government*. London: Harvard University Press.

- Oesterreichische Nationalbank. (2016). *Austrian Painting of the interwar*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από <https://www.oenb.at/Ueber-Uns/Kunst-und-Kultur/Oesterreichische-/Malerei-der-Zwischenkriegszeit.html>
- Oesterreichische Nationalbank. (2016). *Austrian sculpture and painting after 1945*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από <https://www.oenb.at/Ueber-Uns/Kunst-und-Kultur/Oesterreichische-Skulptur-und-Malerei-nach-1945.html>
- Oesterreichische Nationalbank. (2016). *Collection of historical stringed instruments*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από <https://www.oenb.at/Ueber-Uns/Kunst-und-Kultur/Sammlung-historischer-Streichinstrumente.html>
- Oesterreichische Nationalbank. (2016). *Financial Education by the OeNB*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από <https://www.oenb.at/Ueber-Uns/finanzbildung.html>
- Oesterreichische Nationalbank. (2016). *Oesterreichische Nationalbank celebrates bicentennial*. Ανάκτηση Ιούλιος 11, 2016, από <https://www.oenb.at/en/Media/20160601.html>
- Sadler, D., & Lloyd, S. (2009). Neo-liberalising corporate social responsibility of corporate citizenship. *Geoforum*, 40(4), σσ. 613–622.
- Thorncroft, A. (1999, August 2). An Artist at Your Workstation. *Financial Times*, 14.
- Tobelem, G. M. (1994). The marketing approach in museums. Στο R. Sandell, & R. R. Janes, *Museum Management and Marketing* (σσ. 294-312). London: Routledge.
- United Nations Development Programme. (1990). *Human Development Report 1990*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Upchurch, A. (2004). John Maynard Keynes, the Bloomsbury group and the origins of the Arts Council movement. *International Journal of Cultural Policy*, 10(2), σ. 203.
- Van der Ploeg, F. (2006). Chapter 34 The Making of Cultural Policy: A European Perspective. (V. A. Ginsburg, & D. Throsby, Επιμ.) *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 1, 1183-1221.

- Witts, R. (1998). *Artists Unknown: An Alternative History of the Arts Council*. London: Little, Brown & Co.
- Αποστόλου, Μ., & Ακριβού, Μ. (2017, Απρίλιος 2). Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. *Έθνος της Κυριακής*, 36.
- Αυλωνάς, Ν. (2006, Ιανουάριος 3). Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δεν είναι δημόσιες σχέσεις, αλλά ο σωστός τρόπος επιχειρηματικότητας. *Καθημερινή*.
- Βλάχος, Μ. (2007). Η περί την τέχνην πολιτική της Τράπεζας της Ελλάδος. Στο Τ. τ. Ελλάδος, *Η Νεώτερη Ελληνική Ζωγραφική στη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος* (σσ. 13-26). Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Γαλάνη, Α. (2017). *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Χορηγία*. Ανάκτηση Ιανουάριος 15, 2017, από Meda Communication S.A.: <http://www.meda.gr/gr/article.php?id=111>
- Γκαντζιάς, Γ. (2010). *Πολιτιστική Πολιτική, Χορηγία και Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*. Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Δερτιλής, Γ. Β. (2010). *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920*. Αθήνα: Εστία.
- Εθνική Τράπεζα Ελλάδος. (2017). *Μορφωτικό Ίδρυμα*. Ανάκτηση Απρίλιος 26, 2017, από Ιστότοπος Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος: <https://www.nbg.gr/el/the-group/corporate-social-responsibility/responsibility-society/miet>
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. (1995). *Απολογισμός Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος έτους 1994-1995*. Αθήνα : Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. (2012). *Συνήγορος του Πελάτη*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 15, 2016, από Ιστότοπος Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος: <https://www.nbg.gr/greek/nbg-ombudsman/publications/brochure/Documents/FYLLADIO+GR.pdf>
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. (2017). *Ιστορικό Αρχείο*. Ανάκτηση Απρίλιος 26, 2017, από Ιστότοπος Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος: <https://www.nbg.gr/el/the->

group/corporate-social-responsibility/responsibility-society/nbg-historical-archive

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2017). *Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην ΕΕ*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκή Επιτροπή: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=331&langId=el>

Ευσταθόπουλος, Γ. (2009). *Από την κοινωνική ευθύνη στην κοινωνική χρησιμότητα των τραπεζών*. Αθήνα: Ινστιτούτο Εργασίας ΟΤΟΕ.

Ζορμπά, Μ. (2014). *Πολιτική του Πολιτισμού: Ευρώπη και Ελλάδα στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Ζούνης, Π. (2003, Δεκέμβριος). Η επιχειρηματική χορηγία και οι πολιτιστικού φορείς στην Ελλάδα. *Το Μουσείο*(4). Ανάκτηση Απρίλιος 30, 2017, από Μουσειακές Σπουδές του Πανεπιστημίου Αθηνών: www.museum-studies.uoa.gr

Η Καθημερινή. (2017). *Η Τράπεζα της Ελλάδος αναγνωρίστηκε ως συλλέκτης, σύμφωνα με γνωμοδότηση του ΚΑΣ*. Ανάκτηση Μάιος 5, 2017, από <http://www.kathimerini.gr/903810/article/epikairothta/ellada/h-trapeza-ths-ellados-anagnwristhke-ws-syllekths-symfwna-me-gnwmodothsh-toy-kas>

Καραγιάννη, Μ. (2010). *Η Τέχνη του Χρήματος*. Ανάκτηση Ιανουάριος 18, 2017, από <http://peopleandideas.gr/2010/11/15/money/>

Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2012). *Παραγωγή 2*. Αθήνα: Μουσείο Τράπεζας της Ελλάδος.

Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2013). *Νομισματική Συλλογή*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2013). *Συλλογή Έργων Τέχνης*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2014). *Βιβλιοθήκη*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2014). *Ιστορικό Αρχείο*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2014). *Ο Καθηγητής και η Τράπεζα της Ελλάδος*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2015). *Μιχαήλ Αξελός, 1877-1965, Ανάμεσα σε Δύο Κόσμους*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ. (2015). *Μουσείο της Τράπεζας της Ελλάδος*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Κόνσολα, Ν. (2006). *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Λαζαρέτου, Σ. (2014). Η έξυπνη οικονομία: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση;. *Working Paper, Τράπεζα της Ελλάδος*.
- Λαζαρίμου, Μ. (2010). Επικοινωνία, Δημόσιες Σχέσεις & ΕΚΕ. Αποκαθιστώντας μια παρεξήγηση. *ΕΘΝΟΣ*, 65.
- Λαμπράκη-Πλάκα, Μ. (1992). Η Φήμη και η νέα της Σάλπιγγα. Στο Μ. Σκαλτσά, *Η Χορηγία των Τεχνών, Μουσεία, Πινακοθήκες, Πολιτιστικά Ιδρύματα στη Μ. Βρετανία και την Ελλάδα. ΟΜΙΛΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ (ΟΜΕΠΟ), Αθήνα 1992, σελ. χν (σσ. 13-14)*. Αθήνα: Όμιλος Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων.
- Λαμπράκη-Πλάκα, Μ. (1993). Η Ελληνική Ζωγραφική της Τράπεζας της Ελλάδος. Στο Τ. τ. Ελλάδα, *Συλλογές της Τράπεζας της Ελλάδος: Ελληνική Ζωγραφική και Χαρακτική* (σσ. 9-11). Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Λιδωρίκης, Α. (2006). Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Τράπεζες - Ο σύγχρονος τρόπος management. *Δελτίο ΕΕΤ, Α*, σσ. 69-83.
- Λυμπεροπούλου, Κ. (2017). *Οι συλλογές της Τράπεζας της Ελλάδος στο φως - Ματιά στο Κέντρο Πολιτισμού*. Ανάκτηση Μάρτιος 2, 2017, από

<http://www.thetoc.gr/politismos/article/oi-sulloges-tis-trapezas-tis-elladas-sto-fws---matia-sto-kentro-politismou>

Μεσολαβητής Τραπεζικών Επενδυτικών Υπηρεσιών. (2015). *Ετήσια Έκθεση Πεπραγμένων*. Αθήνα: Μεσολαβητής Τραπεζικών Επενδυτικών Υπηρεσιών.

Μπόλης, Γ. (2005, Μάρτιος 13). Η ιστορία του συλλέγειν. Αφιέρωμα «Τέχνη και Αγορά». *Καθημερινή στο ένθετο Επτά Ημέρες*.

Μυσιρλή, Ν. (1993). Επισημάνσεις και Αξιολογήσεις στη Συλλογή της Τράπεζας της Ελλάδος. Στο Τ. τ. Ελλάδος, *Συλλογές της Τράπεζας της Ελλάδος: Ελληνική ζωγραφική και χαρακτηριστική* (σσ. 13-21). Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.

Πασχαλίδης, Γ., & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Α. (2002). *Οι διαστάσεις των Πολιτιστικών Φαινομένων* (Τόμ. Α'). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Παυλίδης, Μ. (2000). *Πολιτισμική Επικοινωνία, απόψεις και θέσεις*. Αθήνα: Εξάντας.

Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς. (2017). *Δίκτυο Μουσείων*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς: <http://www.piorp.gr/el/diktuo-mouseiwn.aspx>

Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς. (2017). *Το Ίδρυμα*. Ανάκτηση Μάιος 2, 2017, από Ιστότοπος Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς: <http://www.piorp.gr/el/idrima.aspx>

ΣΕΒ. (2006). *Δελτίο Ανταγωνιστικότητας (τεύχος 34)*. Αθήνα: ΣΕΒ.

Σκαλτσά, Μ. (1992). *Η Χορηγία των Τεχνών: Μουσεία Πινακοθήκες Πολιτιστικά Ιδρύματα στη Μ. Βρετανία και την Ελλάδα*. Αθήνα: Όμιλος Ενίσχυσης Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων.

Το Βήμα Πολιτισμός. (2017, Απρίλιος 24). *Τιμή στον χαρακτήρα Αλ. Κορογιαννάκη*. Ανάκτηση Αύγουστος 22, 2016, από <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=875790>

- Τράπεζα Πειραιώς. (2015). *Έκθεση Εταιρικής Υπευθυνότητας*. Αθήνα: Τράπεζα Πειραιώς.
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2008). *Εκπαιδευτικό υλικό*. Ανάκτηση Αύγουστος 22, 2016, από <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/education.aspx>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2008). *Επετειακές Εκδηλώσεις για τα 75 Χρόνια*. Ανάκτηση Αύγουστος 22, 2016, από <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/History/75years.aspx>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2008). *Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος*. Ανάκτηση Αύγουστος 21, 2016, από <http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/ccrd/default.aspx>
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2016). *Έκθεση του Διοικητή για το έτος 2015*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Τράπεζα της Ελλάδος. (2017). *Το Μουσείο και οι Συλλογές της Τράπεζας της Ελλάδος*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Τσατήρης, Γ. Δ. (2003). *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Τράπεζες*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 22, 2016, από Ιστότοπος Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών: http://www.hba.gr/5Ekdosis/UplPDFs/deltia/4_2003/09_55-58.pdf
- Τσουρβάκας, Γ. (2013). *Μάνατζμεντ Επικοινωνιακών και Πολιτιστικών Οργανισμών*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης. (2014). *Ορισμός ΕΚΕ*. Ανάκτηση Ιανουάριος 15, 2017, από Ιστότοπος Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης: <http://www.opengov.gr/yporioan/?p=5185>
- Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Α. (2002). Θεσμοί πολιτισμού και πολιτιστικά ιδρύματα στην Ελλάδα. Στο Α. Αθανασοπούλου, Ε. Γλύτση, & Α. Χαμπούρη-Ιωαννίδου, *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων. Πολιτιστικό πλαίσιο*. (σσ. 67-134). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ψαλιδόπουλος, Μ. (2014). *Ιστορία της Τράπεζας της Ελλάδος 1928-2008*. Αθήνα: Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης της Τράπεζας της Ελλάδος.

Παράρτημα Α

Διαλέξεις στο Κέντρο Πολιτισμού

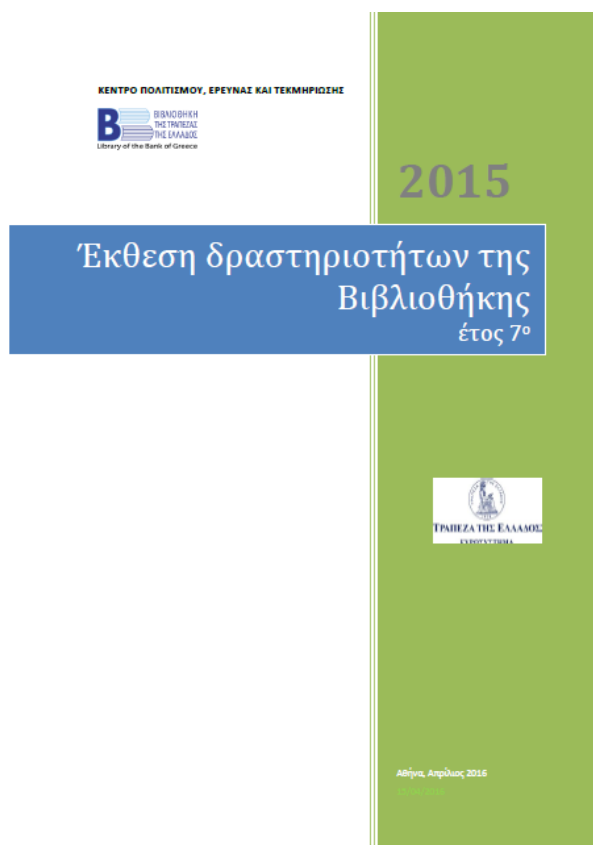
Οι διαλέξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά χρονολογική σειρά είναι οι εξής:

- Ομιλία του γλύπτη και καθηγητή του Α.Π.Θ. κ. Κώστα Βαρώτσου, με θέμα «Τέχνη-φύση, τέχνη-πόλη, τέχνη-ιστορία: ψάχνοντας τη χαμένη ισορροπία μεταξύ χώρου και χρόνου» στις 3 Φεβρουαρίου 2016.
- Ομιλία του ζωγράφου και Αναπληρωτή Καθηγητή του Πολυτεχνείου Κρήτης Δημήτρη Ανδρεαδάκη, με θέμα «Γιάννης Τσαρούχης: μια συνοπτική προσέγγιση της ζωγραφικής του αρχαίου ελληνικού κόσμου μέσα από το έργο του», στις 2 Μαρτίου 2016.
- Συζήτηση μεταξύ του τέως Διευθύνοντος Συμβούλου του Κέντρου Πολιτισμού του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, Γιάννη Τροχόπουλου, και της δημοσιογράφου Μαρίας Χούκλη, με θέμα «Συμμετέχοντας στην ανάπτυξη μιας αλληλέγγυας κοινωνίας: η μεταμόρφωση της Βιβλιοθήκης της Βέροιας, 1955-2010», στις 6 Απριλίου 2016.
- Ομιλία των αρχιτεκτόνων Π. Νικηφορίδη και Β. Cuomo με θέμα: «Στο δημόσιο χώρο, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ηράκλειο, Καβάλα, Κοζάνη, Νεάπολη, Ταγγέρη, Χανιά», στις 11 Μαΐου 2016.
- Ομιλία του λογοτέχνη Π. Μάρκαρη με θέμα «Ο συγγραφέας και οι πόλεις του», στις 22 Ιουνίου 2016.
- Συζήτηση μεταξύ της Πρυτάνεως Ελένης Γλύκατζη-Αρβελέρ και της δημοσιογράφου Μαργαρίτας Πουρνάρα, με θέμα «Η ιστορία και εμείς», στις 22 Φεβρουαρίου 2017.
- Συζήτηση μεταξύ του Καθηγητή Αρχαιολογίας και Διευθυντή του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης στην Αθήνα κ. Νίκου Σταμπολίδη και της δημοσιογράφου Μαργαρίτας Πουρνάρα με θέμα «Εφαρμοσμένη πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα», στις 29 Μαρτίου 2017.

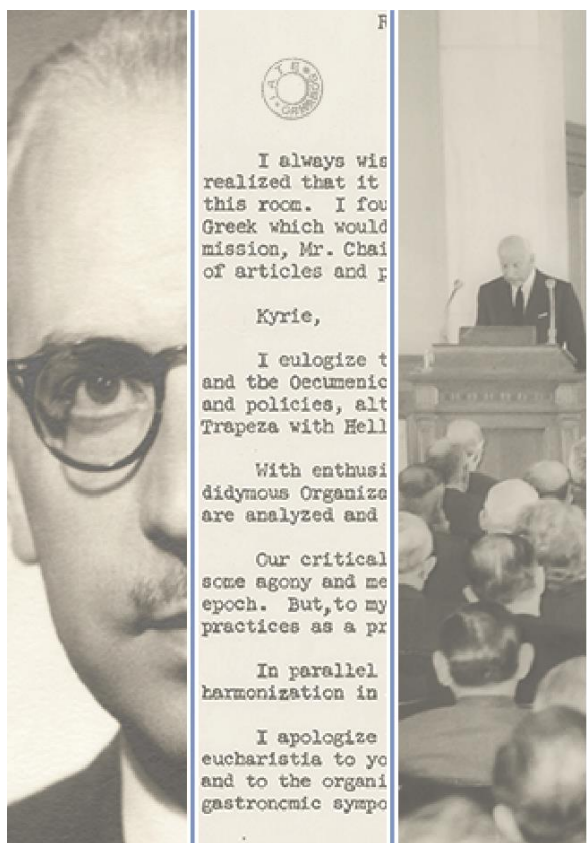
Συζήτηση μεταξύ των αρχιτεκτόνων Δημήτρη & Σουζάνας Αντωναράκη και της δημοσιογράφου Μαργαρίτας Πουρνάρα, με θέμα «Η κριτική διάσταση της αρχιτεκτονικής δημιουργίας: εγγύτητα και απόσταση», στις 24 Μαΐου 2017.

Παράρτημα Β

Υποστηρικτικό Υλικό

Εικόνα 31: Έκθεση Δραστηριοτήτων της Βιβλιοθήκης της ΤτΕ, έτος 7ο, 2015

Εικόνα 32: Πρόσκληση Εκδήλωσης για την Παρουσίαση του Ιστορικού Αρχείου του Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ
 ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
 ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

Το Ιστορικό Αρχείο της Τράπεζας της Ελλάδος
 σας προσκαλεί
 στην παρουσίαση του
 Αρχείου του Διοικητή Ξενοφώντος Ζολώτα
 την Τετάρτη 23 Νοεμβρίου 2016 και ώρα 12:00
 στο Κεντρικό Κατάστημα της Τράπεζας της Ελλάδος
 2ος όροφος – αίθουσα Ν.212-214
 Είσοδος: Εδουάρδου Λω και Σταδίου
 Θα προλογίσει ο Διοικητής κ. Γιάννης Στουρνάρας

Η επίδειξη της πρόσκλησης και της οπισθομικτικής ταυτότητας ή άλλου επίσημου εγγράφου ταυτοποίησης είναι απαραίτητη κατά την είσοδό σας

ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ ΕΙΣΟΔΟΥ
 ENTRANCE TICKET
 ΕΝΑ ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ
 ΝΕΟΤΕΡΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
 ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 A FASCINATING JOURNEY THROUGH
 GREECE'S MODERN ECONOMIC AND
 MONETARY HISTORY

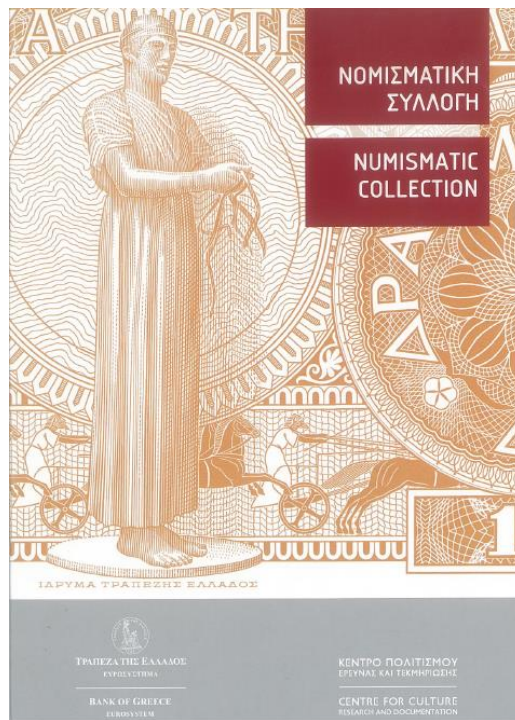
ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ
 ADMISSION IS FREE
 1880

 ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΕΥΡΩΣΥΣΤΗΜΑ

 ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
 ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ
 EDITION
 2016

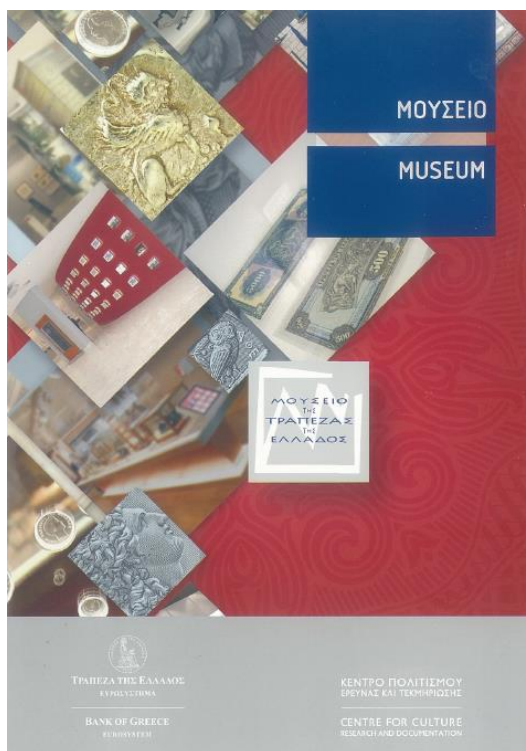
Εικόνα 33: Εισιτήριο Εισόδου Εκδήλωσης "Ένα Συναρπαστικό Ταξίδι στην Νεότερη και Νομισματική Ιστορία της Ελλάδος"

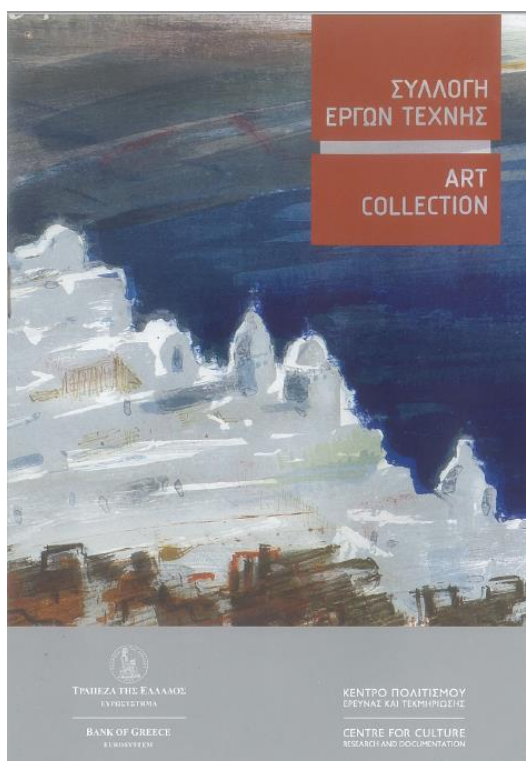
Εικόνα 34: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Νομισματική Συλλογή»

Εικόνα 35: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Ιστορικό Αρχείο»

Εικόνα 36: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Μουσείο»

Εικόνα 37: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Συλλογή Έργων Τέχνης»

Εικόνα 38: Συνοπτικός Οδηγός Κέντρου Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης ΤτΕ, «Βιβλιοθήκη»

Πολιτιστικά απογεύματα επί αναθεώρησης για αναθεώρησης κάθε Δευτέρα Πέμπτη στις 14.00 στο Μουσείο μας!	
<p>Νοέμβριος</p> <p>Πέμπτη 14 Νοεμβρίου</p> <p>Ερήνη Παλιόρο</p> <p>Παράφραση και κωμική αντιστροφή και υλιστικοποίηση στην αγορά όσων κέρως. Διόρθωση περαστικής ολοκλήρωσης, όπως το "in the style of" του Han van Meegeren (1889-1947), το "φανταστικό αντίγραφο" του Eric Hebborn (1924-1996), αλλά και η "ολοκλήρωση" ως μορφή τέχνης (εφαρμοσμένη αντί).</p>	<p>Πέμπτη 28 Νοεμβρίου</p> <p>Μαρία Καρβουνουσοπούλου</p> <p>Η αντίφραση της συλλογής σβήνων και πολιτικών βιβλίων της Τράπεζας. Όταν τα κείμενα κωδικοποιούν από τη φωνή του γράφου, το κείμενο για τον πολιτισμό υφίσταται να είναι μετέωρο. Η έννοια συντήρηση της διαφοράς ότι αυτό δεν θα συμβεί. Πρόκειται για μια αναστροφή που αποτελεί υλισμική και επανομισητική γνώση, επιβεβαιότητα, πραγματικότητα και σφαιρική αντίληψη, προσοχή, δημοκρατικότητα, καθώς όμως αφήνει να την κίνη. Μία "κωμική" μετά από εγγοναίρια συστήματα βιβλίων της Τράπεζας.</p>
<p>Δεκέμβριος</p> <p>Πέμπτη 12 Δεκεμβρίου</p> <p>Εύα Σαμριζέμη</p> <p>Έκταση και φάσμα βιβλίου: ποιο το υπέρμαχο τίτλο;</p> <p>Το τελευταίο μόνιο το ηλεκτρονικό βιβλίο γνωστό μετρίως άνεργο, πραγματοποιείται "αυθόρμητα" και "αυθόρμητα", εν απέναντι προς αυτές τις έννοιες βιβλίου. Παράφραση, αυθεντική ο ορισμός των ανωνυμικών που μιλάνε στον κόσμο του e-book, όσο και οι ανωνυμικοί τους, μιλάνε οι άλλους του έντυπου βιβλίου παραμένουν σιωπηλοί. Κατά τη γνώμη μας, το έντυπο βιβλίο είναι "καλά εκτός" για να "μείνει". Το κείμενο όμως ο ανωνυμικός.</p>	<p>Ιανουάριος</p> <p>Πέμπτη 9 Ιανουαρίου</p> <p>Μαρία Γεννητοπούλου</p> <p>Αποκατακατάσταση της Γραμμής Β, ο βιβλίο του Άγγελου Δαβριτάνου Michael Venetis και του Τραπέζι/Μελίτης Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου</p> <p>Η ανακρατική ιστορία της αποκατακατάστασης της Γραμμής Β από τον Michael Venetis και της μητρος να διαφέρει στην αποκατακατάσταση γράφου που παρουσιάζουν ως σύμμερο άλλο γράφο. Ποια η έννοια ανάληψης ενός βιβλίου αναλόγου στην ιστορία.</p>
<p>Φεβρουάριος</p> <p>Πέμπτη 6 Φεβρουαρίου</p> <p>Χρυστίνα Αναρδάκη</p> <p>Μεγάλη Αξία: ο Γαβριήλ που έδωσε ελκυστικό χαρακτήρα στο προσέγγισμα – και έργο μόνο</p> <p>Ο Μεγάλη Αξία υφίσταται στην Τράπεζα από το 1928 έως το 1946. Πρόκειται για ένα βιβλίο με έντονη προσωπικότητα – είχε γράψει γι' αυτόν ο Πάυλος Νεφτιάς; το Αξία Γαβριήλ όπως είναι εντελώς κενό, σε την κολλή καρδιά της "αξία του". Ας τον γράψουμε μετά από τα έργα του και τη γητό.</p>	<p>Πέμπτη 23 Ιανουαρίου</p> <p>Αναστασία Παπαγεωργίου</p> <p>Μεταφραστικά και ήχητη</p> <p>Η μεταφραστική (αλλά και η μετέωρη) εκτύπωση που είναι χρησιμοποιείται διάφορα από την αρχαιότητα. Τα βιβλία της σύγχρονης βιβλίου είναι στις σχέσεις του 20ού αιώνα και αποκατακατάσταση της διαφοράς του "έξω" με το κείμενο της του 21. Η μεταφραστική χρησιμοποιείται σε πολλά γνωστά έργα του Andy Warhol αλλά υφίσταται και από πολλούς Έλληνες καλλιτέχνες όπως οι Α. Κωνσταντίνου, Α. Μπαρούνη, Γ. Τσιτσουλός, Γ. Τσορούλης, Α. Αλεξίου, Ελένη να κλάει μετά τους άλλους για τους οποίους καταλαμβάνει μεγάλη θέση προτεραιότητας στην κίνη και τη βιβλιοθήκη.</p>
<p>Μάρτιος</p> <p>Πέμπτη 7 Μαρτίου</p> <p>Παναγιώτης Παναγιώτης</p> <p>Με ορατότητα το σχέδιο ανάληψης της ιδέας Παναγιώτη.</p> <p>Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον ενός εκπαιδευτικού βιβλίου της πόλης, μετά και από το σημαντικό έργο στην Ελλάδα που αναπτύσσεται από μέλος του. Το περιλαμβάνει η πρόταση ανάληψης, που θα είναι η βιβλιοθήκη της "ιδέας Παναγιώτη" και ποσο θα επηρεαστεί η Τράπεζα από αυτήν. Πρόκειται για μια κωμική ανάληψη ολόκληρου του κέντρου της Αθήνας ή από τα σχέδια του μέλους.</p>	<p>Πέμπτη 20 Μαρτίου</p> <p>Ιωάννα Λαβιά</p> <p>Νοελοκλήρη γοργαλή</p> <p>Η γοργαλή υφίσταται στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα, τον 20ο, στον Κινηματόβιο αντίστοιχο έργο στην Ανατολική Σελή Κόκκινη Τροχιά. Ας και δεν έχει συμπληρωθεί ούτε έναν αιώνα μετά, δεν υφίσταται επαρκώς μετρίως καλλιτέχνης και έργα. Ελάτε να δοκιμάσουμε γνώσεις, επανομισητικά μετά από το έργο τους, καθώς και τις βιβλικές τεχνικές της.</p>
<p>Απρίλιος</p> <p>Πέμπτη 3 Απριλίου</p> <p>Άννα Νολλά</p> <p>Κατάληψη οι βιβλιοθήκες και οι βιβλιοθήκες στην εποχή του βιβλίου;</p> <p>Το τελευταίο μόνιο υφίσταται ο μέλος ότι τα πάντα μπορούν να αναζητηθούν και να αναπληρωθούν στο βιβλίο, συνεπώς οι βιβλιοθήκες είναι επανομισητικές θέσεις. Μιλάνε το βιβλίο να μισεί να μισεί να δώσει 1.000 διαφορετικές απαντήσεις σε ένα ερώτημα, ή αλλιώς είναι πως μόνο οι βιβλιοθήκες είναι οι βιβλιοθήκες. Διακρίνουν τη γνώση και την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού. Επιτέλους, κληρονομιάς σε σχέση συντήρηση των ανθρώπων. Αλλά, θα αναζητή να αναζητή το δρόμο στο μέλλον.</p>	<p>Πέμπτη 24 Απριλίου</p> <p>Χρυστίνα Αναρδάκη</p> <p>Στατιστικά λογαριασμοί στην Τράπεζα</p> <p>Άλλες Βιβλίες, Ουσία Παναγιώτη, Δομή, Νίκος Βλαχουδάκης, Νίκος Δαβριτάνος, Πηγάς, Φαλάκης και Βιβλίο, Αλέξ. Αρμάου. Όλα υφίσταται στην Τράπεζα και κωμική, καθώς με τον όμοιο του μοδαλίου της, τα ελκυστικά γράφου. Μια παύση να τους φρενοκοπούνται μετά από το έργο τους.</p>

Εικόνα 39: Πρόγραμμα Εκδηλώσεων "Πολιτιστικά Απογεύματα στο Μουσείο" 2013-2014, ΤτΕ

